

**“Uskon Jumalaan siksi,
että minulla ei ole mitään syytä
olla uskomattakaan.”**

Retorinen analyysi kahdessa verkkokeskustelussa käytetyistä
argumenteista kristinuskon puolesta ja sitä vastaan

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET		
Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Laitos – Institution Uskontotiede
Tekijä – Författare Rajatalo, Annastiina Matilda		
Työn nimi – Arbetets titel “Uskon Jumalaan siksi, että minulla ei ole mitään syytä olla uskomattakaan.” Retorinen analyysi kahdessa verkkokeskustelussa käytetyistä argumenteista kristinuskon puolesta ja vastaan.		
Oppiaine – Läroämne Uskontotiede		
Työn laji – Arbetets art Pro gradu -tutkielma	Aika – Datum Maaliskuu 2019	Sivumäärä – Sidoantal 112
Tiivistelmä – Referat <p>Tutkielma tarkastelee Vauva.fi:n ja Suomi24:n kahdessa keskustelussa käytettäviä uskonnollisuuden tai sen kritiikin perusteluita. Metodina tutkielmassa on käytetty retorista vaiheanalyysia. Käytettyjen keskustelujen kommenttien argumentit on kategorisesti jaoteltu kolmeen pääteemaan, jotka jakautuvat edelleen neljään rajatumpaan teemaan. Sen lisäksi on tarkasteltu argumenttien syitä ja luotu retorisia malleja. Analyysissa pohditaan laajempia diskursseja ja sosiaalisia käytänteitä, joihin ne liittyvät.</p> <p>Pääteemoista ensimmäinen on tiedettä ja rationaalisuutta koskevat argumentit: Tieteen saavutukset haastavat kristillistä uskoa. Evoluutioteoria näyttäytyy suurimpana tieteen uskolle esittämänä haasteena. Jokainen pitää itseään järkevänä maailman- ja elämänsä katsomuksesta riippumatta. Merkittävimpänä ongelmana pidetään sitä, ettei uskoa voi empiirisesti todistaa. Tässä teemassa esiintyvät seuraavat retoriset mallit: vastakkainasettelumalli, arkaaisuusmalli, elämän ongelman malli, primus motor -malli, revelatio generalis -malli, sivistysmalli, ansiomalli ja todistemalli.</p> <p>Toinen pääteema on historiaa ja perinnettä koskevat argumentit: Raamatun historiallisuus aiheuttaa erimielisyyksiä. Ateistit haastavat kristinuskon ainutlaatuisuuden. Uusi testamentti nähdään tienä kristinuskon ymmärtämiseen. Positiiviseen uskonnonvapauteen sisältyy oikeus uskonnonopetukseen ja tradition välittämiseen. Tässä teemassa esiintyvät seuraavat retoriset mallit: historiallisen Jeesuksen malli, evankeliumimalli, aukkojen jumala -malli, teologisten lähteiden malli, oikean ymmärtämisen malli ja onnellisen sattuman malli.</p> <p>Kolmas pääteema on kokemusta ja tunnetta koskevat argumentit: Uskovalle tärkeää on henkilökohtainen kokemus, Jumalan kohtaaminen. Elämäntapahtumilla oikeutetaan omaa uskoa. Kristitty uskoo Jumalan tietävän, mitä ihminen tarvitsee. Uskonnollisuutta perustellaan ihmisyksilön ja ihmiskunnan tarpeella uskoa itseä suurempaan voimaan. Tässä teemassa esiintyvät seuraavat retoriset mallit: henkilökohtaisen kokemuksen malli, haluamisen malli, uskonyhteisömalli, individualismin malli, etääntymisen malli, avun saamisen malli, valinnanvapausmalli, ihmekertomusmalli, huolenpidon malli, välineellistämismalli ja moraalimalli.</p> <p>Ateistit ja uskonnollisuutta kritisoivat oikeuttavat uskonnollisuuden kritiikkiä tiedettä ja rationaalisuutta painottavilla argumenteilla. Kristityt ja uskonnollisuutta puolustavat painottavat perusteluissaan enimmäkseen kokemus- ja tunnepohjaisia argumentteja. Historiaa ja perinnettä käyttävät argumentoinnissaan molemmat osapuolet. Retoriset peruskeinot ilmenevät teksteissä kirjoittajien omien ilmaisutaitojen, ei vakaumuksen mukaisesti.</p>		
Avainsanat – Nyckelord uskonnollisuus, kristinuskko, verkkokeskustelu, retoriikka, argumentaatioanalyysi, retorinen vaiheanalyysi		
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia		
Muuta tietoa		

Sisällys

1. Johdanto	2
1.1 Aluksi	2
1.2 Verkkokeskustelut	4
1.3 Verkkokeskustelujen historiaa	6
1.4 Aikaisempi tutkimus	8
3. Aineisto	9
3.1 Yleisesti Suomi24:stä ja Vauvasta	9
3.2 Eettiset kysymykset ja aineiston valintakriteerit	11
3.3 Valitut keskustelut	14
3.3.1 Suomi24: ”Mikä saa teidät uskomaan Jumalaan?”	14
3.3.2 Vauva: ”miten joku voi vielä nykypäivänä uskoa jeesus ja jumala löpinään?”	15
4. Metodi	15
4.1 Argumentaatioanalyysi ja retorinen analyysi	15
4.2 Metodin soveltaminen tutkimuksessa	18
4.3 Tutkimuksen luotettavuus	20
5. Tiede ja rationaalisuus	22
5.1 Tiede	22
5.2 Evoluutio ja Jumala	27
5.3 Järki ja älykkyys	32
5.4 Todistaminen	40
6. Historia ja perinne	45
6.1 Raamatun historia	46
6.2 Kristinusko vs. muut uskonnot	50
6.3 Ymmärtäminen ja tulkinta	55
6.4 Koti ja kasvatus	60
7. Kokemus ja tunne	66
7.1 Jumalan kohtaaminen	66
7.2 Käänteentekevät tapahtumat	70
7.3 Jumala antaa	80
7.4 Tarvitseminen	84
8. Yhteenveto ja johtopäätökset	91
9. Lopuksi	105
Lähde- ja kirjallisuusluettelo	106
Lähteet	106
Internet-lähteet	106
Apuneuvot	107
Kirjallisuus	108

1. Johdanto

1.1 Aluksi

Ihmisillä on erilaisia tapoja lähestyä uskontoa. Toisille uskonto on hiljainen oma asia, kun taas toiset haluavat keskustella siitä kovaan ääneen. Tässä tutkimuksessa keskustelu ei kuitenkaan perustu äänenkäyttöön vaan kirjoitettuun tekstiin.

Aineisto koostuu internetissä tapahtuvista suomenkielisistä keskusteluista, joissa aihe painottuu erityisesti kristinuskoon. Analyysin kohteena on näiden keskustelujen sisältämä kielenkäyttö ja retoriikka.

Uskontoon liittyvässä retoriikassa voi kohdata argumentin: “Kyllä minä uskon, mutta en niin kuin kirkko opettaa.” Yksilöllistä kokemusta halutaan korostaa ja uskonnollisesta yhteisöstä halutaan erottautua. Argumentin tulkintaan kuitenkin sisältyy oletus, että puhuja tietää, mitä kirkko opettaa. Tähän voisi esittää useita jatkokysymyksiä: Miten hän määrittää uskonsa? Mikä kirkon opetuksessa on se, mihin hän ei usko? Uskooko puhuja kuitenkin jumalaan? Uskooko hän kristinuskon Jumalaan, mutta ei johonkin muuhun asiaan kirkon opetuksessa?

Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2015 evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuului 76 % suomalaisista, mutta kirkon tutkimuskeskuksen kyselyiden mukaan vain 52 % suomalaisista uskoi Jumalaan. Jos suomalainen sanoo uskovansa Jumalaan, hän todennäköisesti uskoo juuri kristinuskon Jumalaan, ja ajattelee Jumalan olevan luonteeltaan hyvä. Keskiverta suomalainen ei usko kaikkiin Raamatun opetuksiin, esimerkiksi että Jumala olisi luonut kaiken tai että kuoleman jälkeen olisi elämää. Keskimäärin suomalaiset eivät usko Jeesuksen olleen Jumalan poika, mutta pitävät hänen oppejaan suuressa arvossa.¹ On kiinnostavaa huomata, että ”[k]eskiasteen ja korkea-asteen koulutuksen saaneet olivat perusasteen koulutuksen saaneita todennäköisemmin kristilliseen Jumalaan uskovia”, mutta monet muut tekijät, kuten esimerkiksi sukupuoli, ikä tai konservatiiviset moraaliarvot eivät korreloi jumaluskon kanssa.²

Uskonto ei ole enää ylhäältä määrätty tapa, jota kaikkien tulisi toteuttaa. Länsimaisessa kulttuurissa on puhuttu paljon sekularisaatiosta. On sanottu, että yhteiskunnan erilaistuessa tietyt elämän osa-alueet, kuten perhe ja uskonto, ovat siirtyneet instituutioista yksityisyyden piiriin. Tämä ”privatisaatio” aiheuttaa sen,

¹ Kauppinen 2017, 36–43.

² Ketola 2016, 64.

ettei kyseisten osa-alueiden normeilla ja arvoilla ole enää samankaltaista vaikutusta yhteiskunnan julkisella puolella kuten aiemmin. Privatisaatio tuo mukanaan myös sen, että yksilöt löytävät maailmankuvansa rakennuspalikat enemmänkin yksityiseltä kuin julkiselta puolelta. Kun yhteiskunta ei enää annakaan identiteetinmuodostukseen tarvittavaa arvo- ja normipohjaa suoraan ylhäältä, tulee yksilölle enemmän liikkumavaraa tehdä valintoja. Voidaan puhua ”itsenäisestä kuluttajasta”, joka valitsee itsellensä sopivat uskonnolliset elementit tarjolla olevasta valikoimasta ja niiden avulla rakentaa itselleen sopivan uskomusjärjestelmän. Tätä kutsutaan individualisaatioksi.³

Tutkimuksessani käsittelen argumentointikeinoja, joilla ihmiset perustelevat oman uskonnollisuutensa oikeellisuutta. Tutkimuksen tarkoitus on eritellä ja hahmottaa retoriikkaa, jota ihmiset käyttävät puhuessaan uskonnosta verkkokeskusteluissa. Aineistosta etsitään yhtäläisyyksiä ja eroavuuksia ja niiden pohjalta rakennetaan kooste asioista, joihin ihmiset vetoavat ja joita he painottavat. Tarkoitus on myös selvittää, käytetäänkö uskonnollisuuden perustelemissa erityisesti jotain tiettyä retorista keinoa jonkun argumentin vahvistamiseksi, vai jakautuvatko ne tasaisesti argumenttien kesken. Sami Pihlström kirjoittaa osuvasti: ”Kun haluamme elää älyllisesti vastuullista elämää, pyrimme perustelemaan todellisuutta koskevia uskomuksiamme ja väitteitämme. Jos uskomme, että asiat ovat niin-ja-niin, ja jos tahdomme saada toisetkin uskomaan samoin, etsimme perusteluja sille, että asiat todellakin ovat niin-ja-niin.”⁴

”Uskonto” tuntuu aineistossa nousevan keskusteluiden keskeisimmäksi kattokäsitteeksi esimerkiksi ”uskonnollisuuden” sijasta. Toiset mieltävät käsitteen koskemaan yleisesti kaikkea uskonnollisuutta (esimerkiksi usko, praktiikka, oppi, instituutio, yhteisö), kun taas toisille sana uskonto tarkoittaa ainoastaan yhtä aspektia. Tämä käsitteiden kohtaamattomuus ilmenee keskustelujen argumentaatiossa. Keskustelijat saattavat puhua samalla termillä aivan eri asioista, eivätkä heidän argumenttinsa siksi pysty kohtaamaan toisiaan. Suurimmassa osassa aineistoa keskustelun aiheena on erityisesti kristinuskko, mutta saman käsitteistön alle mahtuu myös argumentaatiota uskonnollisuudesta, joka ei ole määriteltävissä kristinuskon piiriin. Analyysissani keskityn nimenomaan

³ Pesonen 2004, 102–103.

⁴ Pihlström 2001, 30.

kristinuskkoa puoltaviin, sitä vastustaviin sekä siihen neutraalisti suhtautuviin argumentteihin ja niiden retorisiin keinoihin.

1.2 Verkkokeskustelut

Verkkokeskustelut ovat osa digitaalisia yhteisöjä, joissa puhutaan erilaisista aiheista. Usein näillä yhteisöillä on jokin kaikkia yhdistävä kiinnostuksen aihe, jonka vuoksi sivustolle hakeudutaan.⁵ Kuka tahansa voi aloittaa keskustelun, johon muut voivat jatkaa keskustelua kommentein tai vastauksin. Yhteisöstä puhuminen tosin voidaan kyseenalaistaa, sillä verkkokeskustelut eivät varsinaisesti täytä suoria yhteisön tuntomerkkejä.⁶ Kirjoittajat eivät useimmiten ole kohdanneet toisiaan muuten kuin keskustelupalstojen nimimerkkeinä. He eivät yhdessä muodosta esimerkiksi uskonnollista yhteisöä, mutta aineistoksi valituissa keskusteluissa he ovat päättäneet keskustella uskonnosta.⁷ Verkkokeskustelut eivät vaadi yhteisön jäseneltä siihen kuulumiseksi juuri muuta kuin keskusteluihin osallistumista. Esimerkiksi tässä tutkimuksessa aineistona oleviin verkkokeskusteluihin pääsemiseksi ei varsinaisesti ole minkäänlaisia poissulkevia kriteerejä, lukuun ottamatta sitä, että luo itselleen tunnukset, joilla voi aloittaa uusia keskusteluja tai kommentoida jonkun toisen aloittamia.⁸

Keskustelufoorumeilla on useimmiten jonkinlainen luokittelu, jonka pohjalta keskusteluja voi etsiä aihekohtaisesti. Tähän tutkimukseen valikoituneiden sivustojen keskusteluosiot ovat helposti löydettävissä sivuston omina yläotsikkoina. Keskustelut on jaettu omiin aihealueisiinsa, ja viimeisimpänä aktiivisena olleet keskustelut nousevat näkyviin keskusteluosion etusivulle. Keskusteluketjun otsikolla ja aloitustekstillä on suuri merkitys siihen, mitä ja miten ihmiset aiheesta keskustelevat ja kommentoivat. Foorumin keskusteluista näkyy aluksi vain otsikko, jonka avaamalla hän näkee ensimmäisenä aloittajan kirjoittaman sisällön. Näiden alle muut käyttäjät voivat jatkaa keskustelua ja kommentoida aloittajan kirjoitusta.

Se, miten keskustelu rakentuu ja miten kommentteja ja vastauksia kirjoitetaan, on riippuvainen keskustelualustan muodosta. Alusta vaikuttaa siihen, pystyykö keskustelija suoraan lainaamaan keskustelua, johon hänen vastauksensa on tarkoitettu, tai jopa kirjoittamaan vastauksensa suoraan aikaisemmalle

⁵ Kozinets 2010, 13.

⁶ Lång 2007, 16–71.

⁷ Turtiainen & Östman 2013, 53–64.

⁸ Tämän lisäksi poissulkevaksi tekijäksi voidaan laskea keskustelijan jatkuva häiriökäyttäytyminen, joka saattaa johtaa keskustelijan estämiseen. Tämä kuitenkin on keskustelijan itsensä aiheuttama tilanne.

kirjoittajalle. Eri keskustelufoorumeilla on erilaisia käytäntöjä, mutta tottunut verkkokeskustelija tuskin kiinnittää niihin erityistä huomiota.

Tekstiin pohjautuvasta keskustelusta puuttuu kasvokkaaseen viestintään kuuluvia piirteitä, jotka ovat olennainen osa viestin tulkintaa. Verkossa käytävässä keskustelussa ei voida tulkita viestiä perustuen keskustelukumppanin asentoon, eleisiin tai kasvojen ilmeisiin. Keskustelusta puuttuvat äänen painotukset sekä välittömät reaktiot, kuten naurahdukset ja tuahahdukset. Tämän vuoksi internetissä tapahtuva kanssakäyminen on nähty heikkona sosiaalisena pohjana. Varhaisimmissa tutkimuksissa ajateltiin, että ihmisten kyky lukea sosiaalisia viestejä heikkenisi internetviestinnän yleistyessä. Pian kuitenkin huomattiin, että ilmeiden ja äänenpainojen puuttuessa alettiin hyödyntää erilaisia tekstimerkkejä niiden korvaamiseksi. Hymiöt kuten :-) tai ; -) korvasivat kasvonilmeet ja muun muassa lainausmerkkejä sekä suuria kirjaimia alettiin käyttää tekstin painottamiskeinoina. Tutkimusten kautta päädyttiin johtopäätöksiin, että ilmaisutaitojen köyhtymisen sijaan internetissä oli syntynyt aivan uusi sosiaalinen maailma.⁹

Verkkokeskusteluissa saatetaan sanoa asioita, joita ei ikinä tulisi kasvojen kenellekään sanottua. Monen internetminä saattaa myös olla aivan erilainen kuin reaalinä, ja erilaisiin palveluihin saatetaan luoda aivan oma alter egonsa. Yksi verkkokeskustelujen retorisisista erityispiirteistä on niin sanottu tarkoituksellinen keskustelun häirintä. Erilaisia tarkoituksellisia häirintätapoja ovat esimerkiksi ”trollaus”, ”fleimaaminen” ja ”provoaminen”.¹⁰ Nimitykset ovat melko tuoreita ja ne ovat tulleet käyttöön verkkokäyttäjien itsensä nimeäminä. Termeillä on erilaisia merkityksiä, vaikkakaan niiden käyttö ei ole vakinaistunut tarkoittamaan ainoastaan yhtä asiaa. ”Trollin” merkitys internetmaailmassa on aiheuttaa väärinkäsityksiä, sekaannusta ja ristiriitoja. Sana ei viittaa mytologisiin peikkoihin vaan kalastustermiin, troolaukseen. Trollaaja heittää syöttinsä keskusteluun ja kuljettaa sitä lukijamassan läpi, odottaen, että joku tarttuisi syöttiin, hämääntyisi ja tempaisisi keskustelun uusille urille. ”Fleimaamisessa” niin sanotusti heitetään bensaa liekkiin vastaamalla johonkin kommenttiin jopa aggressiivisin mielipitein, vaikkei kirjoittaja välttämättä sitä mieltä oikeasti

⁹ Kozinets 2010, 22–23.

¹⁰ Sanat pohjautuvat englanninkielisiin ilmauksiin, jotka ovat saaneet suomalaiset muotonsa internetkäyttäjien parissa. Monia englannin sanalainoja on yritetty kääntää ja suositella käytettäväksi muun muassa Sanastokeskus TSK:n toimesta, mutta monet käännökset jäävät usein pelkän suosituksen tasolle. Ks. esim. Salmi 2014, 182. Ks. myös Kozinets 2010, 23.

olisikaan. Tarkoituksena on usein saada aikaan väittelyä ja sanasotaa.

”Provoaminen” tai ”provo” on suomenkielisillä keskustelupalstoilla muotoutunut termi, jolla on sama merkitys kuin trollilla tai fleimaamisella. Keskustelun tarkoituksellinen häirintä on muodostunut osaksi internetissä tapahtuvan kanssakäymisen retoriikkaa.¹¹

Kirjoitetun tekstin retoriikka eroaa puheen retoriikasta osittain myös ulkoasunsa vuoksi. Kun äänenpainoja ei ole, käytetään tekstissä merkkejä. Suurten kirjainten käyttö tai niiden pois jättäminen voi olla joko kannanotto tai kirjoitusvirhe, mutta molemmat antavat tekstiin merkityksiä. Retoriikkaa on myös esimerkiksi hymiöiden käyttö. ”XD” ja ”:)” ovat molemmat vain kaksi peräkkäistä merkkiä, mutta lukijalle niillä on kaksi aivan erilaista merkitystä. Peräkkäiset X- ja D-kirjaimet tarkoittavat usein sitä, että niiden kirjoittaja pitää asiaa naurettavana eikä ollenkaan vakavasti otettavana. Kirjainparilla kuvataan kasvojen ilmettä, kun ihminen nauraa silmät kiinni ja suu auki niin sanottua huutonaurua. Merkitys saattaa myös muuttua täysin riippuen kontekstista. Kaksoispiste ja sulkumerkki kuvaavat hymyileviä kasvoja, mutta hymyllä on eri merkitys, jos sitä edeltävä kirjoitettu teksti on esimerkiksi kannustavaa tai silloin jos siinä vähätellään toisen kirjoitusta.

1.3 Verkkokeskustelujen historiaa

Internet ja sosiaalinen toiminta yhdistettynä ovat melko uusi ilmiö. Ennen keskustelu oli jotain mikä tapahtui ainoastaan kasvotusten. Sitten se saattoi tapahtua myös lehtien palstoilla, mutta nykyään keskustelua käydään näiden lisäksi internetin avustuksella erilaisia sovelluksia käyttäen.

Internet on käytännössä suurimmalle osalle käyttäjistä nimenomaan verkkosivujen maailma (www), joka on syntynyt viimeisen 40 vuoden aikana.¹² Vuonna 2003 internetiä käytti yli 60 % suomalaisista ja internetyhteys oli noin joka toisessa suomalaisessa kotitaloudessa. Keskustelualustojen käyttö alkoi yleistyä näihin aikoihin.¹³ Vuoden 2018 tilastojen mukaan 89 % väestöstä oli käyttänyt internetiä. Internetin yhteisöpalveluja oli seurannut 61 %.¹⁴

Jaakko Suomisen mukaan verkkokeskustelut toimivat vielä vuonna 2003 tietynlaisena esisosiaalisena medianä. Verkkokeskustelujen sosiaalisuus perustuu käyttäjien keskinäiseen kanssakäymiseen, ja niissä saatettiin jo varhain jakaa

¹¹ Buckels, Trapnell & Paulhus 2014.

¹² Salmi 2014, 177–178; Suominen 2013a, 24–25.

¹³ Suominen 2013a, 26–27; Suominen 2013b, 30–32.

¹⁴ SVT 2018.

linkkejä toisille sivuille sekä kuvia ja muita tiedostoja. Jo 2000-luvun alkupuolella verkkokeskustelut olivat löytäneet paikkansa kansalaiskeskustelun verkkoalustana. Toisaalta verkkokeskustelut saivat osakseen myös kritiikkiä. Niiden ajateltiin mahdollistavan vahingollisten käyttäjäyhteisöjen muotoutuminen sekä vahingollisen tiedon leviäminen liian helposti.¹⁵ Keskustelut kävivät helposti kuumina, ja ongelmatapauksien yhteydessä kommentointimahdollisuuksia suljettiin. Vuonna 2004 voimaan tullut sananvapauslaki toi muutoksia tilanteeseen, kun toimittajien, ylläpitäjien ja keskustelijoiden vastuuta määriteltiin uudestaan. Monet keskustelufoorumit ottivat käyttöön rekisteröitymispakon ja moderoinnin ja valvonnan resursseja lisättiin.¹⁶

Syksyllä 2006 lehdistö otti käyttöön sanaparin sosiaalinen media, joka ilmaisi verkon käyttäjien halua olla tekemisissä ja vuorovaikutuksessa toistensa, ei median kanssa.¹⁷ Sosiaalisessa mediassa ei kuitenkaan aina ole kyse yhteisöllisyydestä. Yhteisöllisyyden mielletään olevan jotain, missä koetaan johonkin ryhmään kuulumista sekä jaetaan asioita toisen tai toisten kanssa yhteisesti. Sosiaalisessa mediassa henkilöiden välinen suhde voi kuitenkin olla yksipuolista. Esimerkiksi käyttäjä voi seurata jotain henkilöä valitsemansa internetpalvelun avulla, mutta seuraajalla ja seurattavalla ei välttämättä ole minkäänlaista suhdetta toisiinsa.¹⁸

Vuonna 2013 Jaakko Suominen kirjoitti, että ”sosiaalinen media on muodostunut yleiskäsitteeksi, jolla viitataan lähes mihin tahansa nykyiseen verkkopalveluun, jolla on paljon sisältöä jakavia tai keskenään kommunikoivia käyttäjiä”. Suomisen mukaan sosiaalisen median voidaan nykyisessä merkityksessään määritellä viittaavan ”tietyn aikakauden digitaaliseen verkkoviestintään sekä viestinnän multimodaalisuuteen eli monikanavaisuuteen ja -aistisuuteen.”¹⁹ Sosiaalisesta mediasta on tullut todellisuuden jatke, jonka kautta jäsennetään elämää. Sen käyttäjäkunta laajenee jatkuvasti ympäri maailman erilaisilla foorumeilla. Suurin osa tiedosta leviää sosiaalisen median avulla, kun ihmiset etsivät tietoa lehtipalstojen tai kylän torin sijaan sosiaalisessa mediassa jaetuista asioista. On kuitenkin otettava huomioon, etteivät kaikki käytä sosiaalisen median palveluita yhtenevästi. On olemassa ”edelläkävijöitä”,

¹⁵ Suominen 2013b, 40–43. Vahingolliseksi tiedoksi Suominen nostaa esiin muun muassa pornografian sekä väkivaltatekoihin liittyvän viestinnän.

¹⁶ Suominen 2013b, 43–46; Saarikoski 2013, 56–57.

¹⁷ Laaksonen, Matikainen & Tikka 2013, 16; Suominen 2013c, 95, 103.

¹⁸ Salmi 2014, 181.

¹⁹ Suominen 2013a, 15, 17.

peruskäyttäjii ja “perässähiihtäjiä” sekä niitä, jotka eivät lainkaan halua sopeutua sosiaalisen median maailmaan. Kun vuosituhannen alussa internetin käytöstä sanottiin aiheutuvan sosiaalisia ongelmia, niin 2010-luvulla kieltäytyminen sähköisten palvelujen käytöstä voi aiheuttaa ongelmia palveluiden saamisessa ja sen myötä jopa syrjäytymistä.²⁰

Verkkokeskustelut saattoivat aluksi olla esisosiaalista mediaa, mutta nykyään ne voidaan laskea myös osaksi epävirallista sosiaalista mediaa. Monen mielestä verkkokeskustelut ovat eilisen päivän internetiä, eikä niitä voi laskea osaksi nykypäivän sosiaalista mediaa.²¹ Verkkokeskustelut ovat kuitenkin edelleen elinvoimainen internetin käyttömuoto, joka kerää päivittäin valtavat määrät uusia aktiivisia keskusteluja. Niiden kautta myös etsitään aktiivisesti tietoa, koska lähes mistä tahansa aiheesta tietoa etsiessä Google-hakuohjelma löytää aiheeseen liittyvän verkkokeskustelun.

1.4 Aikaisempi tutkimus

Internetin ilmiöt ovat melko uusi tutkimuskenttä, joka se on yleistynyt kovasti lyhyen ajan sisällä. Tutkimuksen haaste on internetin nopea kehitys, jonka myötä pari vuotta sitten kirjoitettu tutkimus saattaa olla osittain jo vanhentunutta. Toisaalta se vain lisää tutkimuksen tärkeyttä, sillä internet on tällä hetkellä niin suuri osa ihmisten jokapäiväistä elämää, ettei sitä sovi jättää huomioimatta.

Internet mahdollistaa nykypäivänä monenlaisia tutkimuksellisia lähestymistapoja. Internet on tiedonhankintaväline, mutta myös oiva aineistokenttä. Internet-tutkimuksesta on tehty monia yleisteoksia, joissa esitellään, miten ja miksi internetin käyttö tutkimuksissa kannattaa. Helsingin yliopiston teologisessa ja humanistisessa tiedekunnassa on tehty monia uskontoaiheisia tutkimuksia, joissa aineisto on kerätty internetistä. Esimerkkeinä näistä nostettakoon muun muassa Matti Hernesahon vuonna 2016 käytännöllisen teologian osastolle tekemä tutkimus, jossa aineisto kerättiin mikroblogipalvelu Twitteristä. Hernesaho keskittyy analyysissään twaarnojen saarnaluonteeseen ja niiden julistusteemoihin. Tutkimus osoittaa, miten uskonto ja uskonnollisuus elävät ajassaan, ja siksi niitä on tutkittava jatkuvasti.²²

Hanna-Maria Långin vuonna 2007 valmistunut uskontotieteen pro gradu käsittelee wicca-uskonnollisuuden yhdyskunnallistamiskeskustelua, jota käytiin

²⁰ Lång 2007, 17; Suominen 2013a, 12–13; Suominen 2014d, 288; Östman 2013, 76–77.

²¹ Suominen 2013d, 287–288.

²² Hernesaho 2016, 21–26, 79.

Yahoo! Groupsissa ylläpidetyllä Suomiwicca-keskustelulistalla vuosina 1999 - 2003. Tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena on wiccan määrittelyanalysointi erilaisia diskursseja etsien. Långin tapa kerätä aineistoa on jossain määrin samanlainen kuin käsillä olevassa tutkimuksessa.²³

Maria Melender on tutkinut nuorten retoriikkaa verkkokeskusteluissa suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitokselle vuonna 2016 tekemässään tutkielmassa. Melenderin tutkimuksen intressit retoriikkaan ja argumentaatioon ovat samankaltaisia kuin tässä tutkimuksessa, vaikka tieteelliset lähtökohdat eroavatkin toisistaan.²⁴

Sanna-Kaisa Tanskanen on perehtynyt verkkokeskustelujen retorisiin yksityiskohtiin. Hän keskittyy pieniin yksityiskohtiin, joita arkilukija ei välttämättä tekstistä edes huomaisi. Näillä yksityiskohdilla on kuitenkin valtava merkitys kommenttien tulkintaan ja argumentaation vaikuttavuuteen.²⁵

Heikki Pesonen on käyttänyt väitöskirjansa aineistona 1990-luvulla ilmestynyttä lehtikirjoittelua ja kirkon tuottamaa materiaalia, jotka liittyvät Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon ja ympäristökysymyksiin. Pesonen tutkii, miten aineistossa tuodaan esiin kirkon roolia ympäristötoimijana. Hänen metodinsa ”retorinen vaiheanalyysi” perustuu diskurssianalyysin sekä uuden retoriikan teorioihin ja metodeihin.²⁶ Hyödynnän Pesosen kehittämää metodologiaa myös omassa tutkimuksessani.

Helsingin Sanomien erikseen ilmestynyt aikakauslehti HS Teema julkaistiin maaliskuussa 2017 aiheenaan Usko. Lehdessä käsitellään suomalaisten uskoa erilaisista kulmista. Lehden teemavalinta on omiaan kertomaan aiheen ajankohtaisuudesta suomalaisessa yhteiskunnassa. Vuonna 2017 juhlietaan reformaation 500-vuotisjuhlaa sekä itsenäisen Suomen 100-vuotisjuhlaa. Nämä on nähty syiksi nostaa esiin näkemyksiä siitä, mihin suomalaiset uskovat juuri nyt.

3. Aineisto

3.1 Yleisesti Suomi24:stä ja Vauvasta

Aineisto on kerätty Suomi24:n ja Vauvan internetsivuilta. Molemmista valikoitui yksi, uskontoa käsittelevä keskustelu. Suomi24:n keskustelu löytyi otsikolla

²³ Lång 2007, 2–3, 16–19.

²⁴ Melender 2016, 3–5, 21–

²⁵ Tanskanen 2014, 51–74.

²⁶ Pesonen 2004, 19, 23–24, 37–38.

”Mikä saa teidät uskomaan Jumalaan?” ja Vauvan keskustelu otsikolla ”miten joku voi vielä nykypäivänä uskoa jeesus ja jumala löpinään?”.

Suomi24 on Aller Media Oy:n, Suomen suurimmaksi verkkoyhteisöksi mainittu sivusto, joka tarjoaa käyttäjilleen mahdollisuuden keskustella aiheesta kuin aiheesta.²⁷ Se on kaikille avoin, maksuton palvelu, jossa keskusteluihin voi osallistua joko omalla nimellä, nimimerkillä tai anonyymisti. Nimimerkin luomisen lisäksi osallistua voi vierastunnuksella. Sana keskusteluissa on vapaa, mutta sivuja ylläpitää moderaattori, jolla on oikeudet poistaa asiattomuudet keskusteluketjuista. Sivustolla on myös joitakin rajoituksia, kuten seksi-aihealueet, joiden ikäraja on 18 vuotta ja nuoret-kategoria, joka on tarkoitettu nuorille käyttäjille.²⁸

Suomi24:n keskustelufoorumin ohjeistus tutkimuksen aloittamiselle on, että tulisi aloittaa ”aina tekemällä vapaamuotoinen ilmoitus tutkimusaikeistasi Suomi24:n ylläpidolle käyttämällä palautelomaketta”. Lausetta seuraa ohjeistus, jossa mainitaan muun muassa lainaamisen mahdollisuus tekijänoikeuslain puitteissa, mutta kuitenkin niin, ettei alkuperäisen tekstin kirjoittajan nimimerkkiä ei saa julkaista tai yhdistää tekstiin.²⁹

Vauva on Sanoma Media Finlandin julkaisema lehti ja Vauva.fi lehden aiheisiin liittyvä internetsivusto. Vauva on vauvaperheille suunnattu brändi, josta Sanoma media itse sivuillaan sanoo näin: ”Vauva on jo pitkään ollut yksi aikakauslehtien edelläkävijöistä digitaalisissa kanavissa ja siitä onkin kasvanut Suomen suurin aikakausbrändisivusto. Vauva.fi mobiilisivusto on kasvanut yhdeksi Suomen suosituimmista mobiilisivustoista.”³⁰

Vauva ei anna sivuillansa minkäänlaisia sääntöjä tai ohjeistuksia liittyen tutkimukseen, vaan kaikki ohjeet on suunnattu keskusteluun osallistuville. Sääntösivulla on myös maininta: ”Kirjoittamalla keskustelualueelle sitoudut Sanoma Media Finlandin käyttöehtoihin”, mutta käyttöehtolinkki vie suoraan Sanoma Media Finlandin englanninkieliselle etusivulle, joista käyttöehtojen löytäminen on haastavaa.³¹

²⁷ Kuokkanen 2016.

²⁸ Suomi24:n säännöt.

²⁹ Keskustelun ohjeet.

³⁰ Sanoma Media Finlandin brändit: Vauva; Sanoma Media Finlandin brändit: Vauva.fi.

³¹ Keskustelualueen säännöt 2013.

3.2 Eettiset kysymykset ja aineiston valintakriteerit

Kun aineisto on kerätty internetistä, tulee tutkijan kiinnittää erityistä huomiota tutkimuseettisiin kysymyksiin. Riikka Turtiainen ja Sari Östman muistuttavat siitä, miten kontekstien ja käytäntöjen ymmärtäminen auttaa tutkijaa tulkitsemaan aineistoa tutkittavien lähtökohdista käsin. Verkkotutkimus on kuin etnografiaa tai kansatiedettä, jossa tutkittavien kunnioittaminen, heidän kulttuurinsa ja oikeuksiensa huomioiminen on kaiken tutkimusetiikan perusta. On tärkeää ottaa huomioon se, miten tutkittavat tuottavat sisältöä. Tulee huomioida muitakin seikkoja kuin aineiston näennäinen julkisuus. Miten ja mistä keskustellaan? Kuka saa sanoa ja mitä? Mikä jätetään huomioimatta ja mikä saa suurimmat kommenttiröyryt?³²

Laaksonen, Matikainen ja Tikka mainitsevat artikkelissaan, kuinka eettisyyden kannalta tutkijan tulisi miettiä, onko viestin kirjoittanut henkilö ajatellut kirjoittamansa julkiseksi. Erityisesti rekisteröitymistä edellyttävän yhteisön käyttäjä tuottaa sisältöä rajatulle käyttäjäryhmälle, vaikka rekisteröityminen sinänsä olisi vapaata. Ei siis voida olettaa, että kirjoittajat ymmärtäisivät, että voivat päätyä tutkimuksen kohteeksi.³³

Tämän tutkimuksen aineiston kaikki teksti on julkista ja salasanoitta kaikkien luettavissa. Aineisto on kaikkien saatavilla huolimatta kirjoittajan kirjoitushetken yleisöoletuksesta. Tutkijan on tiedostettava, että internetissä kirjoittaessa monella on vaikeuksia hahmottaa, miten laajasti hänen tuottamansa sisältö onkaan julkista. Laaksonen, Matikainen ja Tikka kirjoittavat danah boydin³⁴ käsitteestä ”näkymättömät yleisöt”. Kun ihmiset eivät näe, kenelle puhuvat, hahmotus hämärtyy ja helposti nousee ajatus, että internetiin voisi kirjoittaa varauksettomasti ihan mitä tahansa. Julkisen ja yksityisen välinen raja muuttuu häilyväksi.³⁵

Tutkimuksessa on otettava huomioon, etteivät tutkittavat välttämättä halua esiintyä omalla nimellään tai muuten tulla tunnistetuksi tutkimuksesta. Internet ja sinne luodut profiilit ja nimimerkit tuovat tunnistettavuuteen lisäominaisuuksia. Yhdellä alustalla voi yhdellä nimimerkillä olla (yleensä) vain yksi henkilö. Kahta tismalleen samanlaista nimimerkkiä ei ole, mutta riittää, että yksi merkki on

³² Turtiainen & Östman 2013, 53–64.

³³ Kuula 2006, 184; Laaksonen, Matikainen & Tikka 2013, 21–23; Turtiainen & Östman 2013, 53–64.

³⁴ Amerikkalainen sosiaalisen median tutkija on virallisesti muuttanut nimensä kirjoitettavaksi pienin alkukirjaimin. Syistä hän kertoo omilla kotisivuillaan. Ks. boyd, what's in a name?

³⁵ Kuula 2006, 184, 193; Laaksonen, Matikainen ja Tikka 2013, 21–23.

toisesta eroava. Kuitenkin samalla nimimerkillä voi olla toisella alustalla aivan toinen henkilö. Moni saattaa olla usealla eri foorumilla samalla nimimerkillä. Joillakin foorumeilla he saattavat kertoa itsestään hyvin laajaa, yksityiskohtaista ja henkilökohtaista tietoa, mutta samanaikaisesti toisella alustalla toimia anonyymisti. Anonymiteetin suojaaminen ei ole internetaineiston tutkijalle muutenkaan yksioikoista. Pseudonyymien käyttö ei poista sitä, että kuka tahansa voi etsiä aineiston lähteen tutkimuksessa käytettyjen sitaattien perusteella. Internet mahdollistaa kaikenlaisten tietojen etsinnän monenlaisten hakusivustojen ja työkalujen avulla. Tosin kaikki aineisto ei välttämättä ole enää sellaisenaan saatavilla pelkkien internethakutulosten perusteella.³⁶ Nimien lisäksi tunnistettavuuteen vaikuttaa muun muassa tutkittavan itse kertomat tiedot, kuten asuinpaikka, työpaikka ja perhesuhteet. Tämän tutkimuksen kohdalla listaan on lisättävä myös uskonnollinen vakaumus. Uskonnollisuus mielletään tämänhetkessä yhteiskunnassamme yksityisasiaksi, josta ei paljoa muille puhuta. Tästä seuraa myös se, että uskonto mielletään arkaluontoiseksi, jolloin sen tutkimisessa tulee käyttää herkkyyttä ja harkintaa.³⁷ Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että aihetta ei tulisi tutkia – päinvastoin.

Tässä tutkimuksessa aineisto on täysin internetpohjainen ja nimimerkein kirjoitettu keskustelualustalta poimittu ote. Tutkittavat eivät siis käytä virallisia nimiään, vaan itse valitsemiaan pseudonyymejä. Silti on pohdittava mahdollisuutta siitä, että tutkittavat voisivat tulla tunnistetuiksi teksteistään. Tämän vuoksi nimimerkit on häivytetty tutkimuksesta, jotta tutkittavat eivät olisi suoraan yhdistettävissä oikeisiin henkilöihin.

Arja Kuulan mukaan internetaineiston kohdalla olisi hyvä ottaa huomioon, tuleeko sisällön käytöstä ottaa yhteyttä johonkin osapuoleen. Hänen mukaansa varsinaista lakia kaikille avoimen internetsisällön käyttöön ei ole, mutta tekijänoikeuslakien puitteissa yhteydenotto tai vähintäänkin viittaaminen on tutkimuseettisesti ajatellen hyvin tapojen mukaista.³⁸ Tämän tutkimuksen kohdalla otin kaikkiin sivustoihin yhteyttä ensin sähköpostilla. Koska sähköposteihini ei vastattu oletetulla tavalla, otin kaikkiin tahoihin yhteyttä myös puhelimitse ja tämän jälkeen vielä sähköpostilla. Suoraan myöntävän vastauksen sain Vauva.fi:n vastaavalta toimittajalta. Suomi24 antoi myös luvan tutkimukseen, kunhan siinä toimitaan heidän sivustonsa ohjeiden mukaisesti.

³⁶ Kuula 2006, 82–83, 117–118, 214–216.

³⁷ Kuula 2006, 117–118, 184–185; Henkilötietojen suoja ja vakaumus 2018.

³⁸ Kuula 2006, 102, 180–181, 184–187.

Tämän tutkimuksen kohdalla aineisto on kerätty teksteistä, jotka on luotu ilman ennakkotietoa siitä, että ne tulisivat osaksi tätä tutkimusta. Tämä on tehty siksi, että aineisto olisi luultavasti hyvin erilainen, jos kirjoittajat olisivat lähtökohtaisesti tietoisia siitä, että ovat tutkimuksen alaisia. Ihmisillä on usein tapana muuttaa ulosantiaan, mikäli he tietävät olevansa tarkkailun alaisia. Tästä syystä on perusteltua tutkia ihmisiä myös niin, etteivät he oleta olevansa tutkimuksen kohteita. Ei tosin voida poissulkea mahdollisuutta, että joku kirjoittajista kirjoittaisi ottaen huomioon tutkimuskohteena olemisen potentiaalin. Tutkittavilta itseltään ei ole kysytty tutkimuslupaa, sillä jo alustalle kirjoittaessaan he ovat hyväksyneet sivustojen säännöt, joiden mukaan sivuston ylläpitäjällä on oikeus antaa lupa aineiston käyttämiseen.³⁹ Aineisto on julkista, jolloin sen käyttäminen akateemisen tutkimuksen aineistona ei tarvitse tutkittavien lupaa.

Verkkokeskustelut ovat sinänsä hyvä aineisto, sillä ne ovat ihmisten omaehtoisen toiminnan tuloksena syntynyttä materiaalia, joka on olemassa tutkijasta riippumatta. Haasteita tähän luo se, että tutkijalla ei toisaalta ole mahdollisuutta pysäyttää aineiston kulkua tai esittää tarkentavia kysymyksiä. Esimerkiksi lauseessa ”Kyllä minä uskon, mutta en niin kuin kirkko opettaa”, ei voida olla varmoja, tietääkö kirjoittaja oikeasti, mitä kirkko laajimmillaan opettaa, vai onko hänellä vain jonkinlainen hämärä mielikuva siitä. Kun lause esiintyy verkkokeskustelussa, ei tutkija saa tietoja kirjoittajan oletuksista, ellei kirjoittaja kirjoittamaansa itse perustele. Hakala ja Vesa kirjoittavat asian mielestäni hauskaasti: ”on pitäydyttävä pääosin siinä, mitä verkkokeskusteluissa tulee ilmi, ja suhtauduttava varovasti sen tulkitsemiseen, mitä ei tule.”⁴⁰

Tutkimukseen valikoituneet keskustelut ovat keskenään hyvin erilaisia, mutta niissä on myös yhteneviä tekijöitä. Keskustelupalstat on profiloitu hiukan erilaisille kohderyhmille, joten niissä käytävä keskustelu eroaa toisistaan. Tarkoituksena oli löytää tutkielmaan sopiva määrä keskusteluaineistoa, jossa aiheena olisi uskonnollisuuden puolustaminen ja vastustaminen erilaisin argumentein. Keskustelut valikoituivat aineistoksi niiden sisällön perusteella. Valintakriteerinä oli myös keskustelujen ajoittuminen suurin piirtein samalle ajankohdalle. Keskustelujen pituudella ei ollut aineiston valinnassa väliä, sillä tärkeämmäksi osoittautui kommenttien relevanttius tutkimuskysymyksen kannalta.

³⁹ Keskustelualueen säännöt 2013; Suomi24:n säännöt.

⁴⁰ Hakala & Vesa 2013, 217–218, 223–224.

Aineiston esittelyn kohdalla voidaan myös kysyä, miksi aineisto on kerätty internetistä, eikä esimerkiksi haastattelujen tai kirjoituskutsujen avulla. Niin sanottu online-kulttuuri on nykypäivää. Aineisto on helpommin tavoitettavissa ja sen käsitteleminen on erilaista.⁴¹ Teknisten seikkojen lisäksi aineiston sisältö olisi hyvin erilaista, mikäli se olisi kerätty haastatteluin, kirjoituskutsuin tai muiden perinteisempien kulttuurintutkimuksen aineistonkeruumenetelmin. Ihmiset saattavat kirjoittaa asioista avoimemmin tai erilailla kuin kasvotusten tapahtuvassa kanssakäymisessä, mutta tämä ei tarkoita, että he ajattelisivat asioista erilailla kuin niin sanotussa reaali maailmassa.⁴²

3.3 Valitut keskustelut

3.3.1 Suomi24: ”Mikä saa teidät uskomaan Jumalaan?”

Itse olen agnotistinen ateisti, eli en usko mihinkään jumalaan. Miksi te uskotte Jumalaan? Miksi te ette usko evoluutioon? Mikä saa teidät kuvittelemaan, että tässä järkyttävän valtavassa universumissa teillä olisi mitään merkitystä? Mikä saa teidät kuvittelemaan, että Maapallo on jotenkin tärkeä? Miten selitätte muiden uskontojen olemassaolon ja sen että nekin ovat niiden mukaan "ainoita oikeita totuuksia" kuten teidänkin? Miten se teidän kaikkivoipa herranne on niin voinut antaa tapahtua? Katsokaa ympärillenne, luonnossa ette näe mitään merkkiä siitä, että juuri teidän uskontonne on se oikea. Näette vain luonnon. (SA)⁴³

Suomi24:n keskustelussa on aloituksen (SA) lisäksi 101 vastauskommenttia. Niistä tutkimuksen kannalta oleellisiksi voidaan laskea hieman alle 50 %. Keskustelun aloitus on julkaistu 2.7.2015 ja viimeinen kommentti jätetty 5.8.2015. Kommentteja on tullut joidenkin päivien aikana useita, mutta ajoittain uusia kommentteja on saanut odottaa muutamia päiviä.

Suomi24:n keskusteluissa käytetään nimimerkkejä, mutta vain pieni osa niistä on pysyviä. Suurin osa nimimerkeistä on vierailijanimimerkkejä, jolla kirjoittaja ikään kuin kuittaa jättämänsä kommentin. Hänen ei siis tarvitse rekisteröityä käyttäjäksi, vaan voi kommentin kirjoitushetkellä keksiä häntä sillä hetkellä miellyttävän nimimerkin. Jos hän tulee uudelleen kommentoimaan samaa keskustelua, voi nimimerkin joko pitää samana tai keksiä uuden uuteen kommenttiin sopivammaksi. Käyttäjäksi rekisteröityessä nimimerkistä tulee pysyvä, ja käyttäjä saa oman profiilin, johon voi lisätä itsestään tietoja ja

⁴¹ Kozinets 2010, 5.

⁴² Kozinets 2010, 8.

⁴³ Kaikki aineiston suorat lainaukset esitetään (internet-keskusteluille tyypillisine) kirjoitusvirheineen.

haluamansa käyttäjäkuvan. Rekisteröityneiden käyttäjien tiedot saa esiin painamalla keskustelussa sinisin kirjaimin näkyvää nimimerkkiä.

Suomi24:ssä keskusteluja voi kommentoida suoraan haluamansa kommentin alle. Tämä aiheuttaa sen, etteivät kommentit ole kronologisessa järjestyksessä. Järjestelmä saattaa olla helppo sellaiselle, joka sitä jatkuvasti käyttää, mutta voi tuntua vaikealukuiselta tottumattomalle käyttäjälle. Osa kommenteista herättää enemmän keskustelua, kun toisiin ei ole tullut mitään vastauksia.

3.3.2 Vauva: ”miten joku voi vielä nykypäivänä uskoa jeesus ja jumala löpinään?”

Ymmärtäisin ton ehkä tuhat vuotta sitten mut vielä nykyään. Mikä järkviin ihmisiin menee (VA)⁴⁴

Vauvan aloituksen (VA) jälkeen keskustelussa on yhteensä 136 vastauskommenttia, joista tutkimuksen kannalta oleellisiksi voidaan määritellä noin 70 %. Keskustelun kommentit ajoittuvat touko- ja heinäkuulle 2014. Tämän lisäksi keskusteluun on kirjoitettu yksi kommentti marraskuussa 2014 ja yksi maaliskuussa 2015.

Vauvan sääntöjen mukaisesti ”keskusteluihin osallistuminen edellyttää palveluun rekisteröitymistä ja kirjautumista sisään sivustolle paitsi Aihe vapaa ja Seksi -keskustelualueilla.” Rekisteröityessään käyttäjä luo itselleen nimimerkin, jonka tulisi näkyä käyttäjän kaiken toiminnan yhteydessä. Tästä huolimatta kaikki aineiston kommentit näkyvät nimimerkillä ”Vierailija”. Kommentteja voi lainata suorana sitaattina lainaa-painikkeella. Lisäksi keskustelun kommenteissa on muutamia tapauksia, joissa kirjoittaja ilmoittaa olevansa sama henkilö kuin jo aiemmin kommentin jättänyt. Esimerkiksi ”11 jatkaa” kommentin alussa antaa ymmärtää, että kyseisen kommentin kirjoittaja on sama kuin aloituksesta kymmenen kommenttia myöhemmin kirjoittanut henkilö. Tämän voisi kuitenkin tehdä kuka tahansa, sillä kaikki kirjoittajat näkyvät keskustelussa vierailijoina.

4. Metodi

4.1 Argumentaatioanalyysi ja retorinen analyysi

Tutkimuksessa keskityn kirjoitusten kieleen ja sen ilmaisumuotoihin. Kirjoittajat esittävät omia mielipiteitään ja perustelevat niitä erilaisin keinoin. Miten ja

⁴⁴ Kaikki aineiston suorat lainaukset esitetään (internet-keskusteluille tyypillisine) kirjoitusvirheineen.

minkälaisia argumentteja ihmiset käyttävät, kun he haluavat saada äänensä kuuluviin, tulla ymmärretyksi ja vaikuttaa muiden mielipiteisiin? Kielellä on suuri merkitys ihmisten todellisuuden ilmentäjänä. Ihmiset kommunikoivat ja jakavat kokemaansa todellisuutta kielen avulla. Todellisuuden itsessään ei välttämättä tarvitse ajatella vaativan kieltä, mutta ihmiset käyttävät kieltä jakaakseen todellisuutta toisilleen.⁴⁵ Konstruktionistisessa kielikäsitelyssä todellisuuteen sinänsä ei ole pääsyä, vaan ihmisten on tyydyttävä todellisuuteen sellaisena kuin se tulkitsemisen ja ymmärtämisen prosesseissa ilmenee.⁴⁶

Tuula Sakaranaho on kirjoittanut retorisen tutkimuksen näkökulmasta erilaisista kieleen liittyvistä kerroksista. On olemassa ääneen sanotut asiat, jotka on tarkoitettu kuultavaksi ja ymmärrettäväksi. Kyse on tietoisesta vaikuttamisesta, jota punnitaan ja pohditaan ennen kuin siitä tulee uloslausuttua sanaa. Sakaranaho kirjoittaa, että tarve argumentin esittämiseen nousee yleensä tilanteesta, jossa on useita keskenään kilpailevia argumentteja. Toinen aspekti tässä argumenttien esittämisessä on ääneen lausumattomat merkitykset, joita ei sanota tai kirjoiteta suoraan muiden luettaviksi. Jokaisesta argumentista on luettavissa siihen implisiittisesti sisältyvä vasta-argumentti, ja jokainen keskustelu on vastaus johonkin kysymykseen. Kielenkäyttöön sisältyy paljon oletuksia. Kirjoittaja saattaa olettaa lukijan näkevän asioita samalla tai täysin eri lailla kuin hän itse. Nämä oletukset vaikuttavat siihen, mitä kirjoittaja kirjoittaa suoraan luettavaksi ja millä keinoin hän asiansa esittää. Jotkin asiat ja käsitykset otetaan kuin itsestäänselvyyksinä, jotka ovat luonnollistuneet yhteisiksi sopimuksiksi.⁴⁷

Yhdysvaltalainen filosofi ja niin sanotun uuden retoriikan tutkija Kenneth Burke yhdistää retoriikan konfliktitilanteisiin, joihin liittyy joko suoria tai epäsuoria valtapyrkimyksiä.⁴⁸ Konfliktit eivät välttämättä ole ryhmien sisäisiä, mutta tämäkään ei ole poikkeuksellista. Verkkokeskustelut ovat mainio esimerkki siitä, kuinka asiat itsessään eivät riitele, vaan ihmiset uskomuksineen riitelevät.

Argumentaatioanalyysissa tekstistä pyritään ensimmäisenä tunnistamaan argumentti. Jo tämä on tekstin tulkitsemista ja perustuu tutkijan omaan näkemykseen tekstistä. Tutkija tulkitsee tekstin saadakseen selville sen

⁴⁵ Laaksonen, Matikainen ja Tikka kirjoittavat siitä, miten jokaiseen menetelmävalintaan liittyy olettamuksia siitä, millainen todellisuus on ja miten siitä saadaan tietoa. He kirjoittavat diskurssianalyysiin liittyen seuraavasti: “-- jos todellisuutta tutkitaan kielenkäytön kautta, niin tällöin myös oletetaan todellisuuden rakentuvan kielellisesti.” Ks. Laaksonen, Matikainen & Tikka 2015, 20–21. Ks. myös Pesonen 2004, 30.

⁴⁶ Eskola & Suoranta 1998, 138.

⁴⁷ Sakaranaho 2001, 14–15.

⁴⁸ Sakaranaho 2001, 14–15.

merkityssisällön. Tämän jälkeen tekstin argumentti tulee rekonstruoida eli muotoilla uudestaan omin, tutkimukseen sopivin sanoin.⁴⁹

Argumentaatioanalyysissa tulkinta perustuu aina tutkijan aikaisemmalle tiedolle tai ymmärrykselle. Lukijan ennakkokäsitys tulkittavasta asiasta vaikuttaa siihen, miten tulkinta aloitetaan. Tulkinnan tavoite on asettaa tekstin kaikkien osien merkitykset yhteen ja esitellä kattavasti ja mielekkäästi tekstin merkityssisällöt. On pyrittävä siihen, ettei tekstin ja tulkinnan välille jää ristiriitoja. On kuitenkin otettava huomioon, että tekstiä voidaan tulkita monesta eri näkökulmasta, joten myös tulkintoja voi olla monenlaisia. Tulkintoja ei kuitenkaan ole aina tarpeen nähdä kilpailevina, vaan toisiaan täydentävinä.⁵⁰

Heikki Pesonen on väitöskirjaansa varten kehittänyt metodin, jonka hän on nimennyt retoriseksi vaiheanalyysiksi. Metodi perustuu diskurssianalyysin sekä uuden retoriikan teorioihin ja metodeihin. Retoriseen vaiheanalyysiin sisältyy viisi analyysivaihetta, jotka rakentuvat kronologisessa järjestyksessä toisiinsa nähden. Kronologisuuden lisäksi analyysiin kuuluu siirtymä ilmitekstin tasolta piilotekstin tasolle.⁵¹

Ensimmäisessä vaiheessa ilmitekstin tasolla etsitään aineiston teksteistä erilaisia laajempia teema-alueita. Tekstit siis kategorisoidaan erilaisiin temaattisiin argumentaatiotasoihin. Yksi teksti saattaa sisältää useita erilaisiin teemoihin liittyviä kuvauksia, joita tekstistä ensimmäisessä vaiheessa puretaan.⁵²

Toisessa vaiheessa siirrytään ilmitekstin tasolta piilotekstiin ja argumentaation tasolta retoriikkaan. Ilmitekstistä löytyneiden teema-alueiden sisältä etsitään rajatumpia teemoja ja pohditaan, mitä kerrotaan ja miten tekstien asiasisällöt esitetään. Retoristen välineiden avulla analysoidaan, minkälaisia keinoja kirjoittajat käyttävät esittäessään argumenttejaan, mitä näkemyksiä he kritisoivat ja mitä näkemyksiä oikeuttavat, mihin identifioituvat ja mistä erottautuvat. Pesonen etsii teksteistään jumala-termejä. Kenneth Burken lanseeraama käsite viittaa selonteoissa esiintyviin termeihin, joilla oma argumentti voidaan viime kädessä perustella, ja joiden takana ei enää ole muuta selitysperstua.⁵³

⁴⁹ Kakkuri-Knuuttila & Ylikoski 1999, 24, 29.

⁵⁰ Kakkuri-Knuuttila & Ylikoski 1999, 30–31.

⁵¹ Pesonen 2004, 24, 37–38.

⁵² Pesonen 2004, 24, 37–38.

⁵³ Pesonen 2004, 24, 37–38.

Kolmas vaihe keskittyy siihen, miksi asioita kerrotaan. Tekstistä etsitään erilaisia subjektipositioita ja retorisia malleja, joihin tekstien eri osat viittaavat.⁵⁴ Subjektiposition käsite sopii tutkimukseen, kun pohditaan tutkittavana olevan ilmiön tai tahon toimijuuteen kohdistuvia odotuksia ja rajoituksia sekä toimijuuden vaihtelevuutta. Rajoituksia tutkittaessa voidaan analysoida sitä, miten erilaiset roolit sulkevat pois joitakin toisia rooleja. Vaihtelevuutta tutkittaessa taas tuodaan esiin, etteivät erilaiset positiot ole valmiita, jo olemassa olevia paikkoja vaan ne tuotetaan erilaisina erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa.⁵⁵

Neljännessä vaiheessa tarkastellaan löydettyjen subjektipositioden ja retoristen mallien paikantumista suhteessa erilaisiin diskursseihin. Siinä sijoitellaan tekstien retoriikkaa laajempiin käsitystapojen kokonaisuuksiin, sosiaalisiin käytänteisiin ja yhteiskunnalliseen keskusteluun. Viides vaihe on aiemmin määriteltyjen diskurssien kytkemistä sosiaalisiin käytänteisiin.⁵⁶

4.2 Metodin soveltaminen tutkimuksessa

Olen lähestynyt aineistoani ensin tarkastellen aineiston ilmisisältöjä, suoraan nähtäviä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Voidaan puhua niin sanotusta haravamenetelmästä, jossa aineistosta etsitään oleelliset asiat omiin kasoihinsa.⁵⁷ Minulla oli tutkimusta suunnitellessani ennakko-oletus mahdollisista argumenttiteemoista, mutta niiden nimeämisen olen tehnyt aineiston pohjalta. Ilmitekstin perusteella olen jakanut aineistoni kolmeen yläkategoriaan: 1) Tiede ja rationaalisuus, 2) Historia ja perinne ja 3) Kokemus ja tunne. Kategorisoinnin olen tehnyt oman näkemykseni perusteella. Teemojen alle olen koonnut erilaisia argumentointitapoja, niin sanottuja retorisia malleja⁵⁸, joita aineistossa ilmenee, ja esitellyt niitä sitaattien johdattelemana.⁵⁹ Analysoin argumentointia retorisin keinoin, kiinnittäen huomiota kommenttien yksityiskohtiin ja vakuuttamistapoihin.

Ilmitekstistä nousseista teema-alueista etsin rajatumpia teemoja ja pohdin, mitä teksteissä kerrotaan ja miten asiasisällöt esitetään. Havainnoinnissa olen keskittynyt etsimään verkkokeskustelujen kommentteista pääteesit, joilla pyritään

⁵⁴ Subjektipositio on käsite, jota usein käytetään, kun identiteetti nähdään toiminnallisena kategoriana, eikä staattisena ominaisuutena, joka pysyisi aina samana tilanteesta riippumatta. Identiteetti voidaan tällöin ymmärtää osana merkityssysteemiä: tietyssä systeemissä ihmisille rakentuu tietynlaisia identiteettejä. Ks. Jokinen & Juhila 1999, 68.

⁵⁵ Pesonen 2004, 24, 37–38.

⁵⁶ Pesonen 2004, 24, 37–38.

⁵⁷ Hakala & Vesa 2013, 218–219.

⁵⁸ Retorisen mallin käsitteestä ks. Pesonen 2004, 34–35.

⁵⁹ Teorioiden käytöstä ja teemoittelusta lisää, ks. esim. Eskola & Suoranta 1998, 79–83, 174–180.

vakuuttamaan muut oman näkemyksen oikeellisuudesta uskonnollisiin kysymyksiin. Pääteesien lisäksi olen tehnyt havaintoja käytetyistä retorisisista keinoista, jotka liittyvät sanavalintoihin, lauserakenteisiin tai laajemmin esimerkkeinä olevien kommenttien tekstiin. Kommenteissa voidaan käyttää yhtäaikaaisesti useita retoriikan keinoja, ja olen nostanut niistä esiin ilmeisimmät ja oleellisimmat.

Verkkokeskustelut sisältävät myös paljon metakommunikaatiota. Metakommunikaatiolla tarkoitetaan kaikkea sellaista tekstiä, joka ei varsinaisesti edistä keskustelun varsinaisen aiheen käsittelyä, vaan pyrkii selventämään yksittäisen viestin ymmärrettävyyttä tai ottaa kantaa keskustelun normeihin. Tällaisella toiminnalla pyritään edesauttamaan kommunikaation onnistumista ja minimoimaan väärinymmärryksiä joko ennakoivasti tai taaksepäin suuntautuvasti.⁶⁰ Nämä elementit eivät ole analyysin keskiössä, mutta niitä sivutaan erilaisten retoristen keinojen osoittamiseksi.

Analyysini yksi tarkoitus on löytää aineistosta subjektipositioita, joihin kirjoittajat itsensä argumentaationsa perusteella asettavat. Tällä viitataan siihen, miten kirjoittaja määrittää itsensä osaksi jotain suurempaa viitekehystä esittäessään omia mielipiteitään keskustelujen kommenteissa.⁶¹ Tämän hän voi tehdä joko tiedostamatta tai tiedostaen tämän viitekehyyksen. Subjektipositio voidaan yhtäältä määritellä asemaksi, johon kirjoittaja tarkoituksellisesti tai tarkoituksettomasti asettuu sen kautta, mitä hän tekstissään kirjoittaa. Tämä asema vaikuttaa siihen, mitä kirjoittajalta odotetaan tai miten hänet ymmärretään.⁶² Analyysissä etsitään näiden subjektipositioiden paikantumista laajempaan keskusteluun uskonnosta yhteiskunnassamme.

Analyysissani en keskity kommenttien kausaliiteettiin, vaan poimin sieltä tekstit, joissa keskustelija retorisesti perustelee omaa näkemystään. Keskustelujen kausaalinen retoriikka olisi toinen, laajempi tutkimusaihe. Sitaatit olen ottanut aiheistosta sellaisenaan, kaikkine kirjoitusvirheineen. Kommentteja on paloiteltu osiin teeman johdattalemana, mutta kuitenkin niin, että asiayhteys säilyy. Lisäksi nimimerkit on häivytetty tutkielmasta kokonaan käyttämällä keskustelukommenteissa juoksevaa numerointikoodia. Kommentit on numeroitu niin, että ensimmäinen, niin sanottu aloituskommentti on keskustelufoorumin

⁶⁰ Tanskanen 2014, 51–53, 58.

⁶¹ Puheeseen tai kirjoitettuun tekstiin sisältyy aina erilaisia merkityksiä, jotka kytkeytyvät johonkin laajempaan merkitysten järjestelmään eli diskurssiin. Pesonen 2004, 30.

⁶² Ks. Pesonen 2004, 38, 80–81.

ensimmäinen kirjain sekä kirjain A, jonka jälkeen seuraavat kommentit on numeroitu yhdestä eteenpäin. Vanhin kommentti on numerolla 1, ja siitä uudemmat kasvavin numeroin. Suomi24:n keskusteluketjun kommentteissa olen käyttänyt myös alanumerointeja, kuten S1.1 ja S1.2. Nämä johtuvat siitä, että kyseisellä keskustelufoorumilla on mahdollista kommentoida suoraan haluamansa kommentin alle, jolloin kaikki kommentit eivät ole yhteneväisen kronologisessa järjestyksessä.

Aineiston kommentit on otettu tekstistä sellaisenaan, eikä niitä ole muokattu muuten kuin tiivistäen asiasisällön kannalta oleelliset kohdat. Näissä tapauksissa kommentin välistä löytyy ellipsis-merkintä –, jonka jälkeen kommentin teksti jatkuu sellaisenaan. Analyysissa ei juuri ole kiinnitetty huomiota kirjoitusvirheisiin tai hymiöiden käyttöön retorisena keinona. Joissakin tapauksissa on erikseen mainittu tekstin korostaminen esimerkiksi suurilla kirjaimilla.

4.3 Tutkimuksen luotettavuus

Käsillä oleva teksti on laadullinen eli kvalitatiivinen tapaustutkimus.

Laadullisessa tutkimuksessa ei ole tarve keskittyä ilmiön yleisyyteen tai esiintymistiheyteen, vaan tutkimuksen tavoitteena voidaan nähdä ilmiön ymmärtäminen ja sen asettaminen yhteiskunnalliseen tai historialliseen kontekstiin. Vaikka laadullisessa tutkimuksessa ei puhuta yleistämisestä tilastollisessa mielessä, olisi tutkittavan ilmiön pohjalta tarkoitus pystyä saamaan suuntaa myös muita vastaavanlaisia tapauksia varten.⁶³ Laadullisen tutkimuksen kohdalla on validia keskittyä vain pieneen määrään tapauksia. Valittua otantaa tulisi kuitenkin analysoida mahdollisimman perusteellisesti. Oleellista ei siis ole aineiston määrä vaan sen laatu. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan perustaa tutkimustulokset aineistolähtöiseen analyysiin varsinkin silloin kun tarkoitus on etsiä tietoa jonkun tietyn ilmiön olemuksesta.⁶⁴

Hakala ja Vesa muistuttavat siitä, miten verkkokeskustelujen laajan tarjonnan yhteydessä on muistettava, ettei myöskään aineiston edustavuudesta voida saada varmaa tietoa. Keskustelijoiden taustatietoja, kuten esimerkiksi ikää, sukupuolta ja koulutusta yleensä pystytään selvittämään. He muistuttavat, että vain pieni osa suomalaisista keskustelee verkossa aktiivisesti, vaikka sivujen kävijämäärät olisivatkin suuria. Heidän mukaansa verkkokeskusteluissa

⁶³ Hakala & Vesa 2013, 222.

⁶⁴ Eskola & Suoranta 1998, 18–19, 60–62.

muodostuu helposti samanmielisten keskustelukerhoja, mikä osaltaan aiheuttaa erimielisyyksien jäämisen keskustelujen ulkopuolelle.⁶⁵ Tähän tutkimukseen valikoituneet keskustelufoorumit ovat lähtökohdiltaan tarkoituksellisesti erilaisia. Vauva-sivusto on suunnattu perheellisille, painottuen äiti-ihmisille. Suomi24 taas on Suomen suosituin verkkokeskustelualusta, jolle ei ole varsinaista käyttäjäryhmäsuuntausta.⁶⁶ Sen käyttäjäikähaarukka on luultavasti huomattavasti laajempi. Vaikka Vauva onkin tietyllä kohderyhmälle suunnattu, ei käyttäjien taustatiedoista voida olla varmoja. Sivustolle voi yhtälailla kirjautua käyttäjäksi 15-vuotias Sanna kuin 59-vuotias Perttikin. Edes nimimerkkeihin ei ole luottamista, sillä nimimerkkien luominen on täysin vapaata.⁶⁷

Aineistossa on vain kaksi keskusteluketjua, vaikka tarjontaa olisi satoja tuhansia. Pro gradu -tutkielma on kuitenkin pituudeltaan niin rajallinen, etteivät kaikki potentiaaliset keskustelut millään mahtuisi tutkittavaksi aineistoksi. Otanta on siis pieni. Se ei anna universaalia kuvaa internetkeskustelujen retoriikasta, mutta antaa katsauksen siihen, minkälaisia retorisia keinoja käytetään näiden kahden viestiketjun sisällä ja miten viestiketjut saattavat erota toisistaan erilaisilla keskustelualustoilla. Tarkoitus ei ole pyrkiä empiirisesti yleistäviin päätelmiin verkkokeskustelujen uskontoon liittyvästä argumentaatiosta, vaan esitellä tapaustutkimus aiheeseen liittyen.⁶⁸ Kaksi verkkokeskustelua voidaan nähdä riittävänä määränä analyysin kannalta, sillä se riittää tuomaan esiin argumenttien peruskuvion, jollainen tutkimuskohteesta on mahdollista saada, kun tutkittavien kokemus- ja kulttuuritausta pysyvät suurin piirtein samana.⁶⁹ On otettava huomioon, että tulokset saattaisivat olla hyvin erilaisia, mikäli aineisto olisi kerätty esimerkiksi erikielisiltä sivustoilta.⁷⁰

Aineistoa käsitellessä ja samoin analyysia lukiessa on jatkuvasti otettava huomioon, että kyseessä on vain pieni otanta hyvin erilaisten ihmisten argumentoinnista. Kun analyysissa puhutaan kristityistä tai ateisteista tai mistä tahansa ihmisryhmästä, perustuu se aineistoon. Aineistossa keskustelevat kristityt eivät ole yhtä kuin kaikki kristityt. Myöskään aineistossa keskustelevia ateisteja ei

⁶⁵ Hakala & Vesa 2013, 224–225.

⁶⁶ Laaksonen & Matikainen 2013, 197; Kuokkanen 2016.

⁶⁷ Tosin ainakin jossain määrin nimimerkeillä voidaan ajatella olevan jonkinlainen yhteys oikeaan nimeen tai ainakin johonkin persoonallisuuden piirteeseen tai ikään. (1990-luvun IRC-käyttäjien tutkimus: 45 % nimimerkeistä liittyy jollain tavalla todelliseen nimeen. Ks. Laaksonen & Matikainen 2013, 195.

⁶⁸ Eskola & Suoranta 1998, 65.

⁶⁹ Eskola & Suoranta 1998, 63.

⁷⁰ Ks. esim. Tanskanen 2014.

voi yleistää millään tavoin. Analyysi pohjautuu siihen, mitä yksittäinen internetin käyttäjä on yksittäisenä päivänä päättänyt kirjoittaa yksittäiseen keskusteluun. Lisäksi aineisto suodattuu laadullisen tutkimuksen seulan läpi ja perustuu yksittäisen tutkijan havaintoihin ja kirjalliseen ulosantiin.⁷¹ Kaikki tämä on hyvä pitää jatkuvana mielessä analyysia lukiessa.

5. Tiede ja rationaalisuus

Tiede ja järki ovat pohjana useimmiten ateistiksi esittäytyvien argumentaatiossa, ja uskovat mielellään vastaavat näihin argumentteihin omalla näkemyksellään. Kumpikaan näistä ei siis ole vain toisen osapuolen käyttämä, keskustelun päättävä jumala-termi, vaan ne tuodaan esiin molempien osapuolten argumentoinnissa erilaisista näkökulmista. Aineistossa tuodaan usein esiin evoluutioteoria, joka taas liittyy oleellisesti luontoon ja kristilliseen ajatukseen Jumalan yleisestä ilmoituksesta. Suomi24:n keskustelun aloituksessa kyseenalaistetaan Jumalan näkeminen luonnossa. Tästä syystä nimenomaan Suomi24:ssä keskustellaan paljon luonnosta ja evoluutiosta. Uskon ja tieteen suhteesta keskustellaan kuitenkin tasaisesti molemmissa keskusteluissa.

5.1 Tiede

Voivatko tiede ja usko Jumalaan käydä käsi kädessä? Tähän kysymykseen aineistosta löytyy sekä kyllä- että ei-vastauksia. Monet ateisteiksi itsensä ilmoittavat argumentoivat, että tiede sulkee pois heidän oman potentiaalisen uskonnollisuutensa. Aina tälle ei esitetä sen laajempaa perustelua, mutta keskustelua käydään myös selvästi vastakkainasettelunäkökulmasta, kuten esimerkiksi Suomi24:n keskustelun aloituksessa:

Miksi te uskotte Jumalaan? Miksi te ette usko evoluutioon? Mikä saa teidät kuvittelemaan, että tässä järkyttävän valtavassa universumissa teillä olisi mitään merkitystä? Mikä saa teidät kuvittelemaan, että Maapallo on jotenkin tärkeä? – Katsokaa ympärillenne, luonnossa ette näe mitään merkkiä siitä, että juuri teidän uskontonne on se oikea. Näette vain luonnon. (SA)

Aloituksessa on jopa nihilistinen ote: millään ei ole mitään merkitystä eikä mikään ole tärkeää. Kirjoittajan retoriikka pohjaa kysymiseen. Kysymysten taustalla on asennoituminen ja voimakas mielikuva uskovia kohtaan. Retorisesti kysymyksessä on niin sanottu väärä vastakkainasettelu (englanniksi false dichotomy). Tässä kaksi asiaa, jotka eivät ole toisensa poissulkevia, asetetaan

⁷¹ Tutkijan asemasta lisää, ks. esim. Eskola & Suoranta 1998, 20–22.

vastakkaisiksi. Keskustelunaloitus saattaa olla reaktio johonkin aikaisemmassa keskustelussa esiin tulleet kommentointiin tai tapahtumaan, jota ei tässä keskustelussa avata.

Kirjoittaja kertoo aloituskommenttinsa alussa olevansa ”agnostinen ateisti, eli en usko mihinkään jumalaan”.⁷² Väitteellä agnostismistaan hän pyrkii loiventamaan ateismi-identifikaation hyökkäävää asemaa uskontokriittisessä diskurssissa. Itseidentifikaation esiintuominen, saa aikaan sen, että lukijat tulkitsisivat koko kommentin sisällön agnostisen ateismin mielikuvan läpi.⁷³ Tällainen positioituminen on aineistossa yleistä, ja sitä tekevät sekä ateistit sekä kristityt. Positio voidaan tuoda tarkoituksellisesti esiin myös kirjoittamalla se vasta kommentin loppuun:

T. Ateisti joka antaa jokaisen uskoa mihin haluaa kunhan ei mun kurkusta työnnä sitä aatettaan alas (V12)

T: Ateisti joka koittaa ymmärtää uskontoja (V61)

Monessa ateismia puoltavassa kommentissa ilmenee Suomi24:n aloituksen kaltainen jyrkkä asennoituminen, kärjistäminen ja vastakkainasettelu. Monessa kommentissa argumentoidaan, että ihminen, joka uskoo Jumalaan, sulkee automaattisesti pois tieteen. Retorisena mallina kutsun tätä vastakkainasettelumalliksi. Erityisesti kristinuskon vastustajat asettavat tieteen ja uskon vastakkain. Suurin osa kristityistä ei kuitenkaan näe ongelmaa kristinuskon ja tiedeuskon välillä, vaan he pyrkivät retoriikallaan erottautumaan tieteen ja uskon vastakkainasettelusta.⁷⁴

Aineistossa monen kristityksi tunnustautuvan kommentti sisältää ajatuksen, ettei kirjoittaja näe syytä uskon ja tieteen tai uskon ja järjen vastakkaisuudelle. Myös kommentissa, jossa kirjoittaja ilmaisee, ettei itse usko oikeastaan mihinkään, sanotaan: ”Yleensä sanotaan, että tiede kertoo miten ja usko kertoo miksi. Kumpikaan ei ole toinen toistaan sulkevia malleja.” (V25) Aineistossa moni kristitty kuvaa ”meidät” suomalaiset maltillisina ja rationaalisina uskovina. Ei sellaisina, jollaisia kriittiset keskustelijat ajattelevat kaikkien uskovien olevan. Tässä yhteydessä löytyy paljon argumentaatiota, jossa kristitty retorisenä keinona

⁷² Oikea kirjoitusmuoto olisi ”agnostinen ateisti”.

⁷³ Identifikaatiolla voidaan tarkoittaa tapoja, joilla kirjoittaja pyrkii samaistamaan omat ja lukijan intressit ja rakentamaan yhteisymmärrystä itsensä ja lukijan välille. Se voidaan myös ymmärtää prosessina, joilla asioita ja ilmiöitä samastetaan tekstissä toisiinsa tai samastumisena, jossa kirjoittaja samastuu asioihin, joista kirjoittaa. Pesonen 2004, 33.

⁷⁴ Erottautuminen on retoriikassa identifikaation vastinpari. Jokainen samastuminen johonkin ilmiöön pitää sisällään erottautumisen jostain toisesta ilmiöstä. Pesonen 2004, 34.

pyrkii omalla argumentaatiollaan muuttamaan keskustelukumppaninsa mielikuvia uskovista. He positioituvat niin sanotuiksi järkeviksi kristityiksi. Tämä juontaa juurensa siihen, että suomalainen luterilainen kirkko on jo pitkään edustanut niin sanottua rauhanomaista rinnakkaiseloa tieteen kanssa. Voidaan sanoa, että tällöin uskonto hyväksyy tieteellisen maailmankuvan, mutta tulkitsee tieteen tutkimusalueet ylittävät aiheet uskonnollisen ilmoituksen pohjalta.⁷⁵

Tieteen nostaminen uskon vastakohdaksi on aineistossa yleistä molemmissa keskusteluissa. Se, mitä tieteellä nähdään olevan annettavaa, toisin kuin uskolla, on näyttö asioiden oikeellisuudesta. Moni argumentoi, ettei usko, kun ”ei ole oikeita todisteita asiasta” (V73). Aineistossa kirjoitetaan myös, kuinka ”nykyaikana tuntuu kummalliselta että joku uskoo johonkin jumalaan, kun tieteen avulla on todistettu aikoja sitten sellaisten asioiden oikea laita, joita ihmiset ennen selitti uskonnon avulla.” (V94) Tieteeseen kuuluu, että asioille on oltava näyttöä, että niistä voidaan tehdä johtopäätöksiä ja saada tuloksia. Tähän liittyen Vauvan keskustelun loppupuolella selvennetään myös ateismin käsitettä:

Ateismista hiukan. Ateisti perustaa tietonsa faktaan. Ateisti ei usko jumalaan koska jumalan olemassa oloa ei voida todistaa, Mutta ei myöskään kiellä etteikö jumala voisi olla olemassa. Ateismi on enemmänkin avoin kaikelle ja jos jokin todistetaan aukottomasti, niin sitten se on niin. Jos joku todistaa aukottomasti jumalan olemassa olon niin sitten Ateisti uskoo siihen. Oli sitten jumala Zeus, Odin tai Abrahamin jumala. Ateismi perustuu faktaan ja tietoon. Ei arvailuun. (V101)

Tällainen termien avaaminen on jokseenkin harvinaista kummankin keskusteluketjun kohdalla. Keskusteluketjujen luonteeseen näyttää kuuluvan se, että oma ajatusmalli saatetaan kyllä nimetä, mutta termi jätetään avaamatta muille. Lopulta saattaakin olla niin, että vaikka keskustelija kirjoittaa olevansa esimerkiksi ateisti, ei hänen muu kommenttinsa aivan vastaa sitä, mitä ateismin käsitetään yleisesti tarkoittavan. Positioitumalla ateistiksi, kirjoittaja luo lukijayleisössä valmiin mielikuvan, joka värittää myös muuta argumentaatiota, vaikka se ei ateistiseen ajattelumalliin liittyisikään. Samanlaisia argumentaatiohaasteita ilmenee myös kristityiksi esittäytyvien osalta.

Aineistossa kristinuskon vastustajat argumentoivat usein, että Jumalaan uskomisen on historiallinen jäännös, jonka ei enää nykypäivänä tulisi olla pätevää. Tätä kutsun arkaaisuusmalliksi:

⁷⁵ Pihlström 2001, 63.

miten joku voi vielä nykypäivänä uskoa jeesus ja jumala löpinään?
Ymmärtäisin ton ehkä tuhat vuotta sitten mut vielä nykyään. Mikä
järkeviin ihmisiin menee? (VA)

Olen ap:n kanssa samaa mieltä. Kumman paljon on vielä porukkaa,
jotka yliluonnolliseen uskovat. (V3)

V3 yhtyy aloittajan argumenttiin. Uskomisen ei kuuluisi nykyaikaan, vaan tämän päivän maailmassa kristinusko on ”löpinää”, absurdia kertomusta, jonka olisi tullut loppua viimeisten tuhannen vuoden aikana. Jumalaan uskomisen argumentoidaan olevan vanhanaikaista ja arkaaista. Nykypäivän ihmisen ei ajatella tarvitsevan uskoa Jumalaan, sillä modernissa ajassa on saatavissa niin paljon tietoa, jonka myötä Jumala on käynyt hyödyttömäksi.

Kristinuskon puolestapuhuja vastaa väitteeseen: ”Minusta ei ole yhtään käsittämätöntä, että ihmiset uskovat nykypäivänäkin jumalaan/jumaliin. Historia ja nykypäivä osoittavat, että se on selvästikin monille ihmisille tärkeä asia.” (V130). Hän ei erottele syitä tälle kokemukselle, vaan vetoaa sekä historian että nykypäivän osoitusvoimaan. Hänen teesinsä on, ettei uskon tarkeys ihmisten elämässä ole rapissut mihinkään, vaikka aika on mennyt eteenpäin. Ajalla ei siis ole merkitystä ihmisen kokemukseen transsendenttiä kohtaan.

Kristinuskon vastustajilta löytyy aineistossa enemmänkin perustelua sille, miksi usko Jumalaan on heidän mielestään vanhentunut ajattelumalli. Molemmissa keskusteluissa Jumalaan uskomisen argumentoidaan olevan defenssi:

Uskonnot perustuvat psykologisesti ihmisen minuuden selviytymiseen vaikeista yksilön minuutta (järkeä) järjestyttävistä asioista. miksi siis maapallolla on niin paljon eri uskontoja? Ihmiset ovat itse kehittäneet itseään suurempia voimia, jolla selviytyä, kun oma järki ei enää riitä selviytymään vaikeista tilanteista. Uskonto = ihmisen selviytymismoodi. Mielestäni yksilön defenssien ylin muoto. Ja uskontojahan ei saa kyseenalaistaa, koska se loukkaa juuri tätä ylintä defenssiä (ihmisen selviytymistä). (S6)

Oikeastaan johonkin ylempään auttavaan voimaan uskomisen on vain pelkuruutta, kuolemanpelkoa, sen pelkoa että lopulta kuitenkin joutuu menettämään oman minänsä. (S8.3)

Nykypäivänä ainoa syy uskoa Jumalaan on kuolemanpelko, ei uskalleta hyväksyä totuutta että kuoleman jälkeen ei ole mitään. Uskonto on pelkureille ja omaa järkeä omaavattomille (V75)

Olen täysin ateisti ja uskontoa vastaan, mutta heikot ihmiset tarvitsevat uskontoa koska eivät voi hyväksyä sairauksia, vääryyttä ja kuolemaa. ”Tuntemattomat ovat herran tiet” (V102)

Kaikissa esimerkeissä otetaan esiin ihmisen selviytymisen tarve ja pelko. Usko korkeampaan voimaan on vastaus ihmisen pelkoon siitä, ettei selviä yksin. Tämän sanotaan olevan heikkoutta, pelkuruutta ja sitä, ettei uskalleta hyväksyä totuutta. Kommenttien retoriikka sisältää halveksuntaa ja syytöstä: uskova on surkimus, ateisti on vahva ja peloton, eikä tarvitse apua.

Aineistossa on kommentointia, jossa haluttaisiin uskoa tieteeseen ja sen näyttövoimaan, mutta asiat, joihin luonnontieteellä ei ole vastausta, jäävät mietityttämään ja vaatimaan vastauksia. Ludwig Wittgenstein kutsui tällaista pohdintaa ”elämän ongelmaksi”.⁷⁶ Kuolema ja sen jälkeinen elämä nousee keskusteluissa esiin elämän ongelmana, josta ei tiede osaa antaa vastauksia, mutta usko osaa. Tähän elämän ongelman malliin liittyen yksi kristityksi esittäytyvä kirjoittaja kommentoi, että tuli uskoon ennen kuin ehti kokea kommentissaan listaamiaan vaikeuksia elämässään, joten syynä uskolle ei ole se, ettei hän hyväksyisi kuolemaa tai sairauksia. Hän kirjoittaa olevansa kuoleman kanssa ”sinut”. (V105) Tällä hän erottautuu arkaaisuusajattelusta. Uskovalle kuolema ei ole kaiken loppu, joten sitä ei tarvitse nähdä ongelmana:

Paljon jää tämän ulkopuolelle, jota ei voida selittää, esimerkiksi mitä tapahtuu kuoleman jälkeen ihmiselle, hänen sielulleen? Siihen ei yksikään ateisti ole osannut antaa tyhjentävää selitystä, Raamattu on. (S2.3)

Vain joka viides suomalaisista on osittain tai täysin samaa mieltä siitä, että kuoltuaan ihminen menee joko taivaaseen tai helvettiin. Luterilaisen uskonnon saapuminen Suomeen hävitti monia kansanomaisia perinteitä ja tapoja, joiden kautta pidettiin yhteyttä kuolleisiin ja ajateltiin kuoleman läheisyyttä. Kun tavat katosivat, hiipui myös usko kuoleman jälkeiseen elämään. Suomalaisten ajatukset kuolemasta ovat enimmäkseen käytännönläheisiä. Kolme neljäsosaa ajattelee, ettei kukaan voi tietää, mitä tapahtuu kuoleman jälkeen, mutta joka toinen uskoo, että kuoleman jälkeen on jotain, vaikka emme tiedä mitä. Usko kuolemanjälkeiseen elämään on heikentynyt merkittävästi viime vuosikymmeninä. Vuonna 2015 tehdyn kyselytutkimuksen mukaan suomalaisia voi parhaiten luonnehtia agnostikoiksi, kun kyseessä on kuoleman jälkeinen elämä.⁷⁷

Aineistossa ilmenee väärinymmärryksiä ja tietämättömyyttä, sekä kristinuskoa että tieteen teorioita kohtaan. Aiheista halutaan antaa mielipide,

⁷⁶ Pihlström 2001, 17–19.

⁷⁷ Kauppinen 40; Ketola 2016, 67–69.

vaikka niihin ei ole kunnolla perehdytty. Useimmiten perehtymättömyyteen reagoidaan jollain tavoin: ”Anteeksi nyt, mutta olet osoittanut ettet ymmärrä evoluutiota.” (S17.11) Tässä tapauksessa kommentissa pahoitellaan toisen ymmärtämättömyyttä. Keskustelukumppanin kommentin sisältö positioidi hänet tarkoituksettomasti asemaan, jonka vuoksi hän oikeastaan on poissuljettu keskustelusta epätasa-arvoisena keskustelukumppanina. Perehtymättömyys saatetaan jättää myös huomiotta, kun reaktio keskittyykin johonkin toiseen asiaan keskustelun kulussa.

Tieteestä puhuttaessa aineistossa vain harvoissa tapauksissa erikseen mainitaan, mihin tieteenalaan kirjoittajan käsitys perustuu. Tiede itsessään on kuitenkin varsin laaja käsite, ovathan myös teologia ja uskontotiede tieteenaloja.⁷⁸ Useimmiten sanalla ”tiede” kuitenkin tarkoitetaan luonnontieteitä, mikä ei vastaa suomenkielistä merkitystä, vaan sosiaalisena käytänteenä se linkittyy englantilaiseen *science-art*-jaotteluun.⁷⁹ Tämä paljastaa, että kirjoittajat ovat ottaneet vaikutteita anglosaksisen maailman (luultavasti Yhdysvallat) ateismikeskustelusta. Se ei aina sovi Suomen kontekstiin, minkä vuoksi jotkut suoraan siirretyt keskusteluaiheet, kuten esimerkiksi kysymys evoluutiosta, tuntuvat keskustelussa päälle liimatuilta.

5.2 Evoluutio ja Jumala

Aineistossa tuodaan esiin ajatus, miten typerää ”on uskoa, että jostain tyhjästä yhtäkkiä voi sattumalta ilmestyä joku jumala joka voisi luoda nuo maapallon, ihmiset, eläimet ja kasvit.” (V128) Tätä kommenttia edeltää yksi niistä muutamista kommenteista, jossa kristitty esittää luonnontieteiden ajatuksen alkuräjähdyksestä järjenvastaisena. Molemmissa kommenteissa on täysin sama argumentti, mutta näkökulma on päinvastainen. Aikaisemmin esitetty vastakkainasettelumalli esiintyy myös evoluutioteoriaa ja alkuräjähdystä käsittelevissä kommenteissa. Aineistossa niille, joille usko ja tiede eivät ole ristiriidassa, on molempien olemassaololle selkeä syy: Tiede kertoo miten ja uskonto miksi. Moni erottautuu vastakkainasettelumallista kirjoittamalla, etteivät tiede ja usko sulje toisiaan pois, vaan täydentävät kokonaisuutta. Sen lisäksi, että

⁷⁸ Teologia mainitaan aineistossa ainoastaan kerran, kun keskustelun aiheena on uskonnollisuus ja akateemisuus: ”Ja ovathan kirkon papitkin teologiaa lukeneita. Osa aidosti uskovaisia, osa ns. leipäpappeja.” (V76)

⁷⁹ Ks. esim. McNamee 2001.

uskon ajatellaan vastaavan, miksi maapallo on syntynyt, sen koetaan antavan vastaus sekä ihmiskunnan että yksilön merkityksestä maailmassa.

Länsimainen Raamattuun turvautunut maailmankuva koki kolauksen 1500-luvulla, kun todettiin, etteivät taivaankappaleet kierräkään maata. Maakeskeisen mallin vaihtuminen aurinkokeskeiseksi pakotti teologit miettimään uudelleen, miten 1. Mooseksen kirjan ensimmäinen luku tulisi nähdä. Maailmankaikkeus ja sen synty oli aikaisemmin nähty tapahtuneen Raamatun kuvausten mukaisesti, mutta uusien tutkimustulosten myötä oli löydettävä myös uusi tulkintatapa. Tulkintatavoista yleisiä periaatteita ovat kirjaimellinen tulkinta, allegorinen eli ei-kirjaimellinen tulkinta sekä mukauttamisen periaate.⁸⁰

Aineistossa moni kristitty perustelee Jumalan ja luonnontieteiden suhdetta niin, että Jumala on alkuräjähdyksen alulle pannut voima, ja evoluutio on ”Jumalan työkalu elämän tuottamisessa”. (S1, S9) Tämä on retorisena mallina *primus motor* -malli.⁸¹ Alkuräjähdystä ei nähdä sattumanvaraisena hiukkasten yhteentörmäyksenä, vaan Jumalan aloittamana tapahtumaketjuna, joka Raamatussa on kerrottu vertauskuvallisesti seitsemän päivän luomistyönä. Aineiston kommenteissa on huomattavissa, että *usko luomiseen* ja *kreationismi* menevät helposti sekaisin. Alister McGrath kirjoittaa, että luomisoppi on ontologinen, ei kronologinen. Kristinuskossa usko luomiseen voidaan ilmaista yleisenä käsityksenä, jonka mukaan Jumala on kaiken alullepanija ja ylläpitäjä. Kreationismissa luomisuskoon lisätään tiettyjä aikavälejä ja tapahtumasarjoja, joille annetaan erityistä merkitystä ontologisen luomisuskon täydentäjänä.⁸²

Suomi24:n aloituksessa kysytään, miksi Jumalaan uskovat eivät usko evoluutioon. Hänen oletuksensa on, että kaikki uskovat positioituvat evoluutiouskoa vastaan. Lukuun ottamatta kommenttia, jossa kirjoitetaan, ettei ”evoluution ja kristillisen jumalauskon tarvitse olla toisensa poissulkevia vaihtoehtoja” (S9), on Suomi24:n keskustelussa aiheeseen enimmäkseen sellaisia suoria vastauksia, joiden mukaan evoluutio ei ole järkevää. Vauvan keskustelussa taas kommentoidaan seuraavasti: ”Minulle järjetöntä on ajatella esim. että maailma olisi saanut alkunsa tyhjästä ja että kaikki sen hienoudet olisivat kehittyneet sattumalta.” (V92)⁸³ Tarkemmin lukien aineistosta käy ilmi, että laajemmin katsoen kristityt eivät kiistä evoluutioteoriaa kokonaan, vaan

⁸⁰ McGrath 2015, 26, 31–33.

⁸¹ *Primus motor* on latinaa ja tarkoittaa ”alullepanijaa”.

⁸² McGrath 2015, 108–109.

⁸³ Vauvan keskustelussa mainitaan sana evoluutio ainoastaan kerran, mutta keskustelua käydään kyllä luomisesta ja alkuräjähdyksestä.

järjettömänä pidetään sitä, että evoluutio olisi sattumanvarainen tapahtumaketju. Kristitylle järkevämältä tuntuu Jumalan toimijuus evoluution taustalla.

Laajemmassa diskurssissa näkemystä, jonka mukaan evoluutio on keino, jonka avulla Jumala synnytti elämää elottomista aineista ja loi elämän monimutkaiset rakenteet, kutsutaan teistiseksi evoluutioksi. Darwinismissa evoluutioprosessin oleellinen tekijä on sattuma, mutta teistisessä evoluutiossa prosessia ohjaa Jumala.⁸⁴ Evankelis-luterilaisen kirkon opin mukaan ”Jumala on kaiken Luoja. Hän on sanallaan luonut koko maailmankaikkeuden. Tiede tutkii maailman synnyn arvoitusta sekä luonnon ja ihmisen kehittymistä. Usko luottaa siihen, että kaiken takana on Jumalan luova tahto ja rakkaus luomakuntaa kohtaan.”⁸⁵

Evoluutioteoria saa myös jyrkkää kritiikkiä kristityn näkökulmasta:

Moni uskoo tänään evoluutioon vain koska on opetettu siihen uskomaan, on annettu vain yksipuolista tietoa. Vaikka olisi ateisti, niin ymmärtäisi evoluution ontuvuuden, jos saisi tietää kolikosta sen toisenkin puolen, tiedot, joita kouluissa ei tuoda teoriasta ja ei myöskään maailman synnystä esille. Miksi ateistinen tiedemaailma tästä toisesta puolesta vaikenee ja ei anneta edes tutkimusrahoja, jos kyseenalaistaa evoluution ja alkuräjähdysteorian. (S5)

Kommentissa S5 evoluutioteoria esitetään heikkona salaliittona, joka on vilpillisesti istutettu opetussuunnitelmaan. Kokonaisuutena kommentti vaikuttaa jopa trollaamiselta, mutta sen melko pitkä kokonaisuus on hyvin yhtenevällä retoriikalla kirjoitettu. Kommentin perusteella asioihin tulisi perehtyä monesta näkökulmasta, että voisi ymmärtää vasta-argumentteja. Kommentin myöhemmässä vaiheessa kirjoittaja nostaa auktoriteeteikseen kaksi suomalaista kreationistia, Pekka Reinikaisen ja Matti Leisolan, joista toinen on lääkäri ja toinen kemian alan akateemikko. Kommenttikokonaisuuden perusteella kirjoittaja positioituu itsekin kreationistiksi. Kommentilla pyritään osoittamaan, että myös akateeminen, tiedettä ymmärtävä ihminen voi olla kirjoittajan näkemyksen mukaisesti järkevä ja uskoa Jumalaan ja luomisteoriaan, jos on tutkinut aihetta kunnolla. Hänelle vastataan:

Leisola kielsi evoluution aina TKK:n ovesta poistuttuaan ja sai silti rahaa tutkimuksiinsa aivan normaalisti. – – Mutta ei, tutkimuksissaan Matti sen sijaan totesi evoluutioteorian toimivaksi, vaikka vapaalla uskovaissyölsöilleen jutskasikin ihan muuta. (S5.1)

⁸⁴ McGrath 2015, 57.

⁸⁵ Katekismus 2000, kohta 13.

Vasta-argumentissa myönnetään, että keskustelukumppanin auktoriteetin akateemisia ansioita ei tule väheksyä. Sen sijaan se, mitä keskustelukumppani ajattelee evoluutioteoriasta ja mitä hän ajattelee auktoriteettinsa ajattelevan siitä, on tosiasiaa irrelevanttia tämän argumentin kannalta. Keskustelukumppanin auktoriteetit ovat itse vilpillisiä ja epärehellisiä ulosannissaan. Kirjoittaja osoittaa arvostuksensa Leisolalle siinä, että jos evoluutioteoria voitaisiin osoittaa vääräksi, niin Matti Leisola olisi sen voinut tehdä. Pekka Reinikaisen hän sen sijaan vähättelee vähä-älyiseksi hölmöksi. Keskustelukumppani positoidaan typeräksi jos siksi, että hän luottaa epäpäteviin auktoriteetteihin.

Charles Darwinin *Lajien synty* (1859) toi aikoinaan uusia elementtejä tieteen ja uskonnon väliseen vuoropuheluun. On ajateltu, että uskonto ja tiede olisivat keskenään ristiriidassa tai jopa sotatilassa. Ajatus on edelleen voimassa sekä joidenkin uskontoa vastustavien tieteilijöiden että kristillisten ja islaminuskoisten konservatiivisten ryhmien keskuudessa. Toinen ajattelumalli on, että tiedettä ja uskontoa on pidettävä täysin itsenäisinä tutkimusalueina tai todellisuuden osina, joista kummallakin on aivan omat sääntönsä ja kielensä. Niillä ei ole juuri mitään sanottavaa toistensa aihealueista. Osaltaan toinen kertoo miten ja toinen kertoo miksi. Kolmantena tapana on ajatella tieteen ja uskon käyvän vuoropuhelua. Paavi Johannes Paavali II totesi vuonna 1998, että ”kirkko ja tiedeyhteisö joutuvat väistämättä olemaan vuorovaikutuksessa; eristäytyminen ei ole mahdollista”. Neljäntenä vaihtoehtona voidaan nähdä, että ihmisen on tietoa etsiessään käytettävä samoja perusmenetelmiä, oli kyseessä tiede taikka uskonto. Ajatukseen kuuluu, että maailmankaikkeus on yhtenäinen, eikä sitä voi jakaa erikseen hengelliseen ja fyysiseen osaan.⁸⁶

”Katsokaa ympärillenne, luonnossa ette näe mitään merkkiä siitä, että juuri teidän uskontonne on se oikea. Näette vain luonnon.” (SA) Yksi kristinuskon puolustaja kirjoittaa omassa kommentissaan vastaukset jokaiseen aloituskommentin kohtaan. Luonnosta hän kirjoittaa näin: ”Mielestäni kaikki mitä luonnossa voi nähdä todistaa Jumalasta.” (S16) Toinen kommentoi: ”Luonto itse on merkki Jumalasta, kun vain osaa katsoa.” (S17) Jumalan näkeminen luonnossa kuuluu kristilliseen ajatusmalliin Jumalan yleisestä ilmoituksesta, jossa Jumala on

⁸⁶ McGrath 2015, 47–60.

nähtävissä kaikessa hyvässä, mitä ympärillä voi nähdä.⁸⁷ Tätä nimitän *revelatio generalis* -malliksi.⁸⁸

Jumalan näkemistä luonnossa kritisoidaan Suomi24:n keskustelussa siitä, että se todistaisi lähinnä kristinuskon Jumalan raakuuden ja pelottavuuden (S20.2) eikä esimerkiksi Jumalan täydellisyyttä:

Jos kerta planeetat ovat täydellisesti lihapullien muotoisia, miten se ei todistaisi Lentävästä Spagettihirviöstä, joka voi siunata Sinutkin nuudelisilla lisäkkeillään jos vain otat sen vastaan? Eli: tuo on täysin perusteeton väite. Palaamme itse asiassa evoluutioon: luonnossa on paljon kauneutta ja monimuotoisuutta, mutta se ei ole läheskään täydellistä. Pari esimerkkiä ovat ihan ihmisen umpisuoli ja kurkunpään hermo. Miksi on olemassa lihansyöntiä? Gaselli osaa juosta karkuun leijonalta, mutta leijona osaa myös pyydystää sen. Kumman puolella luoja on? (S16.1)

Esimerkki S16.1 käyttää argumenttinsa osoittamiseksi muun muassa sarkasmia, logiikkaa, käytännön esimerkkejä ja kysymistä. Kommentissa myös kyseenalaistetaan se, että vaikka transsendentin voisikin havaita havaittavissa olevassa maailmassa, kuten luonnossa, niin millä perusteella tämä olisi juuri kristinuskon Jumala. Kommentissa, johon esimerkissä S16.1 vastataan, ei kirjoiteta mitään täydellisyydestä. Kuitenkin kommentissa S.16.1 kiistetään, että luonto olisi täydellinen. Kirjoittaja vastaa asiaan, jota ei aineistossa muuten varsinaisesti sanota. Kristillisen ajatteluun ei varsinaisesti kuulu ajatus luonnon täydellisyydestä, sillä luonto on luotu, eikä itsessään jumalallinen. Vanhassa testamentissa yksi huomattavan tärkeä teema on ”Jumala luoja”. Sen mukaan luonto ei ole jumalallinen vaan Jumalan luoma, ja siksi Jumalan vallan alainen.⁸⁹ Se, että jokin on Jumalan vallan alainen, eli luotu, ei tarkoita sitä, että sen tulisi olla myös täydellinen.

Komentissa S16.1 mainittu Lentävä Spagettihirviö (engl. The Flying Spaghetti Monster) tuodaan aineistossa esiin vain kerran, ja aiheesta tietämättömälle sen esille nostaminen saattaa kuulostaa irralliselta. Kyseessä on kuitenkin laajempi ilmiö, pastafarismi.⁹⁰ Pastafarismia voi pitää pseudouskontona, jonka tarkoitus on uskonnon parodioiminen. Retorisena keinona käytetään siis

⁸⁷ Katekismus 2000, kohta 13. Luontokeskustelu liittyy laajempaan keskusteluun Jumalan yleisestä ilmoituksesta, mutta kristinuskoa puoltavissa kommentteissa on paljon viittauksia myös Jumalan erityiseen ilmoitukseen. Tällaisten kommenttien mukaan Raamattu itsessään on riittävä perustelu ja todistus Jumala-uskon puolesta.

⁸⁸ *Revelatio generalis* on latinaa ja tarkoittaa ”yleistä ilmoitusta”.

⁸⁹ McGrath 2015, 109–110.

⁹⁰ Pastafarismilla on ainakin yhdet verkkosivut verkossa, ks. Church of the Flying Spaghetti Monster 2018.

tietyllä tavalla trolloamista, mutta vain osoittaen, että muiden keskustelijoiden argumentit ovat epäpäteviä.

Kommenttien perusteella voidaan olettaa, että moni ajattelee, etteivät usko ja tiede voi enää koskaan saavuttaa rauhaomaista yhteiseloä. Fyysikko Paul Davies on huomauttanut seuraavasti: ”Renessanssiajan Euroopassa sitä, mitä kutsutaan nykyään tieteelliseksi tutkimustavaksi, perusteltiin uskolla rationaaliseen Jumalaan, jonka luoma järjestys voitiin havaita tutkimalla luontoa tarkasti.”⁹¹

5.3 Järki ja älykkyys

Monet uskonnollisuutta vastaan osoitettavat argumentit pohjautuvat siihen, miten usko ei ole järkevää. Aineistossa tuodaan monesta näkökulmasta esiin se, miten Jumalaan uskomisen tuntuu käsittämättömältä ja järjettömältä. Monelle käsitteet ”järki” ja ”tiede” vaikuttavat menevän jopa sekaisin argumentaatiossa, ja retoriikassa toistuu vastakkainasettelumalli. Järkevyys mainitaan aineistossa usein ja se herättää keskustelussa tunnereaktioita. Jokainen keskustelija pitää itseään lähtökohtaisesti järkevänä olentona ja sen myötä omien näkemysten nähdään olevan järkeviä. Näin ollen järki voidaan nähdä yhtenä jumalaterminä. Järkevyydestä puhutaan tasaisesti molemmissa aineiston keskusteluissa. Aina järkevyysargumentille ei anneta tarkempia perusteluita, vaan aineistossa esiintyy myös kommentteja kuten ”Jos olisivat järkeviä, niin eivätpä uskoisi.” (V4). Tällaisissa kommentteissa korkeimpaan arvoon nousee looginen järkevyys, mutta samaan aikaan oman argumentoinnin perusteltavuus jätetään vajaaksi.

Samoin kuin uskon ja tieteen, ei myöskään uskon ja järjen suhdetta nähdä aina vastakkaisina, vaan toisiaan täydentävinä: ”rationaalisuus, järki ja usko voivat aivan hyvin kulkea käsi kädessä.” (V56)

Tavallaan ymmärrän täälläkin toistellun ajatuksen, että usko ei ole järjen asia. Ei se kuitenkaan ole myöskään järjen vastainen asia! Itse olen sitä mieltä, että kristinuskon perusajatuksot ovat täysin järkeenkäypiä ja se ankkuroituu todelliseen historiaan kutakuinkin niin vahvasti kuin on mahdollista todentaa. (V92)

Kommentissa ei vastata vain yhdelle kirjoittajalle, vaan otetaan kantaa useisiin keskustelun aikana ilmenneisiin kommentteihin; usko kristinuskon Jumalaan ei ole järjen vastainen asia. Kirjoittaja sanoo ”tavallaan” ymmärtävänsä, mutta kuitenkin seuraavassa lauseessa kieltää ajattelumallin, jota sanoi ymmärtävänsä.

⁹¹ Ks. McGrath 2015, 113–114.

Seuraavaksi hän esittää aiheesta omat mielipiteensä, joilla hän perustelee sen, miksi toisten argumentti on väärässä. Ajattelumalli, jota kirjoittaja sanoo tavallaan ymmärtävänsä, edustaa sitä, että järkeä ja uskoa on pidettävä täysin itsenäisinä tutkimusalueina tai todellisuuden osina. Kirjoittaja taas edustaa järjen ja uskon vuoropuhelun kantaa.⁹² Perusteluissaan kirjoittaja pohjaa argumenttinsa rationaalisuuteen, historiaan, todisteisiin sekä muihin uskoviin. Useamman perustelun käyttäminen nopealuonteisessa verkkokeskustelussa ei ole itsestään selvää, vaikka sillä on merkittävä osa argumentin vakuuttavaksi tekemisessä.

Aineistossa tuodaan esiin järkevyyttä sekä ihmisistä että asioista puhuttaessa. Parhaimmillaan sanaa käytetään yhdessä kommentissa useaan otteeseen erilaisiin asioihin viitaten:

Eli vasta kun luovut tuosta järjettömästä vaatimuksestasi, että maailmassa ei ole järkeä ilman että _joku_ on noussut kuolleista, voit nähdä selkeästi. (S2.8)

Kommentin S2.8 mukaan ihminen on järkevä, kun uskoo asioihin, jotka ovat järkeitä, ja vain järkevä ihminen voi nähdä asiat selkeästi. Toisaalta kommentissa nousee esiin myös se, että tullakseen järkeväksi, pitää ensin luopua uskonnollisista vaatimuksista ja ajattelumalleista. Kuvainnollisesti ajatellen kommentin mukaan usko on kuin silmälaput, jotka estävät selkeästi näkemisen ja järkevyyden, vaikka suoraa kielikuvaa ei kommentissa käytetäkään.

Yksi uskova kirjoittaa siitä, kuinka evoluutio ei ole hänen mielestään järkevää (S16), mutta evoluutioteorian puolestapuhuja vastaa:

käsityksesi evoluutiosta on selvästikin täysin väärä, joten et voi kritisoida itse evoluutiokäsitystä ennen kuin ymmärrät miten se toimii - ja sittenpä jos olet järkevä, pidät sitä oikeana. (S16.1)

Kommentissa S16.1 moititaan keskustelukumppania ymmärtämättömyydestä. Hänen kanssaan ei voi kunnolla keskustella ennen kuin tämä on paremmin perehtynyt keskusteluaiheeseen. Kommentin pohjalta voidaan nähdä, ettei keskustelukumppanin järkevyyttä oikeastaan ole kiinni siitä, ymmärtääkö hän keskusteluaiheen, vaan siitä, pitääkö hän sitä oikeana ymmärrettyään sen.

Usko ja järki voidaan myös irtisanoa kokonaan toisistaan:

Ei tällä ole mitään tekemistä järjen kanssa. Olen ihan loogisessa mielessä järkevä ihminen, akateemisen koulutuksen matemaattis-luonnontieteelliselle alalle saanut. Usko ei vaan minun mielessäni

⁹² Ks. McGrath 2015, 61–66.

kuulu ollenkaan samalle alueella kuin järjen käsitettävissä olevat asiat. (V2)

Uskon ja järjen erottamista omiksi erillisiksi alueikseen kutsutaan fideismiksi. Fideismissä korostetaan, ettei uskonnollista uskoa voida asettaa järjen vaatimusten puitteisiin, eikä sen puolesta tarvitse tai edes voi esittää rationaalisia perusteluja. Fideismissä tulee esiin Ludwig Wittgensteinin ajatus kielipeleistä. Uskonnollinen kielipeli eroaa niin olennaisesti tieteellisestä kielipelistä, että niiden arvioiminen samoilla kriteereillä on mahdotonta.⁹³

Kommentissa V2 uskova tuo esiin oman rationaalisuutensa koulutustaustansa pohjalta. Samanlaisia akateemisuuteen vetoavia kommentteja löytyy aineistossa useampia reaktiona muutamaan kommenttiin, jossa kyseenalaistetaan uskovaisten järki tai älyllisyys. Kutsun tätä retorista mallia sivistysmalliksi. Vauvan keskustelussa kristinuskon vastustajat kirjoittavat:

En pysty ottamaan tosissaan ihmistä joka uskoo johonkin jumalaan. Suoraan sanottuna pidän uskovaisia ihmisiä tyhminä. En tunne yhtäkään akateemista uskovaista (V35)

Uskovaisista tulee väkisinkin mieleen joku metsänkeskellä asuva juntti, joka ei ymmärrä maailman menosta mitään. Kuten joku tuolla aiemmin sanoi, en pysty minäkään ottamaan tosissaan uskovaisia. Siis eikö heillä ole lainkaan omaa järkeä, rationaalista ajattelukykyä? (V43)

No uskovaiset ovatkin poikkeuksetta vanhempaa sukupolvea. En ole kuullut että kukaan tyyliin parikymppinen uskoisi jumalaan (lestat sun muut sitten erikseen) (V44)

Kommenteissa uskovaisia verrataan juntteihin, jolla voidaan viitata esimerkiksi maalaisuuteen tai tyhmyyteen. Uskovia kritisoidaan: Heitä ei tulisi ottaa tosissaan, sillä he ovat kuin syyntakeettomia omassa ymmärtämättömyydessään. Aikaisemmassa kommentissa yksi kirjoittaja on todennut myös, että hänen ”käy jotenkin sääliksi uskovaisia” (V33). Kommentissa V43 on kyse vertauksesta, mutta kommentit V35 ja V44 kertovat omiin kokemuksiinsa vedoten asiansa totuutena: uskovaiset ovat vanhoja, tyhmiä höppäniä, joiden ajatuksia ei tarvitse ottaa tosissaan. Yksi Vauvan keskustelija puhuu ystävistäänkin, että hänen mielestään ”he ovat vähän höpsöjä uskontojensa kanssa” (V3) Näin kirjoittavat implisiittisesti positioivat itsensä parempaan asemaan ja pois ajattelumallista, jonka esittävät naivistisena ja typeränä. Kommenteissa ominaista on kirjoittajan oman tuttavapiirin rooli siinä, miten uskovaiset nähdään ja koetaan. Jos kirjoittaja ei tunne esimerkiksi akateemista tai iältään nuorta uskovaista, ajatellaan, ettei

⁹³ Pihlström 2001, 35–38.

tällaisia ole lainkaan. Tällaiset kommentit saavat aikaan useita reaktioita, joissa kerrotaan omasta asuinpaikasta, iästä ja koulutuksesta:

Minä joka täällä aktiivisena huutelen olen 19-vuotias. Kyllä, olen rationaalinen ja looginen, jos yhtään helpottaa opiskelen valtiotieteellisessä stadissa ja vapaa-ajallani pohdiskelen mielelläni ontologisia kysymyksiä. Miksi rationaalisuus olisi jotenkin oikea tapa tarkastella maailmaa? Miksi se olisi parempi kuin uskon kautta, uskon joka käyttää myös Jumalan meille antamaa järkeä ja rationaalisuutta? (V51)

Mm. minä olen akateeminen uskovainen, jonka lähipiiriin kuuluu muitakin akateemisia uskovia. Ja ovathan kirkon papitkin teologiaa lukeneita. Osa aidosti uskovaisia, osa ns. leipäpappeja. (V76)

Yhtään akateemista uskovaista? No entäs nämä jotka lukevat teologiaa? Ehkä et tunne yhtään mutta heitä on. Minäkin tunnen useita. Sekä tunnen myös monta uskovaa jotka ovat 18-25 vuotiaita, ja eivät lestadiolaisia. (V77)

Vauvan keskustelusta poimituista esimerkeissä tartutaan kiinni akateemisuuteen: Kommenttien V51 ja V76 kirjoittajaminä on akateeminen ja uskova, joten vaikka aikaisemmissa kommentteissa muuta väitetään, niin kyllä sellaisia on!

Kommenteissa V76 ja V77 mainitaan myös muita esimerkkejä, jotka kumoavat aikaisempien kommenttien virheelliset oletukset. Useat uskovat identifioituvat loogiseksi ja akateemisiksi ja nostavat tässä yhteydessä myös nuoruuden positiivisina vahvistavina argumentteina. Ainoastaan tässä yhteydessä aineistossa tuodaan esiin teologia akateemisena tutkimusalana ja oppiaineena.

Kommentissa V51 erotellaan tiederationaalinen ja uskon kautta tarkasteleva maailmankatsomus. Kirjoittaja ei itse vastaa ajatukseensa, vaan kysyy yleisesti, miksi toinen tapa olisi toistaan parempi. Kirjoittaja käyttää molemmista samaa rationaalisuus-sanaa, mutta se, mitä hän kutsuu vain rationaalisuudeksi, viittaa ei-uskovan rationaalisuuteen. Toisena vaihtoehtona on rationaalisuus ja järki, jonka ihminen on saanut Jumalalta. Molemmista ihminen on siis rationaalinen, mutta jälkimmäisessä hyväksytään se, että järki on Jumalan, eikä sattuman tai ihmisen itsensä ansio.

Aineistossa ei-uskovat nimittelevät uskovia myös tyhmiksi tai sanovat heidän olevan väärässä. Keskusteluissa kirjoitetaan, että uskovaiset ”tietää jo itsekin, että ovat väärässä!” (S16.9) Tässä uskovat positioidaan asemaan, jossa he pitävät kiinni joukkoharhastaan, joka on jo ymmärretty epätodeksi. Aineiston pohjalta vaikuttaisi siltä, että tämänkaltaisia yhden virkkeen kommentteja

kirjoittavat enimmäkseen sellaiset keskustelijat, jotka käyvät kirjoittamassa ainoastaan yhden kommentin kyseiseen keskusteluun.

Kristinuskon puolustajat suhtautuvat älykkyyteen vetoaviin kommentteihin vaihtelevasti. Toiset ottavat ne vastaan loukkaavina (V5), mutta enimmäkseen vasta-argumentoinnin pääteesisinä tuntuu olevan, että ”sääli ei haittaa jos ei hyödytäkään” (V37):

Minua saa sääliä ja pilkata aivan vapaasti, ei minun uskoni siitä järky. :D Oikeastaan koen uskovaiset vahvemmiksi ihmisiksi, kuin ateistit sillä saamme aina kuulla loanheittoa uskosta. Vaikeampi minun on ymmärtää miksi ateisti kokisi jonkun muun uskon niin häiritseväksi että sitä on väkisin yritettävä kyseenalaistaa, sääliä, pilkata, tuomita ihminen epäloogiseksi tai epärationaaliseksi tai naiviksi u name it. (V36)

Kommentissa V36 kirjoittaja tuo ensin esiin oman uskonsa vakaan pohjan kuin huumorin kautta. Hän antaa muille luvan sääliin ja pilkkaan häntä kohtaan ja lisää lauseensa loppuun nauruhymiön. Sen jälkeen hän selittää puoltavasti oman kokemuksensa siitä, miksi uskovat ovat ateisteja henkisesti vahvempia. Lopuksi hän vielä kirjoittaa, kuinka hänen on vaikeaa ymmärtää ateistista loanheittoa uskovia kohtaan. Kommentin lopun luetteloinnissa on kriittinen sävy. Kommentti on kirjoitettu henkilökohtaisen kokemuksen kautta, mutta sen retoriikka on samalla suoraa kritiikkiä aikaisempiin kommentteihin, joissa argumentoidaan uskovien henkilökohtaista rationaalisuutta tai älykkyyttä vastaan.

Aineistossa tyhmyys ja väärässä oleminen nähdään myös hyvinä asioina:

Se vasta typerää onkin että ihminen kuvittelee olevansa viisas ja ymmärtävänsä tätä elämää ja maailmankaikkeutta. Tullakseen viisaaksi täytyy ensin tulla tyhmäksi ja pieneksi, tunnustaa itselleen kuinka vajavainen ja erehtyväinen ihminen on. Usko ei ole järjen asia, eikä se kuulukaan olla. V84

Kommentissa V84 tyhmyyden ja vajavaisuuden myöntäminen on hyve. Ihminen on vain hyvin pieni osa suurempaa kokonaisuutta, jota ei voi edes ymmärtää. Kommentin mukaan ihminen voi kuitenkin tulla viisaaksi, mikäli hän myöntää oman ymmärtämättömyytensä – tässä viitataan Paavalin kirjoituksiin viisaudesta. Kirjoittaja ei kuitenkaan tarkemmin määrittele, mitä hän itse viisaudella tarkoittaa.⁹⁴ Kommentissa ei mainita esimerkiksi Jumalaa, ja viimeinen virke on muuhun kommenttiin nähden sellaisenaan jokseenkin irrallinen. Viimeisen virkkeen perusteella kirjoittajalle usko ja järki ovat kaksi toisistaan itsenäistä osa-

⁹⁴ Ks. esim. 1. Kor. 3:18–19. On myös huomioitava, että sana ”viisaus” esiintyy aineistossa huomattavasti harvemmin kuin ”järkevyys”.

aluetta, jotka eivät voi, eikä niiden edes kuulu keskustella keskenään. Niillä on eri kieli ja erilainen asiayhteys, eikä varsinaisesti mitään tekemistä toistensa kanssa.⁹⁵

Kommentissa V84 ei asiaa suoraan mainita, mutta sen voidaan nähdä viittaavan siihen, että ihmisen järkevyys ja äly ovat Jumalan ansiota.

Itse en osaa millään uskoa, että ihmisistä olisi tullut näin älykkäitä (jos nyt miettii mitä kaikkea ihminen on keksinyt) verrattuna muihin eläimiin ilman korkeampaa apua. (S1)

Kommentissa S1 pääteesinä on, ettei ihmiskunta olisi tällainen ilman jonkinlaista ihmistä suurempaa persoonallista voimaa. Vaikka kommentissa ei mainita suoraa Jumalaa, oletetaan voiman olevan persoonallinen hahmo, jolla on kyky ja halu auttaa ihmistä. Kommentissa on ajatus siitä, että ihmiset ovat kyllä kehittyneet aikojen saatossa, mutta eivät olisi pystyneet siihen ilman apua. Mikään ei siis ole ihmisen itsensä ansiota, vaan Jumalan. Ihminen tarvitsee Jumalaa ollakseen jotain muuta kuin luolamies. Ilman Jumalaa ihminen on tyhmä, paha ja epärehellinen (S16). Tätä kutsun ansiomalliksi.

Uskonnollisuuden vastustajat perustelevat järkevyysargumenttiaan muun muassa Raamatulla. Kristinuskon pyhää kirjaa, Raamattua kritisoidaan aineistossa paljon epäloogisena ja järjenvastaisena. Kristinuskon vastustajien puolella uskominen vanhaan “opukseen” nähdään sinisilmäisenä ja kritiikittömänä toimintana:

Sinä pidät jo valmista totuutta päässäsi, etkä pysty näkemään sen ulkopuolelle. Jos voisit katsoa raamattuja oikeasti puolueettomasti, näkisit saman minkä minä. On totta, etten minä edisty sinun suhteesi ennen kuin luovut palvomistasi kahleista. Ongelmasi on, että päätät lopputuloksen - raamattu on totta - jo etukäteen, ja sitten etsit vain ne kivat asiat mitkä tukevat näkemystäsi. Minä luen asiat niin kuin ne ovat, sitten vasta päätän - ja raamattu on potaskaa. (S2.8)

Kommentissa S2.8 ilmenee kyseiselle kommentoijalle tyypillinen fleimaaminen, jolla hän pyrkii ilmentämään keskustelukumppaninsa argumentaation epäloogisuutta. Kirjoittaja vertailee kommentissa itseään ja uskovaa keskustelukumppaniaan. Hän esittää itsensä vapaana ja puolueettomana. Hän keskustelee yhden uskovan kanssa, ja puhuttelee tätä, mutta samalla yleistäen osoittaa kommenttinsa kaikille Raamattua totuutena pitäville. Hän käyttää kielikuvaa kahleista, joista tulisi päästä eroon. Hän kyllä mielellään auttaisi vapautumisessa, mutta keskustelukumppanin tulisi ensin myöntää ongelmansa. Kirjoittaja käyttää sanoja, joilla pyrkii osoittamaan kykenemättömyyttä: uskova ei

⁹⁵ McGrath 2015, 61–66.

voi ja pysty, eikä ilmeisesti halukaan. Uskova ei voi päästä samaan tilaan hänen itsensä kanssa. Raamatun hyväksyminen sellaisenaan kyseenalaistamatta nähdään naivistisena ja lukkiutuneena. Aineistossa kuvaillaan tätä epärehellisenä, ristiriitaisena, virheellisenä. Uskovat ovat joutuneet suuren huijauksen kohteeksi:

<https://yourlogicalfallacyis.com/loaded-question> Eli mikä siinä Jessessä on niin ihmeellistä? Sinulle on vain ja ainoastaan tuhansia kertoja muunneltu, propagandan ja hallinnan välineeksi kirjoitettu opus, joka on vieläpä täynnä virheitä ja ristiriitoja. Se ei riitä rehelliselle ihmiselle. – – “Nämä todistukset voi uudesta testamentista lukea.” Ne eivät ole päteviä, koska ovat todistetusti lähtöisin keskenään ristiriitaisista, suullisen perinteen joukosta seulotusta materiaalista, jotka kirjoitettiin paljon oletetun Jeesuksen kuoleman jälkeen, ja joita on muuteltu ja kanonisoimalla valikoitu ihmisten toimesta. Nämä ihmiset taas tavoittelivat valtaa tavallisen kansan yli - ja hyvin nähtävästä onnistuivat. Sinua on huijattu, ja vieläpä täydellisesti - kiellät sen itsekin. (S2.8)

Kirjoittajan mukaan uskonnot, erityisesti kristinusko, ovat propagandaa. Vaikka sana “propaganda” esiintyykin aineistossa ainoastaan kaksi kertaa, niin vastaavaa argumentointia käytetään aineistossa useasti. Raamattu nähdään vallankäyttötarkoituksiin kasattuna tekstikokoelmana, johon ei tulisi uskoa. Sitä on aikojen saatossa muuteltu, eikä siihen olisi tullut uskoa ennenkään, saati sitten nykypäivänä. Kyse on suuresta huijauksesta, mutta kommentoija ei kerro, minkälaisen vallan ja hallinnan kohteeksi ihmiset hänen mielestään Raamatun myötä joutuvat. Oli se minkälaista hyvänsä, niin kommentin mukaan nämä vallankäyttäjät ovat jotain muuta kuin “tavallinen kansa”, jonkinlaista eliittiä. Ja näiden vallankäyttäjien menestys on nähtävissä esimerkiksi kyseisen uskovan toiminnassa. Tämä itsekin tajuaa sen, mutta ei suostu hyväksymään oikeaa totuutta. Uskovan käsitys totuudesta on väärä ja haitallinen.⁹⁶

Kommentin S2.8 kirjoittaja käyttää keskustelukumppaninsa argumenttinvirheiden osoittamiseksi ja nimeämiseksi englanninkielistä yourlogicalfallacyis.com -internetsivustoa. Sama kirjoittaja vetoaa argumentaatioissaan myös Suomen Vapaa-ajattelijain internetsivustoon. Linkkien käyttö onkin melko yleistä verkkokeskustelujen maailmassa, kun halutaan painottaa omaa näkemystä. Yhtälailla voidaan viitata kirjallisuuteen, mutta internetin käyttö mahdollistaa paljon nopeamman lähteiden tarkistamisen.⁹⁷

⁹⁶ Mielenkiintoinen jatkokysymys olisi, että miksi uskova ei haluaisi luopua virheellisestä ja haitallisesta totuuden käsityksestään, jos itsekin ymmärtäisi tulleen huijatuksi?

⁹⁷ Lähteiden osoittaminen on verkkokeskusteluissa yleisesti ottaen melko harvinaista. Linkkien erikoisuus on siinä, että lähde esitetään suoraan, mutta tällöin tulisi huomata, että sivut itsessään eivät välttämättä ole koivinkaan luotettavia lähteitä. Tämä kuitenkin harvemmin tulee

Kyseessä on eräänlainen auktoriteettiin vetoaminen, jolla pyritään osoittamaan, että muuallakin ajatellaan näin. Tällaisissa tilanteissa hämärtyy, onko ihminen itse etsinyt omille ajatuksilleen vahvikkeita erilaisista lähteistä, vai onko kyseinen lähde saanut hänet ajattelemaan sen mukaisesti.

"Raamatun todistuksen vuoksi. ..." Epätodeksi osoitettu, aloita esim. tästä: <http://www.vapaa-ajattelijat.fi/kritiikki/raamattu/raam1.html> (S16.1)

Linkki vie Suomen Vapaa-ajattelijain liitto ry:n sivulle otsikolla "Raamatun ristiriidat". Sivusto käsittelee Raamatun erehtymättömyysajattelua, ja listaa pitkästi erilaisia kohtia, jotka ovat keskenään ristiriidassa. Sivusto itsessään on vanhanaikainen⁹⁸ ja jokseenkin vaikeasti luettava, mutta kirjoittaja on päätenyt käyttämään sitä auktoriteettina sellaisenaan sen sijaan, että olisi itse kirjoittanut linkin takana olevan sivun sisällön omin sanoin auki.

Aineiston perusteella voidaan todeta, etteivät usko ja järki ainakaan keskustelun tasolla mahdu aina elämään rinnakkain. Ateistille usko ei välttämättä tunnu järkevältä, mutta samaan aikaan uskova ihminen voi sanoa olevansa loogisessa mielessä järkevä. Ateistisin ajatuksin varustettu ihminen ei välttämättä pysty ymmärtämään kysymyksiä, joita uskontoon liittyy. Esimerkiksi teodikean ongelma aiheuttaa Vauvan keskustelussa päänvaivaa (V18), mutta uskova vastaa:

Tähän kysymykseen vastauksen antaa jokainen omassa kontekstissaan. Kristityn ja ateistin, esim. elämäkatsomus poikkeaa niin voimakkaasti toisistaan, ettei kristitty pysty vakuuttamaan ateistia. Kristitty uskoo kuoleman jälkeiseen elämään ja siihen, että Luoja loi koko äärettömän universumin. Hän oli, hän on ja hän on oleva iankaikkisesti. Ateisti todennäköisesti uskoo, että kuoleman jälkeen yksilön elämä päättyy, eikä henkeä ole. Kristitty uskoo, että paha saa vielä palkansa. Jumala näkee, että ruumiillinen elämämme on vain ohikiitävä henkäys. Joka ei tähän usko, näkee tietenkin asian toisella tapaa. Siksi puhuin kontekstista. (V22)

Kommentin V22 kanssa samasta aiheesta kirjoittaa teoreettisesta näkökulmasta Sami Pihlström. Hänen mukaansa uskonnollinen henkilö tulkitsee tosiasioiden kokonaisuuksia eri tavalla kuin uskonnoton. Uskonnollinen usko on uskoa, eikä tietoa tai tiedettä. Se on asenne, tapa tulkita ympäröivää maailmaa ja elämää. Ympäröivän maailman ja elämän tosiasiat voivat olla uskovalla ja ei-

huomioiduksi keskusteluissa. Linkin jakajan ei myöskään tulisi olettaa, että kaikki hänen keskustelukumppaninsa edes avaisivat jaettua linkkiä saati sitten perehtyisivät sen sisältöön.

⁹⁸ Sivuston ulkoasu on ollut vanhanaikainen jo heinäkuussa 2015, jolloin sitä on lähtenä keskustelussa käytetty. Sivuston ulkoasua ei ole juurikaan muutettu tutkimusentekoaajankohdan ja aineistonkirjoitusajankohdan välillä.

uskovalla samanlaiset, mutta kyse on siitä, miten niiden kokonaisuus tulkitaan.⁹⁹

Uskova etsii elämän ongelmiin vastauksia uskonnollisesta maailman- ja elämänkatsomuksestaan. Uskova useimmiten ei vakuutu, vaikka hänelle alettaisiin argumentoida hänen uskomustensa irrationaalisuudesta, sillä hänelle usko on jotain sellaista, jonka kautta oma elämä muokataan mielekkääksi ja jota vasten kaikki (esimerkiksi uskomusjärjestelmien rationaalisuus) arvioidaan. Miten ateisti tällöin voisi vakuuttaa uskovan siitä, että tämä voisi nähdä elämänsä mielekkäänä ilman uskontoakin, kun juuri usko tekee hänen elämästään mielekkään?¹⁰⁰

5.4 Todistaminen

Aineiston perusteella monelle Jumala-uskon vastustajalle järkevyyden ja todistettavuuden vaikuttavat tarkoittavan samaa asiaa. Kristinuskon puolustajien kesken ajatus on pääosin se, ettei uskoa tulekaan pystyä todistamaan. Toiset toteavat, ettei uskon tarvitse olla tekemisissä järjen kanssa. Toisille usko on järkevää, mutta erillisiä todisteita uskon pätevöittämiseksi ei tarvitse löytyä:

Olen sanonut sen ennenkin, mutta usko on uskoa. Eipä siinä sen kummempaa. Jumalan olemassaoloa ei voi tieteellisesti kumota, tai todistaa. Niinpä hammaan loppuun asti hänen olemassaolonsa tai olemattomuutensa perustuu uskoon, jota kukin perustelee erilaisilla perusteluilla. Minä uskon. Uskon vaan koko sydäimestäni ja olen aina uskonut, eikä se ole muuttunut, vaikka perhelähtökohtani on ateistinen. Minulla ei myöskään ole uskovia kavereita. Järkevyyden on suhteellinen käsite ja ensin täytyy määritellä se, ennen kuin voi keskustella lisää. Tunnustava kristitty (V11)

Usko on uskoa. Usko on järjen jatke: kun järki loppuu, uskominen alkaa. "Jos Jumalaa ei olisi, hänet pitäisi keksiä." (Voltaire) (V21)

Molemmissa kommenteissa toistuu sama lause, joka on tiukassa yhteydessä suomen kieleen: "usko on uskoa". Englannin kielessä Jumala-uskosta käytetään sanaa *faith* ja uskomisesta verbinä käytetään sanaa *believe*, mutta suomenkielessä sana on yksi ja sama "usko". Kommentissa V11 kirjoittaja kertoo uskovansa koko sydäimestään. Aineistossa on muitakin kommentteja, joissa argumentoidaan uskon tulevan sydäimestä, jolloin se voidaan nähdä verrannollisena tunteeseen. Tunteiden yleisesti on ajateltu olevan lähtöisin sydäimestä, kun taas järjen on ajeltu tulevan päästä. Uskon ja järjen voitaisiin siis arkikielen mukaisesti nähdä sijaitsevan eri osissa ihmiskehoa, jolloin niiden ei tarvitsekaan sulkea toisiaan pois. Kommentin V21 mukaan uskomisen taas on järjen jatkopala. Ne eivät siis ole päällekkäisiä, vaan toinen alkaa siitä, mihin toinen päättyy. Näin ollen ne ovat kaksi erillistä

⁹⁹ Pihlström 2001, 35–36.

¹⁰⁰ Pihlström 2001, 19–21.

keinoa käsitellä samaa aihetta, kuten ymmärrystä maailmasta ja elämästä.

Kommentissa käytetty sitaatti – *Si Dieu n'existait pas, il faudrait l'inventer* – on tosiaan Voltairelta.¹⁰¹

Kommentissa V11 kirjoittaja väittää, ettei ”Jumalan olemassaoloa ei voi tieteellisesti kumota, tai todistaa.” Tällä hän kumoaa vaateet siitä, että uskoa tarvitsisi todistella. Kommentin mukaan jokainen perustelee omaa uskoa eri lailla, mutta tieteen keinoin se on tarpeetonta, tarkemmin ottaen mahdotonta.

Moni kertoo Jumalaan uskomisen jäävän kiinni siitä, ettei Jumalaa voi nähdä tai konkreettisesti todistaa olemassa olevaksi. Kutsun tätä retorisenä mallina todistemalliksi. Tieteen odotetaan antavan todisteita, joita uskon avulla ei ole saatavilla. Kristittyjen argumentteja pyritään kumoamaan kommenteilla, kuten ”tiede on sitä mieltä” tai ”tieteellä on todistettu”. Näissä kommenteissa kuitenkin harvoin, jos koskaan osoitetaan suoria tutkimuksia, joissa tällaisia tuloksia ilmenisi. Se, mille todisteita kaivataan, vaihtelee: ”Todista että meillä on sielu. Tiede on pitkälti sitä mieltä, ettei ole.” (S2.4) Tässä kommentissa todistamista pyydetään suoraan keskustelukumppanilta. Keskustelukumppani on ilmoittanut uskovansa Jumalaan ja kertoo olevansa ainutkertainen ja tarkoituksellinen olento, jolla on elävä sielu. S2.4:n kirjoittaja nostaa omaksi auktoriteetiksi tieteen, mutta ei perustele sitä tarkemmilla lähteillä. Kirjoittaja itse ei usko sielun olemassaoloon, mutta kehottaa keskustelukumppaniaan esittämään omat todisteensa aiheesta. Hän ikään kuin antaa keskustelukumppanilleen mahdollisuuden, mutta kommentti sisältää oletuksen, ettei todistaminen ole mahdollista.

Kuoleman jälkeinen elämä on yksi voimakkaista keskustelunaiheista erityisesti Suomi24:n keskustelun alkupuoliskolla. Aineistossa tuodaan esiin, ettei ”kukaan tieteilijä ei ole voinut todistaa ettei kuoleman jälkeistä elämää ei ole olemassa.” (S2.5) Tässä uskova erottautuu todistemallista argumentoimalla, ettei tiede voi todistaa uskonnollista väitettä myöskään epätodeksi. Kuoleman jälkeinen elämä aiheuttaa keskustelua uskomuksena, jonka kristityt kokevat tärkeäksi, mutta jota kristinuskon vastustajat kuvailevat muun muassa epärehellisyydeksi ja pelkuruudeksi. (S2.4, S8.3) Aineistossa kirjoitetaan, ettei asiaa voi todistaa suuntaan tai toiseen. Aiheen siis nostavat esiin sekä kristinuskon puolustajat että vastustajat. Toisaalta kuoleman jälkeisestä elämästä puhuvat myös ne

¹⁰¹ Voltaire 1768.

kommentoijat, jotka eivät asetu kummallekaan puolelle, vaan esittäytyvät joko neutraaleina tai puhuvat jonkun muun uskonnon puolesta.

Järkevyys nähdään aineistossa erityisesti ateististen argumentoitijien näkökulmassa samana asiana kuin tieteellä todistettavuus, vaikka käsitteinä ne ovat kaksi eri asiaa. Tiede kyllä nojautuu kokemuksen kautta todistettavissa oleviin seikkoihin, sillä tieteellisen menetelmän järkiperäisyys, rationaalisuus on juuri sen empiirisyydessä. Asioiden, jotka voidaan luokitella tieteeeksi, tulee tukeutua havaittavissa oleviin asioihin. Näkemystä, jonka mukaan uskonnolliset uskomukset vaativat samanlaista järkiperäistä (esimerkiksi empiiristä) perustelua kuin arkiset tai tieteelliset uskomukset, kutsutaan evidentialismiksi.¹⁰²

Arkaaisuusmalli kuuluu myös todistettavuusdiskurssiin. Monien uskonnollisuutta vastaan asettuvien kommenttien mukaan kristinuskon tulisi nähdä vanhanaikaisena taikauskona, jonka tilalle on saatavissa nykyaikainen totuus:

Ja muutenkin nykyaikana tuntuu kummalliselta että joku uskoo johonkin jumalaan, kun tieteen avulla on todistettu aikoja sitten sellaisten asioiden oikea laita, joita ihmiset ennen selitti uskonnon avulla. (V94)

Kommentin V94 mukaan usko on siis vanhanaikainen tapa suhtautua asioihin, joita ihminen ei ehkä muuten ymmärrä. Aikana, jolloin asioista ymmärretään tieteellisesti enemmän, tulisi uskonnollisuuden olla jo jäänyt pois. Kommentissa uskoa arvostellaan kummalliseksi. Usko sidotaan aikaan ilmaisuin kuten ”nykyaikana”, ”aikoja sitten” ja ”ennen”. Kirjoittaja ihmettelee sitä, ettei uskonnollisuus ole karissut pois ihmisten kulttuurista, vaikka aikojen saatossa todistettavuuden tulisi olla noussut uskomuksia tärkeämmäksi arvoksi.

Aineistossa esiintyy myös kommentteja, joiden mukaan todistamattomuuden voi nähdä positiivisena asiana. Useimmiten tällaiset kommentit tulevat kristityiksi ilmoittautuvilta:

Ja kenelläkään ei muuten ole todisteita että Jumalaa ei olisi. ”Kunnon todisteita” on oikeastaan turha pyytää, koska Jumala ei tule antamaan niitä, koska silloin Jumalaan uskomisen ei olisi enää valinta. (V127)

Kun aikaisemmassa esimerkissä V11 kirjoitettiin, ettei tieteellä voida todistaa Jumalan olemassaoloa, niin esimerkissä V127 tuodaan esiin, että todistamattomuus onkin Jumalan tekemä päätös. Kirjoittaja puhuu Jumalan puolesta kertoen, mitä Jumala henkilökohtaisesti ei tule tekemään. Kommentissa on laitettu lainausmerkkeihin ”kunnon todisteita”. Tämä ei ole suora viittaus

¹⁰² Pihlström 2001, 30–32.

mihinkään toiseen kommenttiin, sillä vastaavanalaista sanaparia ei keskustelusta löydy. Tällä luultavasti tarkoitetaan tieteellisiä tai empiirisiä todisteita. Lainausmerkkeihin sanapari lienee laitettu siksi, ettei sen ole tarkoitus vähentää arvoa asioilta, joita uskonnolliset ihmiset pitävät todisteina Jumalan olemassaolosta. Kirjoittaja itse kun on kristinuskon puolestapuhuja.

Myös Raamattu saa kritiikkiä siitä, ettei sen oikeellisuutta voi todistaa:

Monet kristityt vetoavat Raamatun sanaan ja suurimmalta osilta koko uskonto perustuu juuri Raamattuun. Ongelma vain on, että missään ei ole todisteita Raamatun oikeellisuudesta. Vanhat tekstit eivät todista juuri mitään. Voin hyvin kuvitella kuinka 5000 vuotta ydintuhon jälkeen ihmiskunta perustaa koko ydintuhon Taru sormusten herraan ja Sauronin tuhoon, joka kuolleessaan aiheutti 5000 vuotta sitten ihmiskunnan kuoleman. Se että 6000 vuoden päästä löydetään Taru sormusten herrasta -kirja ei todista, että kirjan tapahtumat olisivat tosia. Ei vaikka kirjassa niin sanottaisiinkin. (V73)

Kirjoittaja rinnastaa Raamatun J. R. R. Tolkienin Taru sormusten herrasta -romaaneihin tarkoituksena esittää Raamattu samalla viivalla fantasiakirjallisuuden kanssa. Hän pyrkii luomaan mielikuvan dystopiasta, jossa tuntemamme maailma on tuhoutunut, ja käsitys maailmanhistoriasta rakennetaan uudestaan. Samalla hän esittää Raamatun muinaisjäänteinä, ja siihen perustuvan uskon arkaaisena toimintana.¹⁰³

Myös Suomi24:n keskustelussa viitataan Raamatun yhtäläisyyksiin satu- ja fantasiakirjallisuuden kanssa:

Alkoiko ihmiskunta kahdesti inestistä? Puhuvatko aasit, käärmeet ja puskat? Useinkinko teilläpäin neitsyet synnyttää? Mites tämä matkaopas?<https://cafewitteveen.files.wordpress.com/2012/08/7jw3b.jpeg> (S16.1)

Linkistä avautuu kuva, jossa verrataan reittiä, jota makedonian armeija kulki Aleksanteri Suuren johdolla 11 vuotta sekä juutalaisten 40 vuoden vaellusta erämaassa. Alla on teksti: "When Yahweh guides your life, you don't get anywhere." (Kun Yahwe ohjaa elämäsi, et pääse mihinkään.) Argumentissa esitetään liuta sarkastisia kysymyksiä kuin vastausta tivaten. Kommentti on esitetty kysymysmuodossa, mutta niiden tarkoitus on ohjata keskustelukumppani ymmärtämään lähteensä ontuvuus. Kysymykset on esitetty retorisen kysymyksen

¹⁰³ Kommentin argumentti sivuuttaa sen, miten Raamatun teksteille on tukena muun muassa rituaalinen perinne, jolla on kautta aikain ollut merkittävä ja jopa katkeamaton rooli kristinuskon historiassa.

tavoin, ja vastaus on ikään kuin annettu jo kysymyksessä, sillä keskustelukumppanin ajatellaan joka tapauksessa olevan väärässä.

Aineiston pohjalta voidaan kysyä, onko Raamatussa siis yhtäläisyyksiä satuihin ja fantasiakirjallisuuteen? Tähän yksi kristinuskon puolestapuhuja vastaa:

Se "satukirja" on ollut viimeiset 2000 vuotta tärkein toivon ja voiman antaja silloin kun ihmisillä on ollut kaikista vaikeinta, kysymys ei siis ole satukirjasta vaan toimivasta opuksesta. (S2.5)

Kommentissa S2.5 Raamattu esitetään elämänoppaana. Kyse ei voi olla satukirjasta, koska se antaa ihmisille hyviä asioita, kuten toivoa, voimaa ja lohtua. Kirjoittajan mukaan tämä tekee Raamatusta toimivan.¹⁰⁴

Kun puhutaan siitä, onko Raamattu totta vai ei, olisi otettava huomioon myös Raamatun tutkimisen objektiivisuuden haasteet. Uuden testamentin perimätieto pysyi pitkään suullisen perimätiedon varassa ennen kuin se kirjoitettiin ylös. Kun sanoma kulkee ihmiseltä ja sukupolvelta toiselle, voi kerronnassa tapahtua muutoksia. Lisäksi objektiivisuutta vaikuttaa se, että sekä teologisista että muista taustoista olevilla tutkijoilla on oma näkemyksensä liittyen siihen, mikä ylipäänsä on mahdollista ja totta.¹⁰⁵

Todistaminen yleisesti ottaen nähdään aineistossa haasteena. Laajempaan diskurssiin lukeutuu jatkokysymyksiä, kuten miten voitaisiin osoittaa, että jokin varmasti on totta? Mitä on totuus ja miten ihminen voi sen saavuttaa? Ja jos ihminen saavuttaisikin totuuden, niin mistä hän voi tietää sen? Aineistossakin nousee esiin myös tietämisen epävarmuus:

Tietaakseni kukaan ei ole pystynyt 100% varmuudella todistamaan että on Jumala tai että ei ole. Luultiinhan pitkään että atomi on pienin rakennuspalikka kunnes löydettiin nanopartikkelit. Kuinka moni meistä ymmärtää mitään esim. Avaruudesta? (V39)

Kommentissa rinnastetaan luuleminen ja tietäminen. Jumalan olemassaolosta ei voida aivan varmasti sanoa mitään suuntaan eikä toiseen. Kommentissa pyritään osoittamaan, ettei tieto ole stabiilia, vaan se muuttuu jatkuvasti erilaisten tutkimustulosten myötä. Kirjoittaja ei ole suoraan uskonnollisuuden puolella tai vastaan, vaan hän positioituu kommentillaan neutraaliksi. Kommentin viimeinen lause tuo esiin ajatuksen, kuinka tieteellisiinkin johtopäätöksiin uskomisessa on kuitenkin lopulta kyse uskosta. Ihminen voi uskoa siihen, mitä auktoriteetti

¹⁰⁴ Kommenttiin voisi esittää vasta-argumenttina, että myös vaikkapa Paolo Coelhon teos *Alkemisti*, Antoine de Saint-Exupéryn *Pikku Prinssi* tai Richard Bachin *Lokki Joonatan* ovat opuksia, jotka ovat antaneet monelle ihmiselle voimaa ja toivoa. Ne kaikki ovat kuitenkin romaanikirjallisuutta.

¹⁰⁵ Aejmelaeus 2007, 102.

kertoo, ja pitää sitä totuutena ilman että on itse nähnyt konkreettista näyttöä asialle. Laajempänä kysymyksenä voidaan esittää, voidaanko tehdä eroa sille, onko tuo auktoriteetti esimerkiksi tiedelehti vai kristillinen lehti? Molemmilla on oma näkemyksensä siitä, mikä todistaa mistäkin. Uskonnollisen uskon kumoaminen tieteellä voidaankin nähdä siinä mielessä erityisenä, että tieteeseenkin uskomisen on kuitenkin lopulta uskomista. Tieteeseen uskova ei välttämättä pysty itse empiirisesti todistamaan asiaa, jonka uskoo todeksi. Hän vain kokee, että tieteilijä on argumentoinut tutkimustuloksensa tarpeeksi hyvin.¹⁰⁶

Voidaan sanoa, että tieteen ja uskonnon suhdetta pohdittaessa pitää ymmärtää hieman molemmista aihealueista. Molemmilla näkökannoilla voisi olla toisiltaan opittavaa, ja asia voidaankin nähdä niin, että ne ovat kolikon kaksi puolta. Molempien päämääränä voidaan nähdä todellisuuden selittäminen.¹⁰⁷ Aineistossa otetaan kuitenkin kantaa myös siihen, ettei ihminen välttämättä edes voi käsittää todellisuutta:

Juuri niin joten missä näet todellisuuden? Näethän vain luonnon? Skeptikot ja taikurit väittävät että näkökyky on helpoiten huijattava aisti. Onko tosiaan vain samalla tavalla toistettava ilmiö totta. Mikä luonnossa toistuu aina samalla tavalla? Joten luonto ei voi olla totta sen täyty olla uskomus! eikö? (S24)

Kommentissa otetaan kantaa Suomi24:n keskustelun aloitukseen, jonka mukaan luonnossa näkee vain luonnon, eikä mitään todisteita uskontojen oikeellisuudesta. Kommentin S24 mukaan tällainen ajattelu johtaa siihen, että luontokin on uskomus, sillä senkään tapahtumia ei voida aina empiirisesti todentaa. Hän tehostaa argumentointiaan kysymyksin ja sarkasmin keinoin. Kirjoittaja ei asetu kenenkään puolelle, vaan positioituu neutraaliksi kyseenalaistaen totuuden rakenteen ja sen ymmärtämisen yleisesti. Kommentti ei saa muilta keskustelijoilta vasta-argumentteja tai muita suoria vastauksia.

6. Historia ja perinne

Kristinuskon on historiallinen uskonto. Sen opit perustuvat tapahtumiin historian kulussa ja ne on kirjoitettu ylös kanonisoituun kirjakokoelmaan. Siksi on vain luonnollista, että kristillisen uskon perusteluihin kuuluu vetoaminen historian tapahtumiin, Raamattuun ja jatkuvuuteen.

¹⁰⁶ Ks. Pihlström 2001, 30–34.

¹⁰⁷ McGrath 2015, 7, 12–13.

6.1 Raamatun historia

Kristinuskoon haetaan perusteluja Raamatun historiasta. Historiallisuus kyseenalaistetaan, mutta siihen myös nojaututaan argumentaatioissa. Keskeinen argumentti liittyy Raamatun historiallisuuteen. Tutkimukset ovat osoittaneet, että Uusi testamentti on kirjoitettu noin vuosina 50–150 jKr.¹⁰⁸, mutta keskusteluissa Raamatun pätevyys todisteena Jeesuksesta aiheuttaa erimielisyyksiä. Kutsun tätä retorisenä mallina historiallisen Jeesuksen malliksi. Jonkinlainen Jeesuksen historiallisuus hyväksytään, mutta Uuden testamentin todistusta yleisesti – erityisesti yliluonnolliselta osalta – ei pidetä pätevänä:

Jeesus nimisiä henkilöitä on varmasti ollut olemassa useampi ja jokunen heistä on voitu jopa tuomita kuolemaan. UT:n kertomasta jeesuksesta ei sensijaan ole mitään todisteita edes historiallisena henkilönä saatika sitten henkilönä, jolla olisi ollut jumalallisia voimia. (S1.3)

Kommentin kirjoittaja esiintyy eräänlaisena historian asiantuntijana. Asiantuntijan rooliin asettumista kuitenkin pehmentävät kommentin täytesanat, kuten ”varmasti”, ”jokunen” ja ”jopa”. Hän hyväksyy tietyt väitteet, kuten väitteen Jeesus-nimisen ihmisen olemassaolosta ja mahdollisesta kuolemantuomiosta, mutta kuitenkin kieltää varsinaisen pääväitteen Jeesuksesta Kristuksena, Uuden testamentin laajasti kuvaamana jumalallisena hahmona. Ideologisesti motivoitunut pääväitteen kieltäminen karkaa käsistä hänen todetessaan, ettei Jeesuksesta ole ”mitään todisteita edes historiallisena henkilönä”. Kirjoittajan kommentti on itse asiassa ristiriidassa paitsi tieteellisen historian tutkimuksen kanssa, myös hänen juuri hyväksymiensä väitteiden kohdalla. Kirjoittaja vähättelee kristinuskolle olennaista väitettä juuri tietyn Jeesuksen ristinkuolemasta; jeesukset ja heidän kuolemansa nyt olivat ajalle tyypillisiä muutenkin.

Kommentti S1.3 liittyy laajempaan diskurssiin Jeesuksen historiallisuudesta. Ajanlaskun vaihteessa Jeesus-nimi ei toki ole ollut mitenkään poikkeava. Jeesus Nasaretilainen ei myöskään ollut ainoa henkilö, joka tuomittiin kuolemaan ristillä. Historiantutkimuksen tasolla on selvää, että Jeesus Nasaretilainen on ollut olemassa, vaikka kaikkia Uudessa testamentissa mainittuja asioita ei olekaan voitu osoittaa historiallisesti päteviksi kuvauksiksi.¹⁰⁹

Kristinuskon puolestapuhujat vetoavat aineistossa muutamaan otteeseen Raamatun ulkopuolisiin kirjoituksiin auktoriteetteina, jotka todistavat Jeesuksen

¹⁰⁸ Ks. esim. Luomanen, Lehtipuu & Merenlahti 2007, 41.

¹⁰⁹ Ks. esim. Aejmelaeus 2007, 101–163.

olemassaolon historiallisena henkilönä. Yhtenä todisteena pidetään roomalaista historioitsijaa Josephusta, jonka mainintaa Jeesuksesta pidetään Raamatun historiallisuutta vahvistavana todisteena. (S1.6)¹¹⁰ Lisäksi todisteina Jeesuksen historiallisuudesta ja toiminnasta voidaan nähdä monet Raamatun kaanonin ulkopuolelle jääneet varhaiskristilliset tekstit.¹¹¹

Aineistossa esiintyy argumentointia, jonka mukaan Raamatun ajan tapahtumista ei ole riittävästi lähdeaineistoa, jotta kristinuskon historialliset väitteet olisivat oikeutettuja. Raamattua itsessään ei nähdä riittävänä, eivätkä kristittyjen argumentit siitä, että Uuden testamentin ajan tapahtumista on ”muitakin kirjallisia aikalaislähteitä olemassa kuin raamattu” (S1.4) saa vasta-argumentointia.

Raamattu ei ole aikalaislähde Jeesuksesta, ei lähimainkaan. Aikalaislähteitä ei yksinkertaisesti ole. Tämä ei sinänsä todista mitään suuntaan tai toiseen, sillä antiikin ajan lähdeaineisto ei muutenkaan ole mikään pursuava runsaudensarvi. (S1.5)

Kielikuva pursuavasta runsaudensarvesta on intertekstuaalinen viittaus antiikin ajan vaurauden symboliin. Kirjoittaja rinnastaa Raamatun muuhun antiikin historiankirjoitukseen, sillä kumpaakaan ei ole sellaisenaan juurikaan saatavilla. Sellaisenaan, tarkoittaen, ettei ole olemassa yhtenäistä ja alkuperäistä kirjaa, joka kertoisi objektiivisesti, mitä tuolloin tapahtui. Ajatuksena on, että vaikka tapahtumat olisivatkin tapahtuneet, ei niistä välttämättä ole saatavilla silminnäkijätodistuksia. Kirjoittaja ei kommentillaan asetu kristinuskon puolelle, mutta ei myöskään sitä vastaan – hän positioituu neutraaliksi, mutta lähdekriittiseksi. Kommentin mukaan Raamattua ei voi pitää mihinkään suuntaan todisteena historian tapahtumista. Retorisena keinona kirjoittaja käyttää vertailua. Hän tuo Uuden testamentin rinnalle samalle aikajanelle sijoittuvia tapahtumia: ”Joistakin Rooman keisareistakaan ei tiedetä juuri mitään, ja he olivat sentään aikansa korkeimpia hemmoja Kiinan ulkopuolella.” (S1.5)

Raamatun historiallisuusdiskurssi on osa teologisen tutkimuksen käsitystä siitä, ettei Uuden testamentin tekstejä ole kirjoitettu nykypäivän historiankirjoituksen ideaalia silmällä pitäen, vaan kyseessä on enemmänkin historiankirjoituksen muotoon kirjoitettua todistusta siitä, mitä Jeesus häneen

¹¹⁰ Laajemmin Josephuksesta, ks. Kaatz, 2013, 3–6.

¹¹¹ Aejmelaeus 2007, 101–102

uskovalle merkitsee.¹¹² Keskusteluissa tätä ei kuitenkaan nosteta esille muuten kuin negatiivisessa valossa: ”Et siis typerys tiedä että evankeliumit eivät ole historiankirjoitusta vaan ”ilosanomia” eli pelkkää propagandaa.” (S1.7) Kommentti S1.7 on kirjoitettu aikaisempien esimerkkien perään. Kommentissa on suomennettuna kreikankielinen sana *euangelion*, joka suoraan tarkoittaa ilosanomaa. Kristitylle ilosanoma tarkoittaa kertomusta siitä hyvästä, mitä Jeesuksen elämä ja kuolema toi ihmisille. Kommentissa argumentoidaan (luultavasti tahattomasti) juuri sen puolesta, etteivät evankeliumit ole sitä, miksikä me käsitämme historiankirjoituksen. Sanalla ”propaganda” kuitenkin viitataan ihmisten aatemaailman manipuloimiseen, jotta heidät saataisiin toimimaan jonkun tietyn mallin mukaan. Kommentissa käytetään tehokeinona nimittelyä ja halventamista. Keskustelukumppanien aikaisemmilta argumentaatioilta pyritään vetämään pohja alta lyhyen kommentin pääteesillä, jonka mukaan vain tyhmä suostuu manipuloitavaksi.

Kristinuskon puolustajat eivät näe ongelmaa siinä, etteivät Raamatun kertomukset välttämättä pidä kirjaimellisesti paikkansa. Oleellisempaa kuin kertomuksen tarkka sanamuoto, on ylösnousemuksen ihme. Nimitän tätä evankeliumimalliksi. Tällä he erottautuvat historiallisen Jeesuksen mallissa saadusta kritiikistä:

Evangelistat kertovat omin silmin nähneensä Jeesuksen ja kirjoittavat hänestä kuin olisivat olleet paikan päällä. Uusi Testamentti on kirjoitettu aikana jolloin Jeesuksen aikalaisia on vielä ollut elossa. (S1.6)

olen kuullut todistukset opetuslapsilta että Jeesus on kuollut mutta elää kuitenkin, ja on tuleva samalla tavalla uudelleen miten nousikin pilviin korkean vuoren päältä, ja tämän näki viitisensataa opetuslasta. (S2.7)

Komentissa S1.6 evangelistat kertovat, *kuin* olisivat olleet paikan päällä. Kommentin kirjoittaneelle kristitylle ei ole väliä, ovatko kirjoittajat todella olleet siellä vai eivät. Omin silmin näkemisen ei ole pakko tarkoittaa konkreettista näkemistä tai konkreettisesti paikan päällä olemista, vaan evankeliumi, ilosanoma itsessään riittää. Moni ihminen kuitenkin on nähnyt, mitä todella tapahtui ja kertonut siitä eteenpäin. Sana Jeesuksesta on kulkenut suullisena perimätietona Jeesuksen aikalaisseuraajilta evankelistoille, ja hyvin sanoiksi puettu teksti

¹¹² Kaatz 2013, xvii–xix; Aejmelaeus 2007, 101–106; Luomanen, Lehtipuu & Merenlahti 2007, 41. Historiankirjoitusta ei voida ajatella objektiivisena totuutena siitä, mitä on oikeasti tapahtunut. Taustalla on aina monenlaisia tekijöitä, jotka vaikuttavat siihen, miten asiat nähdään, joten jokainen historiankatsaus on jollain tavalla subjektiivista.

todistaa kristitylle Jeesuksesta Kristuksesta. Kommentin S2.7 kirjoittaja taas kokee, että evankeliumien lukeminen ja uskominen vastaa sitä kuin paikan päällä ollut todistaja kertoisi asiaa kasvotusten. Hänelle ei ole väliä sillä, että tapahtumasta on jo yli 2000 vuotta ja vaikka tekstiä olisikin käännetty kielestä toiseen tai muuteltu aikojen saatossa. Hän korostaa sitä, miten tapahtumalla on ollut todistajana satoja Jeesukseen uskovia ihmisiä, ja heidän eteenpäin kertomansa sana kulkee edelleen kuin kasvotusten kuultavana kertomuksena.

Kristinuskon perinteet ovat kulkeneet suullisena perimätietona ihmisiltä toisille. Varhaisen kirkon piirissä ei tapahtumia kirjoitettu heti ylös, vaan kertomukset kulkivat ihmiseltä toiselle enemmän tai vähemmän samalla tavoin kuin ne itse oli kuultu. Vasta paljon tapahtumien jälkeen joku otti lopulta tehtäväkseen kirjoittaa kertomuksen kirjalliseen muotoon sellaisena, kuin hän lopulta oli asian saanut tietoonsa. Ja vielä myöhemmin tämän jälkeen, koottiin eri teksteistä yksiin kansiin Uusi testamentti, johon valikoidut tekstit talletettiin. Muitakin Jeesuksesta kertovia tekstejä on ollut, mutta niitä ei ole pidetty yhtä tärkeinä kuin Raamattuun tallentuneita tekstejä. Osa teksteistä on myös luultavasti tuhoutunut aikojen saatossa erinäisistä syistä.¹¹³

Pitkä perinne ja jatkuvuus nähdään aineistossa positiivisena perusteluna kristinuskon puolesta. ”Raamattu on säilynyt maailmassa ja miljoonat ovat lukeneet sitä ja uskoneet ja lukevat ja uskovat siihen yhä”, joten miksei siihen tulisi uskoa nytkin? (S1.6)

Ateistienhan tässä pitäisi todistaa "olemattomuudesta" varmuus, mutta kun se ei vaan näytä teiltä onnistuvan. Vai miten te voitte todistaa Jumalan ja Jeesuksen olemattomaksi? Teidän pitäisi ensin todistaa koko raamattu ja varsinkin uusi testamentti vääräksi, ei-tapahtuneeksi opukseksi. Mutta kun, valitettavasti sun ideologian vuoksi, uuden testamentin tapahtumat ovat juuri kirjoitetut tarkasti ylös sen takia, että ne tarkan varmasti todistaisivat sen mitä silloin aikoinaan tapahtui, ja sen uusi testamentti tekee hyvin, hyväksyit sinä sen tai et, et siis. Olen pahoillani puolestasi. (S2.7)

Kommentti S2.7 on kirjoitettu hyökkäävästi. Siinä esitetään, että Raamatun kertomukset on kirjoitettu ylös siksi, ettei kenenkään tarvitsisi epäillä tai pohtia, mitä oikeasti on tapahtunut. Jos siihen ei usko, vaikka miljoonat muut ovat kautta

¹¹³ Aejmelaesus 2007, 101–106; Kaatz 2013, xvii–xviii. Esimerkiksi toinen teksti on saatettu säilyttää siksi, että sen on koettu kirjoitetun miellyttävämmän kuin toinen. Lisäksi tärkeinä pidettyjä evankeliumikirjoja on muuteltu muun muassa luostareissa, joissa niitä on kopioitu ja säilytetty. Oli hyväksyttävää ajatella, että tekstiin oli tarpeellista lisätä lause, joka täydentää tekstiä siihen suuntaan, miten asia hänen mielestään tulisi ajatella. Lisätty sivulause tai uusi kappale saattoi avata tekstiä toisesta näkökulmasta, mutta samalla viedä sitä kauemmas alkuperäisestä ajatuksesta.

aikojen uskoneet, on aatemaailmassa vikaa. Kommentin mukaan se, miten Uuden testamentin tekstit kertovat Jeesuksen ajan tapahtumista, ovat riittävän tarkat toimiakseen todisteina. Hyökkäävä retoriikka pitää sisällään ateistisen ajattelun väheksymistä ja toimimattomuutta. Kommentissa oleva kysymyskin on oikeastaan retorinen kysymys, sillä kirjoittaja vastaa siihen itse. Kommentin mukaan Raamattu itsessään todistaa ateismia vastaan, ja siksi ateistien on mahdotonta osoittaa, ettei kristinuskon Jumala olisi olemassa. Kirjoittaja päättää argumenttinsa lopetukseen: ”Olen pahoillani puolestasi.” Loppukaneetilla pyritään osoittamaan, että keskustelua on oikeastaan turha tästä enää jatkaa. Kirjoittaja on jo esittänyt oman keskustelun päättävän jumala-terminsä, ja loppukaneetilla hän niin sanotusti laittaa pisteen iin päälle: tästä jatkaminen olisi pelkkää intämistä. Vastaavia retorisia loppukaneetteja esiintyy aineiston molemmissa keskusteluissa.

Keskusteluissa pohditaan samanlaisia asioita kuin on pohdittu kristinuskon alkutaipaleelta lähtien: Kuka tai mikä Jeesus on? Mikä Raamatussa on totta, vai onko mikään? Mitä oikeasti tapahtui ja onko sillä oikeastaan väliä uskovalle?

6.2 Kristinuskon vs. muut uskonnot

Aineistossa keskustellaan myös muista uskonnoista. Suomi24:n keskustelun aloituksessa esitetään kysymys muiden uskontojen olemassaolosta. Tästä syystä aiheesta keskustellaan enemmän Suomi24:ssä, mutta sitä sivutaan myös Vauvan keskustelussa. Miksi on siis olemassa muitakin uskontoja, vaikka monoteistisessä kristinuskossa ajatellaan olevan olemassa vain yksi Jumala? Ovatko muut uskonnot ovat vääränsä oikeasta (S25), vai onko vaan niin, että ihmisellä on ”tarve uskoa itseään suurempaan voimaan” (S17)? Kristinuskon vastustajien argumentti on enimmäkseen se, että kristinuskon on yhtä väärässä kuin muutkin uskonnot. Kaikki uskonnot väittävät olevansa oikeassa, eikä kristinuskon ole siitä väitteestä mitenkään poikkeava.

Se, että jossain satukirjassa lukee tarinoita, ei tee siitä automaattisesti totta. Unohdat kätevästi kaikki muut pyhät kirjat, jotka antavat yhtä tyhjää ”selityksen”. Jos emme tiedä jotain, ei ole mitään syytä tunkea aukkoon jumalia. Se on epärehellistä. (S2.4)

Huh huh. Etpä paljoa vaadi... Se että se selittää (kertoo) jostain, EI TEE SIITÄ TOTTA. Raamattu ei ole todiste, vaan väite. Jos sinulle riittää, että pyhässä kirjassa kerrotaan asioita, sinun tulisi uskoa _kaikkiin_ pyhiin kirjoihin. Eli, jokin muu saa sinut uskomaan kuin nuo sadut. Indoktrinaatio, pelko, mikä lie. (S2.8)

Raamatun kertomuksia puhutellaan satuina useaan kertaan aineistossa. Kommenteilla S2.4 ja S2.8 on sama kirjoittaja. Hän vastaa kommentteillaan yhdelle keskustelukumppanille. Kommenttien mukaan kirjoittajalle oleellisempaa kuin se, mitä toinen uskoo, on se, miten hän sen perustelee. Hän haluaa väitellä uskonnot vääriksi logiikan keinoin. Uskovan argumentaatiossa on aukkoja ja häneltä ”puuttuu perspektiiviä” (S2.6). Kommenteissa käytetään retorisenä keinona myös tekstin ulkoasua. Suurten kirjaimien ja alaviivojen merkitys on korostaa sanaa erilaisin merkityksin. Kommenteissa S2.4, S2.6 ja S2.8 kirjoittaja vetoaa aukkojen jumala-argumenttiin. Sen mukaan uskomukset perustuvat siihen, että asiat, joita tieteen keinoin ei voida todistaa, täydennetään sillä, että Jumala on olemassa.¹¹⁴ Näiden kommenttien perusteella yhtenä perusteluna (muille) uskonnoille nähdään aukkojen täyttäminen. Siksi nimitän tätä aukkojen jumala - malliksi.

Tarve uskoa uskonnolliseksi määriteltävään voimaan voidaan tietyllä tapaa nähdä ylikulttuurisena ilmiönä, joka esiintyy yleisinhimillisenä ja yleismaailmallisena. Tämä voima ei kuitenkaan ole aina kommentin mukaisesti itseä suurempi, vaan se voi olla myös ihmisen rinnalla ikään kuin samanarvoisena elävä voima, joka kulkee samanlaisessa elämän ketjussa kuin ihminen itse.¹¹⁵ Tässä yhteydessä argumentoinnissa ei aina ole selvää, onko kirjoittaja uskonnollisuuden puolella vai sitä vastaan, sillä molemmat osapuolet käyttävät osittain samanlaisia argumentteja.

Keskustelujen kommentteista on aistittavissa, etteivät kaikki kristinuskon ja Raamatun puolestapuhujat ole tietoisia esimerkiksi muiden uskontojen ajattelumalleista tai muiden pyhien kirjojen sisällöstä, mutta haluavat silti tuoda ne esiin. Useimmin muista muiden uskontojen pyhistä teksteistä aineistossa tuodaan esiin Koraani:

Et taaskaan tiedä, mistä puhut, anteeks vaan. Koraani on aivan yhtä ällöttävä, ehkä vielä pahempi - joskaan kumpikaan ei ole mitenkään realistinen. (S16.1)

Sama kirjoittaja huomauttaa toisessa kommentissaan, että keskustelukumppani tuskin on edes lukenut Koraania tai muita muiden uskontojen pyhinä pitämiä kirjoja. Keskustelukumppanin esitetään huonossa valossa tämän argumentatiivisten puutteitten vuoksi. Oletettavissa on, ettei keskustelukumppani

¹¹⁴ Intuitionvastaisiin tapahtumiin vastareaktionä muotoutuvista uskomusjärjestelmistä, ks. Pyysiäinen 2008, 31–50.

¹¹⁵ Ketola, Pyysiäinen & Sjöblom 2008, 11–13.

tiedä muusta, ja siksi häneltä puuttuu oikeaa ymmärrystä. ”Raamatut eivät ole sen ihmeellisempiä kuin muutkaan pyhät kirjat” (S2.6), eikä mihinkään niistä tulisi uskoa. Kommentoija nostaa esiin Koraanin, joka on hänen mukaansa vastenmielisyydessään verrattavissa Raamattuun. Tosin kirjoittaja antaa pienen myönnytyksen kristinuskolle toteamalla, että hänen mielestään muslimien pyhä kirja saattaa olla jopa Raamattua pahempi. Joka tapauksessa kirjoittaja tehostaa argumentointiaan osoittaen väheksyntänsä ja vastenmielisyytensä johonkin, mitä toinen pitää tärkeänä ja pyhänä.

Raamatun vertaaminen Koraaniin on ymmärrettävää ja jopa helppoa, sillä sekä kristinusko että islam pohjaavat uskonsa pyhänä pidettyihin kirjoihin, joiden tapahtumat voidaan sijoittaa historialliselle aikajanelle. Koraanin syntyhistoria eroaa kuitenkin Raamatusta huomattavasti. Koraani on kirjoitettu ylös lyhyellä aikavälillä, profeetta Muhammedin elinaikana, sen mukaan, mitä Muhammed ilmestyksissään näki ja koki. Koraanin voidaan nähdä olevan suhteellisen johdonmukainen opetuksissaan ja määräyksissään, joten se ei yleensä ole joutunut samanlaisen kritiikin kohteeksi kuin Uusi testamentti tai yleisesti ottaen koko Raamatun kaanon. Muslimeille Koraani on aina ollut Jumalan luona, mutta Muhammed toi sen ihmiskunnalle.¹¹⁶

Vaikka uskoa perustellaankin usein muille älyllisin perustein, ei monella uskovalla ole edes tarvetta muodostaa yleistä ja johtopäätöksiltään aukotonta käsitystä Jumalasta tai uskonsa rakenteesta.¹¹⁷ Uskovalle Raamattu on se hänelle sopiva kertomus, eikä muilla väliä. Hänelle Raamattu ja kertomukset Jeesuksesta ovat Jumalan ilmoitusta. Raamattu kuuluu siihen pakettiin, jonka uskova on valinnut maailmankatsomukseksi:

Nämä todistukset voi uudesta testamentista lukea. Tämä riittää tällä hetkellä minulle. Jos joku näyttää ja todistaa jotain vahvempaa, varmempaa, kiinnostuksesta voin ottaakin selvää, mutta kun ei taida löytyä. Katsopas, homman nimihän on aina niin, että "sotilaallinen tyhjiö vetää tankkeja puoleensa", ja sama periaate pätee myös henkimaailman asioihin: Jos olet valinnut sielusi valtiaaksi jonkun Jumalan tms, se sitten on sinun valtias ja herra, eikö. Sinun "herrasi" on ehkä tiede tms, minkä sinä tiedät. – – Jos tulisi joku joka varmasti saataisiin hänen tilalle todistettua että hän syntyi Jumalan poikana ihan milloin vain ihan oikeasti, voisinkin uskoa asian jos se todistettaisiin varmasti oikeaksi. Mutta kun tällaista todella uskottavaa stooria ei vaan ole olemassa, niin miksi ihmeessä uskoisin mihinkään muuhun, diipa-daapaan, satuihin ja tarinoihin. Ja raamattu

¹¹⁶ Smart 2005, 298–300.

¹¹⁷ Kouri 2008, 162.

ei ole minulle mitään diipa-daapa- tarinaa, eikä noin kahdelle miljardille muullekaan ihmiselle maailmassa. (S2.7)

Kirjoittaja kommentoi, että voisi kyllä ottaa asioista selvää, mutta olettaa, ettei mikään kuitenkaan voita hänen maailmankatsomustaan. Jotta mahdollinen maailmankatsomuskokelas voitaisiin hyväksyä, sen pitäisi täyttää samat kriteerit kuin Raamattu ja todistaa Jumalan pojasta. Ja kokelaan tulisi tehdä se yhtä uskottavasti kuin Raamattu hänen mielestään tekee. Tämän lisäksi tämä uusi Jumalan poika tulisi olla todistettavissa oikeaksi Jumalan pojaksi. Kirjoittaja ei kuitenkaan kerro, miten todistamisen tulisi tapahtua. Kritisoidaanhan kristinuskoakin nimenomaan todisteiden puutteesta, joten jatkokysymyksenä voisi häneltä kysyä: minkälaisia todisteita hän kaipaisi?

Kommentissaan kirjoittaja vertaa ihmisen sisintä sotilaalliseen tyhjiöön ja maailmankatsomusta tankkeihin. Tyhjiö on jotain sellaista, jossa ei ole yhtään mitään. Kun tyhjiön avaa, sinne välittömästi kulkeutuu jotain, esimerkiksi happea. Sotilaallisen tyhjiön käsite taas viittaa ajatukseen maasta, jossa ei ole kunnollisia puolustusvoimia tai armeijaa, ja siksi juuri sinne halutaan iskeä sotavoimin.¹¹⁸ Kommentissa esiintyvän ajatuksen mukaan ihmiseen on sisäänrakennettuna paikka, joka tulee täyttää jollain maailmankatsomuksella. Ihminen voi siis itse valita, millä maailmankatsomuksella tyhjiönsä täyttää, ja sen mukaisten linssien läpi hän sitten näkee maailman. Tyhjiö tulee täytetyksi, mutta kysymys on kuitenkin lopulta omasta päätöksestä. Kirjoittaja on päättänyt uskoa Jeesukseen Kristukseen niin kuin Raamattu hänestä kertoo.¹¹⁹

Muihin uskontoihin etsitään perusteluja myös Raamatun omista kertomuksista ja muista auktoriteeteista. Retorisena mallina nimitän tätä kristillisiin auktoriteetteihin turvaamista teologisten lähteiden malliksi. Raamatun nähdään ottavan kantaa siihen, miksi uskonnolla on kilpailijoita.

Aloittajan seuraava kysymys: "Miten selitätte muiden uskontojen olemassaolon ja sen että nekin ovat niiden mukaan "ainoita oikeita totuuksia" kuten teidänkin?" Apostoli Paavalilla on hyviä ajatuksia aiheesta Uudessa testamentissa, kuten Apostolien teoissa ja Roomalaiskirjeessä. Jumalan yleinen ilmoitus ja se hyvä, mitä Hän on antanut kaikille kansoille ovat olleet todistuksina Jumalasta, mutta pakanakansat eivät ole elävää Jumalaa kunnioittaneet eivätkä

¹¹⁸ Sanapari sotilaallinen tyhjiö nousee esiin puhuttaessa esimerkiksi Suomen puolustusvoimien strategiasta ja kalustosta sekä kriisi- ja sotatilanteisiin turvautumisesta. Ks. esim. Uhkana sotilaallinen tyhjiö 2013.

¹¹⁹ Dan-Johan Eklundin väitöskirjatutkimuksen mukaan ihminen ei itse päättää uskoa mihinkään, vaan pääasiassa ympäristö määrittää uskon. Ihminen voi kyllä itse päättää toiminnan, mutta ei uskomuksiaan. Ks. Eklund 2015, 76–77, 148–152

kiittäneet, vaan he alkoivat palvoa luotuja asioita Luojan asemasta, mistä seurasi leegion verran erilaisia uskontoja. Erään joskus 1800-luvulla tai 1900-luvun alussa vaikuttaneen uskontotieteilijän mukaan uskonnon alkuperä on Jumalan oma ilmoitus. No tuo jää tietenkin tieteellisesti toteennäyttämättömäksi ajatukseksi. (S11)

Kirjoittaja nostaa Uudesta testamentista Paavalin auktoriteetiksi. Hän ei perustele asiaa yleisesti Raamatulla, vaan nostaa sieltä erityisesti kaksi kirjaa, joissa aiheesta kerrotaan. Tällä hän asettaa auktoriteetukseen henkilön, ei kirjaa.

Mitä ajatuksia Paavalilla sitten tarkalleen ottaen oli aiheeseen liittyen?

Apostolien teoissa asiasta kerrotaan näin:

Mutta kun apostolit, Barnabas ja Paavali, kuulivat tästä, he repäisivät vaatteensa ja ryntäsivät väkijoukon keskelle huutaen: "Mitä te oikein teette? Ihmisiä me vain olemme, samanlaisia kuin te. Me julistamme teille hyvää sanomaa ja kehotamme teitä luopumaan näistä tyhjänpäiväisistä jumalista ja kääntymään elävän Jumalan puoleen, hänen, joka on luonut taivaan ja maan ja meren ja kaiken, mitä niissä on. Menneiden sukupolvien aikana hän on sallinut kaikkien kansojen kulkea omia teitään, mutta silti hän ei ole jättänyt antamatta todistusta itsestään. Hän on tehnyt teille hyvää, hän on antanut vettä taivaalta ja sadon ajallaan, hän on ravinnut teidät ja täyttänyt teidät ilolla."¹²⁰

Kommentissa S11 kirjoittaja nimeää Paavalin auktoriteetukseen, mutta toinen Uuden testamentin kirjoista, joihin hän viittaa, ei tutkimusten mukaan ole Paavalin kirjoittama teos. Apostolien teot on arvioitu kirjoittaneen sama henkilö kuin Luukkaan evankeliumin, ja Paavalin voidaan sanoa olevan teoksen päähenkilö. Jos lähteenä olisi pelkkä Apostolien teot, ei kommentissa S11 esiin tuotuja ajatuksia voisi suoraan esittää Paavalin ajatuksina. Samasta aiheesta kertovan Kirjeen roomalaisille on kuitenkin arvioitu todella olevan Paavalin itsensä kirjoittama. Kun samasta aiheesta kirjoitetaan kahdessa eri kirjoittajan tekstissä, ollaan askel lähempänä sitä, miten Paavali luultavasti on aiheesta opettanut. Kun kommentin S11 kirjoittaja nostaa esiin kaksi eri lähdettä, hän vahvistaa argumenttinsa pätevyyttä.¹²¹

Paavali perusti oman teologiansa Vanhan testamentin kertomuksiin, joten perustelun pohjaaminen Paavalin sanoihin tuo esiin argumentin pitkän perinteen. Paavali otti elämäntehtäväkseen julistaa ja opettaa evankeliumia, hyvää sanomaa Jeesuksesta Kristuksesta kaikille kansoille kaste- ja lähetyskäskyn mukaisesti. Paavalin toiminta oli tunnettua varhaisen seurakunnan aikana, sillä hänestä ja

¹²⁰ Ap. t. 14:15–17. Ks. myös esim. Ap. t. 17:16–30.

¹²¹ Aejmelaeus 2007, 192; Luomanen, Lehtipuu & Merenlahti 2007, 56.

hänen opetuksistaan löytyy mainintoja myös muissa Uuden testamentin teksteissä.¹²²

Kommentissa S11 esitellään myös ‘eräs joskus 1800-luvulla tai 1900-luvun alussa vaikuttanut’ uskontotieteilijä. Voidaan ainoastaan arvailla, kenen ajatuksiin kirjoittaja saattaisi viitata. Kirjoittaja esittää yli sadan vuoden aikahaarukan, eikä mitään tarkempia tietoja auktoriteetistaan, mutta silti kokee tärkeäksi nostaa esiin ”erään joskus – – vaikuttaneen uskontotieteilijän”. Viimeisen lauseensa perusteella hän ilmeisesti itsekkin ymmärtää retoriikkansa ontuvuuden, mutta ei silti peräänny. Joka tapauksessa, kommentin pääteesinsä on, että syy muihin uskontoihin löytyy Raamatusta: ihmisten kiittämättömyys. Kommentillaan keskustelija pyrkii positioitumaan teologian tuntijan rooliin – tässä kuitenkin täysin onnistumatta. Hänelle on tärkeää saada perusteluilleen auktoriteetteja sekä Raamatusta että uskontotieteestä, mutta tarkemman viitteet jäävät häneltä puuttumaan.

Kristinuskon alkuvaiheilla kamppailtiin siitä, kenen kristillisyyks on oikeanlaista kristillisyyttä. Paavali jäi tunnetuimmaksi varhaisen kristillisyyden äänenkannattajaksi, mutta heitä oli muitakin. Jokainen yritti omalta osaltaan vakuuttaa, että juuri hänellä oli hallussaan oikea käsitys siitä, mitä Jeesus Kristukseen uskomisen merkitsee.¹²³

6.3 Ymmärtäminen ja tulkinta

Raamatun ymmärrettävyys herättää keskustelua. Keskusteluissa nostetaan esiin Vanhan ja Uuden testamentin eroja kristinuskon ymmärtämisessä ja Raamatun suhteuttamisesta nykyihmisen elämään. Muutamat mainitsevat, että ovat saattaneet lukea Raamattua, mutta sen ymmärtäminen on koettu jopa ylitsempäsemättömäksi: ”Yritin joskus lukea Raamattua, mutta ei siitä mitään tullut, kun en sitä käsittänyt ollenkaan.” (S15) Kun tekstiä ei ole ymmärretty, on ajatus uskonnosta saatettu sysätä sivuun. Aineistossa löytyykin argumentaatiota, jossa kristinuskon puolestapuhujien mukaan pitäisi lähteä ”oikealla tutkivalla, positiivisella periaatteella Raamatun suhteen liikkeelle” (S2.7). Kyllä Raamattua voi ymmärtää, jos vaan keskittyy sekä lukee ja suhtautuu oikein. Tätä nimitän oikean ymmärtämisen malliksi. Siinä uskovat painottavat sitä, kuinka Raamatun

¹²² Aejmelaeus 2007, 167–171, 192; Luomanen, Lehtipuu & Merenlahti 2007, 55–57. Se, mitä Paavalista tiedetään, pohjautuu hänen omiin kirjeisiinsä sekä Apostolien tekoihin. Apostolien teot ovat kuitenkin siinä mielessä ongelmallinen lähde, että siinä annetaan monissa asioissa erilainen kuva tapahtumien kulusta sekä Paavalin opetuksista kuin Paavalin omissa kirjeissä.

¹²³ Kaatz, 2013, xv–xvi; Aejmelaeus, 2007, 16–18, 101, 104.

ymmärtäminen vaatii oikeanlaista asennoitumista. Esimerkiksi kommentin S15 kirjoittaja jatkaa kommenttiaan, kuinka löysi uskonnon elämäänsä muuta kautta, mutta kun usko on tullut mukaan elämään, on Raamatun ymmärtäminenkin yhtäkkiä helpompaa:

Olemn huomannut, että Jumalan Sanan, siis Raamatun lupaukset pitävät paikkansa, jos niihin asettaa luottamuksensa (uskonsa). Tämän vuoksi uskon Jumalaan / Jeesukseen. Jeesus siis istutti uskon minun sisimpääni ja usko kasvaa sen mukaan, kuta enemmän tunnemme Sanaa / Jeesusta. (S15)

Esimerkissä kommentin S15 kirjoittaja esittää oman pohdintansa seuraukset: hän itse on tehnyt havainnon ja sen vuoksi uskoo. Retoriikalla pyritään osoittamaan, ettei ajatuksia ole kritiikittömästi otettu vastaan ulkopuolelta, vaan ne on oman huomion kautta otettu osaksi maailmankatsomusta. Kommentissa on useita kohtia, joissa kirjoittaja käyttää erityisiä teologisia sanavalintoja, mutta heti perään yrittää selkeyttää ne ymmärrettäväksi kaikille lukijoille. Hän käyttää kauttaviivoja, sulkeita, siis-sanaa, selventäviä sivulauseita ja esittää havainnollistavia syy-seuraus-suhteita omista elämänkokemuksistaan. Kirjoittaja esittäytyy eräänlaisena pohtivana ja opastavana asiantuntijana, jonka asiantuntijuus pohjaa teologiseen puhetapaan sekä kokemusasiantuntijuuteen.

Kommentin S15 kirjoittajan mukaan Raamatun lupauksien paikkansapitävyys edellyttää uskomista. Tämä viittaisi siihen, että jos kukaan ei uskoisi Raamatun sanaan, ei Jeesusta olisi olemassa. Kristinuskon Jumala siis esiintyy tässä argumentissa eräänlaisena ihmisten luomana jumalana, joka ei olisi ollenkaan olemassa ilman ihmisiä, jotka uskovat häneen. Toinen tapa ymmärtää tämä kohta on perinteinen luterilainen diskurssi, jossa Jumalan sanaan sisältyvä armon lupaus aktualisoituu, kun se otetaan vastaan uskolla.¹²⁴

Saman kirjoittajan mukaan Jeesus on aktiivisena toimijana laittanut ihmisen sisään uskon alun, mutta usko kasvaa ja kehittyy ainoastaan sillä, että yksilö aktiivisesti perehtyy Jumalan sanaan. Argumentin voidaan nähdä sisältävän ajatuksia jopa kristillisestä gnostilaisuudesta, jossa ihmiselle on annettu pieni määrä (pelastavaa) tietoa, mutta ihmisen on omin avuin löydettävä tieto, jolla kurottaa kohti Jumalaa.¹²⁵ Kristillisen diskurssin ja luterilaisen vanhurskauttamisopin mukaan usko taas lahjoitetaan ihmiselle sanassa ja

¹²⁴ Katekismus 2000, kohdat 35, 40.

¹²⁵ Arffman 2004, 24–25.

sakramentissa. Jumala siis tulee ihmistä vastaan, vaikka tämä ei itse esimerkiksi ymmärtäisi teologista kieltä.¹²⁶

Uuden ja Vanhan testamentin suhde nousee keskustelunaiheeksi Suomi24:ssä. Monessa kristinuskoa puoltavassa kommentissa otetaan kantaa siihen, että Raamatusta puhuttaessa tulisi keskittyä pääasiassa Uuden testamentin kertomuksiin:

“Missä kohtaa ristiriitainen, ei taida löytyä UT:n puolelta? Ainoastaan vanhan testamentin puolelta löytyy väkivaltaisia kohtia, ja ne on vanhan Jahven juttuja, vanha testamentti on vanhaksi käynyt, siitä nimikin, nyt on uusi tullut sijalle.” (S2.7)

Erityisesti kristinuskon vastustajien kommentit Raamatun ristiriitaisuudesta pyritään ohittamaan usein Uuden ja Vanhan testamentin asemilla. Kommenteissa painotetaan Uuden testamentin erityisyyttä kristityn maailmankatsomuksessa. Vanha testamentti on vanhentunut, parasta ennen Kristusta. Vetoaminen Uuden testamentin luonteeseen uutena, parempana testamenttina on aineiston perusteella kristityille yleinen tapa puolustaa omaa kantaa:

Minuakin ärsyttää sinun tapasi etsiä raamatun pikkuasioista isoja vääriä todistuksia, kun sinäkin samaan aikaan voisit lukea evankeliumit ja muun hyvän uuden testamentin puolelta ihan vapaasti, ihan pelkäämättä että sinulle tapahtuu jotain pahaa, menetät uskottavuutesi tai sinut aivopestään. Voisit jopa uskoa Jeesuksen olleen aidosti Jumalan poika. Mutta nyt riekut täällä vanhan testamentin irtojakeita todistellen miten Jumala on muka paha, ja jäät siihen vain kiinni, etkä edisty. (S2.7)

Retorisena keinona kommentissa S2.7 tuodaan esiin tunne – ärsyyntyminen keskustelukumppanin tapoihin. Hän ei suoraan sano, että keskustelukumppani on väärässä, vaan viittaa siihen, että tämä tulkitsee asioita väärin.¹²⁷ Kommentissa esitetään, että Uutta testamenttia lukemalla voisi alkaa uskoa Jeesuksen todelliseen olemukseen Jumalan Poikana, mutta sen on tapahduttava oikean ymmärtämisen mallin mukaan: positiivisella ja vilpittömällä mielellä, hyviä asioita lukien. Uskomisen on siis asia, jota kohti pitäisi pyrkiä, ja tavoitteen voi saavuttaa Uuden testamentin avulla. Tähän sisältyy piiloviesti siitä, ettei Vanhalla testamentilla todellisuudessa olisi varsinaista merkitystä kristitylle. Kun Uuden testamentin avulla voidaan löytää usko, esiintyy Vanha testamentti kommentissa uskon löytämisen esteenä tai harhautuksena. Vastaava ajattelumalli löytyy jo

¹²⁶ Tunnustuskirjat 2007, 53.

¹²⁷ Ajatukseen liittyen voidaan pohtia, kuka sitten määrittää, mikä on oikeanlaista tulkintaa? Millä perusteella kommentin kirjoittajan oma tulkinta Raamatusta olisi oikeampi kuin keskustelukumppanin, jolle kommentti on osoitettu?

varhaisesta kristinuskosta. 160-luvulla elänyt Markion esitti, että Vanhasta testamentista olisi kokonaan luovuttava, sillä hän piti sen Jumalaa eri olentona kuin Jeesuksen Isä. Ajan kristillisyyden pääuoma torjui Markionin ajattelun harhaoppisena.¹²⁸

Yksi kristinuskon vastustaja pyrkii kumoamaan ajatuksen Uuden testamentin erityisasemasta muun muassa tuomalla esille ristiriitojen löytymisen Uudestakin testamentista:

<http://www.vapaa-ajattelijat.fi/kritiikki/raamattu/raam1.html> Löytyy molemmista, älä huoli. Ja taas epärehellisyytesi jyllää; yritit kääntää keskustelun virheistä ja ristiriidoista väkivalta-asiaksi. "Vanha Yahwe"? Tässä et ainoastaan vähättele uskontojen takia kärsineiden tuskia, vaan myönnät jumalasi olleen (tai rehellisesti olevan) julma sadisti, joka oli kykenemätön keksimään muita kuin väkivaltaisia ratkaisuja; puhumattakaan siitä että Yahwen kuuluisi olla täydellinen/muuttumaton. (S2.8)

Kommentin alun linkki vie Vapaa-ajattelijain internetsivulle otsikolla "Raamatun ristiriidat". Kommentissa ei kuitenkaan ole kirjoitettu auki yhtäkään kohtaa, joka olisi ristiriitainen, vaan kirjoittaja olettaa, että keskustelukumppani avaisi linkin ja lukisi sen monisivuisen sisällön. Hän retorisena keinona syyttää kristittyä keskustelukumppaniaan sekä kristinuskon Jumalaa epärehellisyydestä ja jopa epäinhimillisyydestä. Hän vetoaa yleiseen moraalitajuun ottamalla keskusteluun mukaan uhrit, jotka ovat jääneet uskonnollisten ihmisten tai Jumalan toiminnan jalkoihin. Kirjoittaja vetoaa myös Kristinuskon Jumalan muuttumattomuuteen. Tämä osoittaa, että kirjoittaja on perehtynyt ainakin jonkin verran teologiseen keskusteluun Jumalan olemuksesta. Hän siis käyttää keskustelukumppanin omaa kenttää tämän argumentatiivisten virheiden osoittamiseksi.

Kristinuskon pyhä kirja on koko Raamattu, sekä Vanha että Uusi testamentti. Tästä huolimatta moni keskustelija esittää Vanhan testamentin merkityksettömäksi tai vähempiarvoiseksi kristityn maailmankatsomukselle. Vanha testamentti oli juutalaisten pyhä kirja, ja kristinusko lähti alkujaan liikkeelle juutalaisuudesta. Varhaisessa kristinuskossa Vanhan testamentin asema säilyi siksi, että siitä saatiin pohja uudelle uskolle. Jeesuksen elämää, kuolemaa ja opetuksia heijasteltiin Vanhan testamentin profetioihin, ja niiden pohjalta uusi usko sai oikeutuksensa. Jeesus oli vanhan testamentin ennustusten mukainen messias.¹²⁹

¹²⁸ Arffman 2004, 22–23.

¹²⁹ Luomanen, Lehtipuu & Merenlahti 2007, 41–43; Veijola 2007, 16.

Tulkintakysymykset nousivat pinnalle jo kristinuskon alkutaipaleella. Kristinuskon alkuaikoina pohdittiin muun muassa sitä, miten Jeesuksen opetuksia pitäisi tulkita ja miten vanhoihin tapoihin ja lakeihin tulisi suhtautua.¹³⁰ Uuden testamentin teksteissä tämä nostetaan esille muun muassa Toisessa Pietarin kirjeessä, jossa otetaan kantaa Paavalin teologian vaikeatajuisuuteen ja siihen, miten niitä on tulkittu monin tavoin:

Ja pitääkää sitä pelastuksenanne, että Herra on kärsivällinen. Näinhän myös rakas veljemme Paavali on hänelle annetun viisauden mukaisesti teille kirjoittanut. Samaa hän sanoo kaikissa kirjeissään, joissa puhuu näistä asioista. Niissä tosin on yhtä ja toista vaikeatajuista, mitä tietämättömät ja haihattelevat ihmiset omaksi tuhokseen vääristelevät niin kuin kaikkia muitakin pyhiä kirjoituksia.¹³¹

Aineiston perusteella väitän, että tulkinnan voidaan nähdä olevan perusta sille, miten kukin ymmärtää oman uskonsa tai sen puuttumisen. Se, miten kukin tulkitsee Raamatun suhteessa nykyhetkeen, vaikuttaa koko ymmärrykseen kristinuskosta.

Eräs eksegeettinen Raamatun lähestymistapa on niin sanottu reseptioesteettinen eli lukijasuuntautunut näkökulma, jonka ajatus on, että Raamatun teksti ei puhu vain menneisyydessä vaikuttaneesta vaan jokaisessa hetkessä läsnä olevasta, elävästä Jumalasta. Reseptioesteettisen näkökulman mukaan pyhiä tekstejä tulee lukea Jumalan puheena omalle ajalleen, jotta tekstit säilyisivät elossa. Lukija siis itse antaa tekstile sen merkityksen.¹³²

Vauvan keskustelussa on kommentti, jossa kaikki kristityt positioidaan syyllisiksi omien sääntöjensä rikkomiseen. Sen perusteella voitaisiin kysyä, pitääkö hyvän kristityn peilata kaikki tekemisensä Raamatun ohjeiden mukaisesti?

Lähinnä uskovaisten negatiivinen suhtautuminen homoseksuaalisuuteen on se syy miksi uskovaisia vieroksutaan. Niin tekopyhää, sillä eihän kukaan muutenkaan elä täysin Raamatun oppien mukaan. (V94)

Kirjoittaja ei suoraan tuo esiin omaa maailmankatsomustaan. Hän esittää kommenttinsa passiivissa, kuin häivyttäen itsensä keskustelun ulkopuolelle, mutta samalla käyttäen voimakkaasti leimaavaa puhetapaa. Kommentissaan hän yleistää, että kaikki kristityt ovat tekopyhiä ja suhtautuvat homoseksuaalisuuteen negatiivisesti. Se on ensisijainen ja tärkein tekijä heidän kaihtamiselleen.

¹³⁰ Aejmelaesus 2007, 167; Arffman 2004, 15.

¹³¹ 2. Piet. 3:15–16

¹³² Veijola 2007, 16.

Kommentin perusteella kirjoittaja olettaa Raamatun opettavan, että homoseksuaalisuuteen tulee suhtautua negatiivisesti.

Myös kristityiksi identifioituville Raamatun pyhänä pitäminen tuottaa haasteita oman uskonnollisuuden käsittelemisessä:

En allekirjoita kaikkia raamatun kertomuksia ja mulle Jumala on ainoastaan hyvä. En ole mikään uskonto "hihhuli". (V19)

Vaikka V19 on kirjoitettu monia viestejä aikaisemmin kuin V94, vastaa se tämän kritiikkiin myöntävästi. Edes kristityksi tunnustautuvat eivät elä kuten Raamattu opettaa tai usko kaikkeen, mitä Raamatussa kerrotaan. Kommentin V19 retoriikan perusteella olisi tällainen toiminta jo kristittyjenkin silmissä ”hihhulointia”, eli jollain tavoin oudoksuttavaa käytöstä.

Aineiston pohjalta vaikuttaa siltä, että Raamatusta puhuttaessa otetaan helposti rooli historian asiantuntijana. Moni kirjoittaa siitä, miten Mooseksen, Jeesuksen tai Raamatun kirjoittamisen aikana on asioista ajateltu. Kuitenkin kaikki tämä ymmärrys tapahtuu oman ajankuvan läpi. Moni ajattelee sen olevan rikkaus, sillä ymmärretäänhän nykypäivänä asioista niin paljon enemmän. Luvun perusteella kysymykseksi jää, tuleeko Raamattu nykypäivänä nähdä oman aikansa kuvana vai tähän aikaan sovellettavana tekstikokoelmana?

6.4 Koti ja kasvatus

Aineiston keskusteluissa on kaksi suhtautumistapaa, kun puheenaiheena on kodin ja kasvatuksen merkitys uskonnollisuuteen. Ne, jotka identifioituvat kristityiksi ja ovat saaneet uskonnollisen kasvatuksen, korostavat sen hyviä puolia. Sen sijaan uskonnollisuudesta erottautuvat tuovat esille uskonnollisen kasvatuksen huonot puolet. Uskonnollinen kasvatus voidaan esittää onnenpotkuna ja ilon aiheena:

Koska olen kasvanut uskovaiseen perheeseen, en enää näe vaihtoehtona että en uskoisi, minulle se on jotenkin päivänselvä asia että tottakai Jeesus ja Jumala on olemassa. (V16)

Minut on vain kasvatettu tähän kulttuuriin, jossa on tämä uskonto. Jos olisin syntynyt esim. Intiassa hinduksi, en tiedä vaihtaisinko sen kristinuskoon koska uskoisin hindulaisuuden olevan se ainut oikea uskonto. Mutta onnekseni minut on kastettu lapsena kristityksi ja uskon Jeesukseen ja kristinuskon Jumalaan. (S1)

Kommenteissa V16 ja S1 kirjoittajat asemoivat itsensä uskoviksi Jumalan ja kasvatuksen armosta. Kommentissa V16 Jeesuksen ja Jumalan olemassaolo on varmaa. Kirjoittaja ei kasvatuksensa vuoksi ”enää näe vaihtoehtona”, ettei uskoisi. Enää-adverbin käyttö viittaisi siihen, että hän olisi joskus voinutkin nähdä muita

vaihtoehtoja, mutta se mahdollisuus olisi jo poistunut. Sana ”kasvanut” voitaisiin yhdistää myös henkiseen kasvuun, jonka myötä kirjoittaja on oppinut uskomaan Jumalan olemassaoloon. Kommentissa S1 myönnetään kasvatuksen ja kulttuurin merkitys suhteessa uskoon. Voi olla, että kirjoittaja uskoo kristinuskon Jumalaan ainoastaan sattuman kautta, mutta hän on tyytyväinen, että näin on käynyt. Retorisen mallin, jossa uskova tuudittautuu argumentaatiossaan perheen perintönä saatuun kristilliseen uskoon, nimitän onnellisen sattuman malliksi.

Toiset näkevät uskonnollinen kasvatuksen tuputtamisena ja aivopesuna:

sinä vain satuit syntymään maassa jossa suurin uskonto on kristinuskko, ja lapsuuden indoktrinaatio teki tehtävänsä. (S16.1)

Uskon asioista ei voi kiistellä. Suurin osa ihmisistä uskoo, koska heidät on kasvatettu siihen lapsesta asti. Vähän kuin joulupukki, mutta joulupukin tapauksessa jossain vaiheessa kerrotaan, että häntä ei ole olemassa. Joulupukin olemassa olon olemattomuus on myös helpompi todentaa kuin jumalan. – – Raamattussa jopa sanoaa, että usko pitää koetella. Olen aikanaan uskoni koetellut ja tullut siihen tulokseen, että tarvitsen muutakin kuin yhden kirjan ja 10 ihmistä jotka kuorossa todistavat, että totta se on koska heidän äitinsä, isänsä, vaarinsa, mummonsä tai kylän pappi on niin aikanaan kertonut. (V73)

Esimerkeissä V73 ja S16.1 kritisoidaan keskustelukumppanin kyseenalaistamattomuutta. Sattuman kautta hän on syntynyt kulttuuriin, jossa on noudatettu tiettyä sukupolvelta toiselle siirrettyä traditiota. Keskustelukumppania syytetään siitä, että tämä kritiikittömästi ottaa tradition vastaan ja elää sen mukaisesti. Lapsenuskon esiin tuominen negatiivisessa valossa sisältää väitteen, ettei keskustelukumppani ole vakavasti otettava aikuinen, eikä hänen kommenttinsa siksi ole tasa-arvoisessa asemassa. Kuitenkin aikaisemmat esimerkit S1 ja V16 kuvailevat tällaista tilannetta onnelliseksi osaksi. Lapsenuskon mieltäminen positiiviseksi perustuu Jeesuksen opetukseen, jossa lasten kaltaisuutta pidetään hyveenä (Matt. 18:1–5).

Kommenttien perusteella toiset pyrkivät positioitumaan rationaalisiksi intellektuelleiksi, joiden oma järki voittaa opetetut asiat. Toiset taas asemoituvat rooliin, jossa verenperintönä saatua traditiota jatketaan ilolla ja ylpeydellä. Perinteen välittymiseen vaikuttaa siis myös se, miten yksilö suhtautuu siihen, onko hänen syytä ottaa perinne osaksi omaa ajatusmalliaan.¹³³

Aineistossa on useita kommentteja, joissa kirjoittaja kokee vanhempiensa kasvatuksen ohjanneen heitä uskonnollisesti eri suuntaan kuin mihin he ovat

¹³³ Perinteen välittymisestä ks. lisää Sjöblom 2008, 51–61.

päätyneet. Vanhempien kerrotaan olleen uskonnollisia, ja käyttäneen lastansa seurakuntien tilaisuuksissa, mutta kommentoija erottautuu uskonnollisuudesta. Tai sitten niin, että vanhemmat eivät ole olleet uskonnollisia, mutta kirjoittaja identifioituu uskovaksi:

Synnyin maalliseen perheeseen ja äitini oli jopa ateismiin taipuvainen. Kuitenkin henkimaailma ja usko Jumalaan on ollut minulle itsestään selvyys niin kauan kuin muistan. – – Usko lienee minulla Jumalan lahja ja olen kuullut että isoäitini on siunannut ja jättänyt minut Jumalalle jo kaksiviikkoisena. (S5)

Esimerkkisitaatti on osa laajempaa kommenttia, jossa muun muassa kerrotaan omista taustoista ja otetaan kantaa evoluutioon sekä siihen, miksi kaikki eivät usko kristinuskon Jumalaan. Kirjoittaja kokee, että hänen vanhempiaan ei ole kiittäminen uskosta Jumalaan, mutta isoäidillä voi olla ollut jotain tekemistä asian kanssa. Perhe ei siis ole ollut uskonnollinen, mutta he ovat saattaneet kuulua kirkkoon, sillä kirjoittaja kertoo syntyneensä ”maalliseen perheeseen”. Kirkkoon kuulumiseen voisi viitata myös se, että äidin ei suoraan sanota olleen ateisti, vaan ”jopa ateismiin taipuvainen”. Retorisesti kirjoittaja asettaa kommentissaan oman äitinsä samaan joukkoon keskustelussa ateisteiksi esittäytyvien kanssa. Tällä hän osaltaan etäännyttää itseään tästä joukosta.

Vuonna 2006 tehdyn nuorisobarometrin mukaan lapsuudenkodin uskonnollisuudella on hyvin vahva ja suora yhteys vastaajan uskonnollisuuteen. Mitä uskonnollisemmaksi lapsuudenkoti arvioitiin, sitä uskonnollisempaa nuori itseään piti. Tutkimuksen johtopäätöksenä oli, että vaikka uskonnosta puhutaan yksityisasiana, on uskonnollisuus sukupolvelta toiselle siirtyvää.¹³⁴

Uskonnollisesta kasvatuksesta puhutaan aineistossa paljon henkilökohtaisesta näkökulmasta, mutta se laajenee myös yleisempään keskusteluun. Erityisesti Vauvan keskustelussa tuodaan esiin uskonnonopetuksen vaikutus lapsen tasapainoiseen kasvuun. Aivopesusta puhutaan muissa yhteyksissä kuin ohimennen, mutta erityisen suuria tunteita se herättää, kun kyse on lapsista. Lapset, jotka eivät vielä itsenäisesti pohdi maailmankatsomustaan, ovat alttiita vaikutuksille ja jatkuvassa oppijan roolissa:

Uskokokoon kukin aikuinen mihin tai kehen haluaa. Se vähän nyppii, että monilla lapsilla ei ole vaihtoehtoa. Heidät ikään kuin aivopestaan tiettyyn uskontoon. Se on vähän arvelluttavaa jo ihan mielenterveyden kannalta. (V47)

¹³⁴ Hytönen, 2016, 121.

Pakko sanoa, että en tykkäisi jos omalle muksulle tyrkytettäisiin jotain tiettyä uskontoa koulussa. Lähinnä kun lapset ovat alttiita aivopesulle ja aikuisia pidetään absoluuttisena totuutena. Mielestäni tarvitaan todisteita ennen kuin jotain asiaa voidaan syöttää faktana. En tykkäisi jos opettaja puhuisi kiven alla elävästä sammakosta, joka jakaa karkkia 4 kertaa vuodessa. Erityisesti jos lapsi alkaa oikeasti uskomaan tuohon sammakkoon, niin onko se moraalisesti oikein vai väärin? Tätä voi toki kysyä toisinkin, että jos suomen kouluissa kristityille lapsille puhuttaisiinkin vain hindulaisuudesta ja koitettaisiin käännäyttää lapsia hindulaisuuteen, niin olisiko se kristityille vanhemmille ihan ok? Eli jos lapsi nyt ”Päättää” (Aivopestään) ruveta Hindunksi niin se on lapsen oma valinta ja vanhemmilla ei ole siihen mitään sanottavaa? Entä jos opetetaan satanismin hyvistä puolista? Uskontojen opetus on ok, niin kauan kuin kristinuskoa opetetaan samalla tasolla kuin maailman muitakin uskontoja. Erityisesti ei tyrkytetä tai käytetä lapsen haavoittuvaa mieltä ja täytetä sitä omien halujen ja uskomusten myrskellä. (V74)

Esimerkkikommenteissa uskonnonopetusta ei nähdä tradition tai kulttuurin siirtämisenä opettajalta oppijalle. Kyse ei ole onnellisesta sattumasta, vaan johdonmukaisesta ja haitallisesta uskomusten tuputtamisesta. Lapset asetetaan syyntakeettomaan asemaan, ja asioiden opettaminen syyntakeettomalle on kyseenalaista. Molemmissa esimerkeissä käytetään retorisenä keinona oman tunteen ilmaisua. Molemmissa myös puhutaan uskontokasvatuksesta aivopesuna. Jos lapsi päättää jotain, on sen oltava tyrkyttämisen ja aivopesun tulosta. Kommentissa V47 uskontokasvatus esitetään uhkana tasapainoiselle mielenterveydelle ja kommentissa V74 vedotaan moraalitajuun erilaisten kärkevien esimerkkien avulla. V74:n kirjoittaja hyväksyy sen, että uskontoja voidaan opettaa, mutta asettaa ehdoksi sen, että ”kristinuskoa opetetaan samalla tasolla kuin maailman muitakin uskontoja”. Uskonnonopetuksen puolestapuhuja vastaa:

Uskovienkin lapset käyvät usein aivan normaaleja kouluja, joissa opetussuunnitelma nojaa metodistiseen ateistisuuteen. Vanhemmat ”aivopesevät” lapsiaan esimerkillään, oli heillä sitten mikä elämänkatsomus tahansa. Joillekin ateisteille on hirvittävän kova pala, jos lapsensa kääntyy uskoon. Silloin lakkaa ymmärrys ja suvaitseminen. Omat lapseni uskovat mihin uskovat, mutta minä tietenkin kerron heille, mihin minä uskon. Jos he näkevät, että usko kuuluu heidän elämäänsä, silloin se kuuluu ja olen toki iloinen. Jos usko ei kuulu aikanaan lasteni elämään... Niin. Sadannen kerran: usko on uskoa, sitä ei voi pakottaa. T kr (V53)

Komentissa V53 muistutetaan uskonnonopetuksen tunnustuksettomuudesta. Pääargumentti on, että se, mitä edellisissä esimerkeissä kutsuttiin aivopesuksi, on hänen mielestään yleisesti kasvattamista kunkin vanhemman omien näkemysten mukaisesti. Hän esittäytyy itse vanhempana ja nostaa esimerkin omasta

elämästään. Kirjoittaja positioituu tunnustavaksi kristityksi, mutta myös neutraaliutta tavoittelevaksi kasvattajaksi.

Vaikka suomalaisesta koululaitoksesta on pohjimmiltaan kiittäminen Lutherin uskonpuhdistusta, ei moni enää haluaisi sisällyttää uskontoa koulujen opetukseen. Positiiviseen uskonnonvapauteen kuitenkin sisältyy oikeus uskontokasvatukseen.¹³⁵ Perherakenteiden muutos pois monen sukupolven suurperheistä sekä osaltaan vapaa-ajan käytön muuttuminen on saanut aikaan sen, etteivät arvot ja perinteet enää yhtä vahvasti siirry suoraan sukupolvelta toiselle. Muun muassa globalisaation vuoksi koulujen opetussuunnitelmissa on luovuttu kirkollisesta ja tunnustuksellisesta opetuksesta.¹³⁶ On myös harkittu, että uskonnonopetus yhdistettäisiin kaikkia koulujen oppilaita koskevaksi yleiseksi uskontojen opetuksi. Tässä taustalla on ajatus uskontojen tärkeästä asemasta yhteiskunnassa, mutta niiden roolia erillisinä oppiaineina ei nähdä tarpeellisina.¹³⁷

Uskontokasvatuksesta on varsinkin 2010-luvulla käyty paljon keskustelua: Miten uskonnoista tulisi puhua esimerkiksi varhaiskasvatuksessa tai kouluissa, vai tulisiko niitä opettaa ollenkaan? Uskonto on osa kulttuuria, ja suomalaisessa kulttuurissa on paljon viittauksia luterilaisuuteen. Paljon on pohdittu sitä, voiko suomalaista kulttuuria edes ymmärtää ilman luterilaisuutta. Tutkimusten mukaan suomalainen moraalikäsitys perustuu yhä vahvasti kristillisiin näkemyksiin.¹³⁸

Kirkkojärjestyksen mukaan kristillinen kasvatus on ensisijaisesti vanhempien tehtävä.¹³⁹ Valtaosa suomalaisista ajattelee, että vanhempien tulee huolehtia lastensa kristillisestä kasvatuksesta sekä että lapsilla on oikeus oman uskontonsa opetukseen koulussa. Silti ainakin monet saksalais- ja amerikkalaistutkimustulokset ovat osoittaneet, että vanhemmat kyllä hyväksyvät lastensa uskonnollisen kasvatuksen ja sallivat heidän altistumisensa uskonnolle, mutta eivät itse oikein tiedä, miten lapsia pitäisi uskonnollisesti kasvattaa. Suuri osa lapsista ei edes tiedä, uskooko heidän vanhempansa Jumalaan vai ei.¹⁴⁰

¹³⁵ Vuonna 2016 on todettu, että pääasiassa suomalaiset suhtautuvat suhteellisen myönteisesti niin koulun uskonnonopetukseen kuin kiskon osallistumiseen koulujen kasvatustyöhön. Hytönen 2016, 111, 127.

¹³⁶ Suomalainen katsomusopetus on oman uskonnon tai elämänkatsomustiedon opetusta, jolla pyritään turvaamaan lasten oikeus oman uskonnon opetukseen yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisesti. Oman uskonnon opetus tarkoittaa eri uskontoihin tutustumista omasta uskontoperinteestä käsin, eikä se sisällä uskonnon harjoittamista. Hytönen 2016, 125–126.

¹³⁷ Räsänen 2009, 154–155.

¹³⁸ Ketola 2016, 47.

¹³⁹ Hytönen 2016, 111.

¹⁴⁰ Hytönen 2016, 112; Kauppinen 2017, 38–40; Räsänen 2009, 157.

Koulujen uskontokasvatus on vähäistä ja se mahdollisesti tulee vähenemään entisestään, eikä kodeissakaan enää opeteta uskonnollisuutta kuten ennen. Mikäli kirkko haluaa säilyttää jäsenistönsä, tulisi seurakuntien panostaa nykyistä enemmän toimintaansa ja uskontokasvatukseen.¹⁴¹ Tässä uskontokasvatuksessa tärkeässä roolissa on rippikoulu. Rippikoulu on monelle suomalaisnuorelle käännteentekevä tapahtuma, joka muuttaa heidän ajatteluaan ja ymmärrystään omasta elämästä. Tärkeän aikuistumiskokemuksen ohella rippikoulu voi olla ensimmäinen kerta, kun omaa maailmankatsomusta pohditaan kunnolla. Toisaalta rippikoulu voi olla monelle myös ensimmäinen kerta, kun kunnolla saa kuulla ja kysyä kristinuskosta ja seurakuntaelämästä.¹⁴² Suomalaisista 15-vuotiaista nuorista rippikoulun käy vuosittain noin 83,5 %.¹⁴³ Rippikoulu voi herättää nuoressa innostuksen kristinuskoon. Monessa Suomen seurakunnassa aktiivisimpia toimijoita ovatkin nuoret, ja iso osa seurakuntien toiminnasta suunnataan nuorille. Innostus saattaa jäädä pysyväksi, mutta monella uskonnollisuus ja seurakunta-aktiivisuus hiipuvat aikuisuuteen siirryttäessä ja esimerkiksi toiselle paikkakunnalle muuttaessa. 25–34-vuotiaista enää vain joka viides uskoo kristinuskon Jumalaan. Monessa perheessä uskonnollisuus on jäänyt syrjään, vaikka kirkkoon kuulutaankin. Tämä kuvastaa hyvin ajan ilmiötä, jossa yli 70 % Suomen väestöstä kuuluu evankelis-luterilaiseen kirkkoon, mutta vain noin puolet uskoo Jumalaan.¹⁴⁴

Seurakuntien tarjoamaa toimintaa käsitellään aineiston keskusteluissa erittäin vähän. Aineistosta löytyy yksi varsin kriittinen kommentti, jossa aiheena on seurakuntaelämä:

Tärkeintä on aian joku uusi kokous jossa on joku extrahybersuper saarnaaja ja ihmeitä tapahtuu. On jokaisella joku kutsumuskin ja kadehditaan toisia joilla on prempi kutsumus. On projektia evankeliumin viemiseksi jonnekin huippuvuoren pikkukylänviidakkoon siis mainoksia. Seurakunnan matkustus intoiset saavat pyhän oikeutuksen harrastaa matkustamista näin. Ja naiset menevät Israeliin ah Israel...ja komeat juutalais miehet. On niin kova tohina päällä, että jos sinne seurakuntaan joku menee ja jossain joku oikeasti ihka oikeasti siinä lähellä tarvitsisi apua niin sitä ei edes huomata. (V67)

Vaikka asiaa ei eritellä, viitataan kommentissa varmasti johonkin herätysseurakuntaan, sillä maininnat muun muassa saarnaajasta ja kutsumuksesta,

¹⁴¹ Räsänen 2009, 156–157.

¹⁴² Räsänen 2009, 156–157.

¹⁴³ Rippikoulu edeltää rippijuhlia.

¹⁴⁴ Kauppinen 2017, 37–40.

sekä viittaus yksilöiden toteuttamaan lähetystyöhön ovat tyypillisiä nimenomaan karismaattisemmille liikkeille. Retoriikan puolelta kommentissa on luettavissa vahvaa sarkasmia. Kirjoittaja ei suinkaan ihaile kokousten saarnaajia tai seurakuntalaisten innokkuutta. Sarkasmin tehosteena käytetään korostamista, kuten ”extrahybersuper”, liioittelua, kuten ”huippuvuorenpikkukylänviidakko” ja huudahdusta ”ah Israel”. Pääargumentti ilmenee vasta viimeisessä virkkeessä.

Aineistossa ei oteta kantaa kirkon rooliin yhteiskunnallisena toimijana, josta piispa emerita Irja Askola mainitsee HS Teeman artikkelissa: ”Jos seurakunnat Helsingissä menisivät lakkoon viikoksi, kaupunki olisi katastrofissa. Iltapäiväkerhot loppuisivat, hautauksia ei tehtäisi, ja moni vuokra-asunto irtisanottaisiin, kun diakonit eivät auttaisikaan vuokrarästeissä. Kirkko tarjoaa ihmisille tärkeitä arjen turvaverkostoja, vaikkemme siitä henkseleitä paukuttelekaan.”¹⁴⁵

7. Kokemus ja tunne

Hengelliset ja uskonnolliset kokemukset ovat yksi keskeisistä perusteista, joilla uskontoa oikeutetaan. Kokemukset Jumalan kohtaamisesta, ihmetapahtumat, rukousvastaukset ja muut erityistilanteet tuodaan esiin oman vakaumuksen perusteluina ja todisteina. Monet kristinuskoa puoltavat kommentit argumentoivat Jumalan tarpeellisuuden puolesta.

7.1 Jumalan kohtaaminen

Aineistosta on huomattavissa, että yksilöiden kokemukset ja käsitykset Jumalasta ja kristinuskosta vaihtelevat laajasti. Keskustelua käydään siitä, millainen Jumala on, ja jos hän on, miten hänet voi havaita. Aineistossa perustellaan henkilökohtaista uskoa Jumalan kohtaamisella. Kohtaamiskokemuksien kohdalla ei usein kuitenkaan kerrota, miten, milloin ja missä Jumala on kohdattu:

Oliskohan yksi syy uskoon Jumalan kohtaaminen. Jos itse tapaisit avaruusolion syrjäisellä kujalla niin etkö uskoisi vaikka muut sanoisivat mitä tahansa avaruusolioiden olemassaolosta? Olen kohdannut Jumalan, joten uskon. piste. Amen. (S13)

Kommentissa S13 käytetään retorisenä keinona vertaamista. Siinä ei kerrota tarkemmin Jumalan kohtaamisesta, mutta se, missä avaruusolion kohtaaminen voisi tapahtua, on erikseen tuotu esiin. Tämän kommentin kohdalla kirjoittajalta voisi kysyä, onko hän tai joku tuttava kohdannut Jumalan vastaavasti jossain

¹⁴⁵Pystynen 2017, 61.

konkreettisessa paikassa, kuten kommentissa avaruusolion kohdalla tuodaan esiin? Tai uskooko hän siis myös avaruusolioihin. Tässä Jumalan kohtaaminen ei tapahdu pelkästään henkiselä tasolla vaan konkreettisena tapaamisena. Samankaltaista retoriikkaa käytetään myös toisesta näkökulmasta, nimenomaan uskosta erottautumiseen:

Jos sinä et tiedä jotain, vaikka mitä kulman takana on, ja minä tulen ja väitän että siellä on leijona, uskotko? Tuleeko minun "vastauksestani" automaattisesti totuus muiden puutteessa? Vai - käytkö itse kattomassa? On myös _positiivisen väitteen esittäjän_ velvollisuus todistaa väitteensä, kenenkään ei tarvitse (eikä kukaan voi!) todistaa olemattomuutta. (S2.6)

S13 ja S2.6 eroavat toisistaan siinä, että ensimmäisessä esimerkissä ei ole väliä sillä, mitä muut ajattelevat, vaan tärkeämpää on henkilökohtaisuus, niin sanotut yksityiset treffit. Kommentissa S2.6 kirjoittaja haluaa todisteita. Hänelle ei riitä, jos joku toinen on nähnyt ja kertoo siitä, vaan asian pitää olla sellainen, jonka jokainen voi mennä toistuvasti katsomaan. Jos asia ei ole julkinen, tallennettavissa ja toistettavissa, ei sitä ole tapahtunut.

Molemmissa esimerkkikommenteissa huomattavaa on, ettei tapahtumapaikka on hyvin arkinen. Avaruusolio kohdataan kujalla ja mahdollinen leijona on ihan kulmilla. Samaan aikaan niissä on jotain erityistä, kun kuja onkin syrjäinen ja leijona on piilossa. Uskon asiat voivat samaan aikaan olla hyvin arkisia ja tavallisia, mutta niihin sisältyy jotain mystiikkaa ja salamyhkäisyyttä.

Kohtaaminen ei kuitenkaan aina esiinny konkreettisena tapaamisena:

Monet ihmiset on vaan vielä tänä päivänäkin saaneet henkilökohtaisesti kokea sen että Jumala ja Jeesus on olemassa. (V9)

Vaikea olla uskomatta, koska Jeesus on ollut niin lähellä ja niin monta rukousvastausta on saanut. (V83)

“Aloittajan kysymys: "Miksi te uskotte Jumalaan?" Henkilökohtaiset kokemukset elävästä Jumalasta, kuten ihmeelliset rukousvastaukset.” (S10)

Uskon puolesta puhuttaessa tärkeään asemaan nousee jälleen henkilökohtaisuus. Lauseisiin lukeutuu sanavalintoja, jotka värittävät uskon henkilökohtaisuutta. Jumala ja Jeesus ovat olemassa ja elossa. Jeesus on lähellä, kuulee hädän ja vastaa ihmeellisesti rukouksiin. Sanavalintoihin liittyy tunteita. Näiden esimerkkien perusteella Jumalan kohtaaminen on tunteikas ja henkilökohtainen kokemus, jonka yksilö kokee itsenäisesti. Nimitän yksityistä kohtaamiskokemusta

korostavan retorisen mallin henkilökohtaisen kokemuksen malliksi. Aineistossa otetaan kantaa siihen, ettei kohtaamista tarvitsekaan pystyä selittämään:

Mitä Jumalaan ja Hänen kohtaamiseensa tulee niin se on hyvin henkilökohtainen, subjektiivinen asia ja kokemus, jota on vaikea selittää sellaiselle, joka ei ole itse sitä kokenut. Miten selität värit syntymästään asti sokealle? (S13.2)

Sen lisäksi, että Jumalan kohtaaminen on henkilökohtaista, se on kommentin S13.2 mukaan subjektiivista. Jokainen siis kohtaa yksityisesti, mutta myös kokee ja tulkitsee asian omalla tavallaan.¹⁴⁶ Kommentin mukaan asian ymmärtäminen lähes edellyttää sitä, että Jumala on itsekkin kohdattu. Kirjoittaja esittää retorisen kysymyksen, jolla viitataan siihen, että asioiden ymmärtäminen vaatii joskus omakohtaista näkemistä ja kokemista. Kommentissa S2.6 kritisoitiin sitä, että asiat pitäisi pystyä näkemään, että ne ovat olemassa. S13.2:n ajatus sen sijaan on, että asioita pitäisi nähdä, jotta niitä voisi ymmärtää. Ovathan väritkin olemassa, vaikka sokea ei niitä näkisikään. Toinen asia kuitenkin on, ymmärtääkö sokea värit samalla tavoin kuin näkevä ne ymmärtää.

Ajattelumallilla on yhteneväisyys juutalaiseen perinteeseen, jonka mukaan jokainen voi ymmärtää Jumalan puhetta, mutta vain omien kykyjensä ja edellytystensä mukaisesti. Sama koskee myös Raamatun ymmärtämistä ja selittämistä. Ihmisillä on erilaiset edellytykset ja aikakausilla omanlaisensa lähtökohdat Raamatun ymmärtämiseen ja sen myötä kristinuskon tulkintaan.¹⁴⁷

Aineiston mukaan oleellisempaa kuin missä ja milloin kohtaaminen on tapahtunut, on se, miten Jumala on ihmiselle ilmestynyt ja miten kohtaaminen otetaan vastaan:

Kaiken kaikkiaan, Jumala on ilmestynyt minulle niin suurena ja kauniina, että sukat pyörii jalassa. En epäile häntä enkä hänen sanaansa hetkeäkään. Tämä on vain voimistunut vuosien varrella. (S17)

Komentissa kohdattua Jumalaa kuvataan kehuvin adjektiivein. Sana ”ilmestyä” viittaa kerralla ja yllättäen koettuun tapahtumaan. Sanan mukaisesti Jumala on näyttäytynyt kirjoittajalle kertaluontoisesti jossain erityisessä tilanteessa, jonka jälkeen kirjoittaja on lakannut kokonaan epäilemästä. Tästä alkaen kirjoittajalla on

¹⁴⁶ Subjektiivisuuden voidaankin nähdä vastaavan muun muassa kommentissa S17 esiintyvään kysymykseen siitä, mikseivät kaikki usko Jumalaan, vaikka tämä kutsuisi jokaista ihmistä: Jokainen tulkitsee Jumalan kutsun ja kohtaamisen omalla tavallaan.

¹⁴⁷ Veijola 2007, 13. Samaa ajattelua näkyy myös esimerkiksi ortodoksisessa Kristuksen kirkastumisen päivän tropari-laulussa: ” Oi Kristus Jumala, sinä kirkastuit vuorella ja osoitit kunniasi opetuslapsillesi heidän kykyjensä mukaan.” Ks. Ortodoksinen hartauskirja 106.

ollut erityinen tunne, jota hän kuvailee sukien pyörimis-idioimilla, joka yhdistetään johonkin erittäin hienoksi koettuun ja positiivisesti jännittävään asiaan. Sanonta on kommentissa preesens-muodossa, joten tuntemus on pysyvä.

Molemmissa keskusteluissa uskon sanotaan olevan kiinni haluamisesta:

Ja en osaa sanoa, miksi toinen uskoo mutta toinen taas ei vaikka mitä kokisi. Raamattukin sanoo, ettei usko ole joka miehen ja suurin osa ihmisistä ei edes halua uskoa ja elää Jumalan yhteydessä. (S5)

Esimerkkisitaatti kommentista S5 alkaa metailmauksella, joka pehmentää viestiä: kirjoittaja ei väitä osaavansa vastata esittämäänsä ajatukseen, mutta haluaa nostaa sen ilmoille. Hänen auktoriteettinaan on Raamattu, josta vastausta voi etsiä.

Huomioitavaa on, että kohta, johon hän viittaa, on vuoden 1938 raamatunkäännöksestä.¹⁴⁸ Sen perusteella on oletettavissa, että kirjoittajan uskonnollisuus pohjautuu johonkin herätysliikkeeseen.

Vaikka aineiston kommentteissa tuodaan esiin monenlaisia perusteluja uskoa ja uskontoa vastaan, niin halu uskoa voidaan nähdä eräänlaisena jumalaterminä, joka voittaa muut argumentit. Ei väliä, vaikka muut sanoisivat mitä. Haluamiseen perustuvan retoriikan nimeän haluamisen malliksi. Kommenteissa haluamiseen liittyy myös välittämättä jättäminen:

Mä vaan haluan uskoa. Vaikka tieteellisessä valossa ja järkeilemällä Jumalaa ei olisi olemassa, niin mulle se silti on. Haluan uskoa ja uskon. Mulle uskonto tuo sellasta turvallisuuden tunnetta elämässä. Tyhmää ehkä jonkun mielestä, mutta mulle tärkeää! (V19)

Kommentin V19 haluargumenttia vahvistetaan kuvailemalla tunnetta, jonka uskomisen saa aikaan. Turvallisuus on yksi ihmisen perustarpeista, ja kirjoittaja kokee tuntevansa turvallisuutta, kun hän uskoo. Hän vielä lisää kommenttinsa loppuun painottavan metapragmaattisen kommentin, jolla hän voimistaa teesiään, ettei välitä siitä, vaikka joku muu ajattelisi toisin.

Halu uskoa voi olla niin vahva, että sen ajatellaan ylittävän myös oma inhimillinen ymmärrys:

Kyllä järki ja usko voivat olla käsi kädessä. Omalla kohdalla on ihmeellinen itsestä riippumaton uskon armolahja jonka Jeesus on antanut. Se toimii aina , riippumatta mistään. Henk koht haluan olla uskossa ja jossens kertakaikkiaan uskoisi , yrittäisin siltikin rukoilla

¹⁴⁸ 2. Tess. 2:3 kuuluu vuoden 1938 käännöksen mukaan seuraavasti: ” ja että me pelastuisimme nurjista ja häijyistä ihmisistä; sillä usko ei ole joka miehen.” Vuoden 1992 mukaan sama kohta on käännetty: ” Rukoilkaa myös, että varjeltuisimme pahoilta ja kelvottomilta ihmisiltä; kaikkihan eivät usko.”

etsikkoaikaa , että pelastuisin. H : tti ei houkuttele oli viisas tai ei.
(V56)

Kommentissa usko on lahja, josta halutaan pitää kiinni. “Se toimii aina, riippumatta mistään” viittaisi siihen, ettei tämäkään kirjoittaja välitä siitä, mitä muut sanovat, sillä mikään ei voi hänen mukaansa vaikuttaa uskon voimaan ja toimintakykyyn. Ei kukaan muu, eikä edes uskova itse. Kirjoittaja tuo esiin myös paradoksin, jonka mukaan hän haluaisi uskoa, vaikka ei uskoisi. Kommentissa käytetään vuoden 1938 raamatunkäännöksessä olevaa sanaa ”etsikko aika”, joka on yhdistettävissä herätysliikeretoriikkaan. Etsikkoajalla viitataan usein ajanjaksoon ihmiselämässä, jolloin Jumala erityisesti kutsuu ihmistä. Tämän nähdään olevan ihmisen paras tilaisuus ottaa usko vastaan.¹⁴⁹

Viimeisessä lauseessaan kirjoittaja tuo esiin helvetin syynä sille, miksi jokaisen tulisi haluta uskoa. Halu on tässä tapauksessa jotain, mikä perustuu vapaaehtoisuuteen, mutta myös pelkoon. Pelko ilmenee kommentissa helvetin kirjoittamisen välttämisenä (”H : tti”). Kyseessä voi olla myös tarkoitus välttää kiroilua, vaikka moderaattori ei siihen puuttuisi.

Vauvan keskustelussa halua uskoa kyseenalaistetaan:

Kuinka kukaan voi uskoa niihin juttuihin, en ymmärrä. Ihmiset antavat vapaaehtoisesti oman tahtonsa ja älynsä uskomuksille. (V78)

V78:n kirjoittajalle uskonnollisuus on yhtä kuin oman tahdon ja älyn antamista pois. Ihminen vaihtaa vapaaehtoisesti minuutensa uskoon. Kommentissa V56 usko on itsestä ja muista riippumaton lahja, johon kuitenkin liittyy halu. Sen perusteella voidaan kysyä, onko uskossa tosiaan kyse vapaaehtoisuudesta ja voisiko siitä hankkiutua eroon tuosta vain? Kommentin V78 perusteella alkutilanne olisi vapaaehtoinen, mutta sitä, mikä on pois annettu, ei voi yhtä vapaaehtoisesti saada takaisin.

7.2 Käänteentekevät tapahtumat

Aineistossa on kommentteja, joissa kerrotaan tietty tapahtuma, jonka myötä usko Jumalaan on löytynyt tai voimistunut elämässä. Jotain on koettu, ja kun aikaisempi ymmärrys asioista ei resonoi uuden kokemuksen kanssa, on identiteetti rakennettava uudelleen. Joskus aikaisempi maailman- tai elämäkatsomus on korvattu kokonaan jollain muulla:

Uskon koska minulla on sisäinen kokemus jumaluuden olemassaolosta ja siitä että Jeesus on tie. Vaikka kasvoin

¹⁴⁹ Aiheesta esim. Etsikkoaikana Jumala etsii meitä.

agnostikkoperheen lapsena, minulla oli jo alle kouluiässä erittäin voimakas kiinnostus uskonasioihin, ja sitten kun eräässä helluntailaisten telttakokouksessa kuulin Jeesuksesta, tiesin heti että olen tullut kotiin, että tämä on se mitä olin kaivannut. (V2)

Kommentissa tuodaan esiin kirjoittajan henkilökohtaista taustaa ja mainitaan yksittäinen käänteentekevä tapahtuma. Samassa kommentissa kirjoittaja kertoo myös saaneensa ”akateemisen koulutuksen matemaattis-luonnontieteelliselle alalle”. Kommentin tehokeinona on narraatio, vaikkakin se on tässä kommentissa melko lyhytjänteistä.¹⁵⁰ Kommenttiin sisältyy pyrkimys vakuuttaa lukijat siitä, että tausta, koulutus tai edes rationaalisuus eivät estä uskoa Jumalaan. Samanlainen, narraation avulla ilmaistu kokemus uskonnosta esiintyy Vauvan keskustelussa myös myöhemmin:

Olen tuntenut suurta vetoa hengellisyyteen ihan lapsesta asti. Olen mielenkiinnosta lukenut niin Raamattua kun Koraaniakin. Olen joogannut ja meditoinut, etsinyt Jumalaa kaikkien ovien takaa. Lopulta rukoulin, että Jeesus, jos olet olemassa, anna minulle jokin merkki. Olin erittäin skeptinen asian suhteen, sillä siinä vaiheessa hengellinen kiinnostukseni suuntautui lähinnä idän uskontoihin. Sain kuitenkin vastauksen. Yhtäkkiä kaikki oli päivänselvää: Jeesus ON tie. (V88)

Kommentissa V2 oivallus uskosta on koettu uskonnollisen yhteisön järjestämässä tapahtumassa. Kirjoittajalta voisi kysyä, miksi agnostikkoperheen lapsi on päätenyt osallistumaan helluntaikokoontumiseen. Hän jättää mainitsematta sen, onko perhe kuulunut johonkin uskonnolliseen yhteisöön, kuten evankelis-luterilaiseen kirkkoon. Oleellisemmaksi kirjoittaja kokee sen, että perhe on agnostinen, ja kyseenalaistaa Jumalan olemassaolon. V88 kommentissa sen sijaan mainitaan erikseen, ettei kirjoittajan perhe ollut mitenkään uskonnollinen. V2:n kirjoittaja on kokouksessa saamansa uskonnollisen heräämisen kautta sisäistänyt uuden maailmankatsomuksen ja sen myötä uuden retorisen kehyksen. Helluntailaiseen retoriikkaan sopisi määrittää evankelis-luterilaiset niin sanotut tapakristityt yksinkertaisesti agnostikoiksi.

Kommentissa V88 omaa hengellisyyttä on etsitty monista lähteistä. Ilmaisuihin ”etsinyt kaikkien ovien takaa” luo mielikuvan aktiivisesta toiminnasta. Kirjoittaja on etsinyt hengellisyyttä lukemalla eri uskontoperinteiden pyhiä kirjoja sekä harjoittanut rukousta erilaisin keinoin ja perintein. Jeesukselle osoitetun rukouksen kirjoittaja mainitsee lopullisena tapahtumana, jonka kautta hän löysi

¹⁵⁰ Aineistossa on muutamia kommentteja, joissa narraatio viedään hyvin pitkälle kirjoittajan syntymästä alkaen. Näistä lisää myöhemmin tässä analysiluvussa.

etsimänsä. Retorisesti kirjoittaja luo kuvaa siitä, että hän on aktiivisesti ja huolellisesti selvittänyt eri vaihtoehtoja, ja johtopäätöksen, johon hän on tutkimustensa kautta tullut, on oltava pätevä ja oikea.

Uskonpohdintojen keskellä voidaan siis hakeutua erilaisiin yhteisöihin ajatusten selkeyttämiseksi. Tätä nimitän uskonyhteisömalliksi. Tuen hakeminen muista ihmisistä vaikuttaa kuitenkin olevan aineiston kommenttien perusteella vähäisempää kuin itsenäisten johtopäätösten tekeminen. Tai ainakaan muiden vaikutuksesta omaan päätökseen uskomisesta tai uskomatta jättämisestä ei juurikaan kerrota tai sitä saatetaan jopa väheksyä. Tärkeämpänä kuin se, mitä muut ajattelevat ja opettavat, on se, miten yksilö itse kokee. Tällaisessa tapauksessa korostuu individualistinen uskonnollisuus, ja siksi nimitän sitä individualismin malliksi. Aineistosta löytyy useita kommentteja, joissa erottaudutaan uskonyhteisömallista ja painotetaan sitä, ettei kuuluta mihinkään uskonnolliseen yhteisöön:

Lisään vielä, että en kuulu kirkkoon, en mihinkään uskonnolliseen yhteisöön. Olin ateisti suurimman osan elämästäni ja uskonnollista kasvatusta en saanut. Mutta jossain vaiheessa elämää oli vain pakko alkaa uskoa, koska siitä ei päässyt yli niiden kokemusten perusteella, mitä koin. Sodin kauan asiaa vastaan, koska olin 40 vuotta ollut sitä mieltä, että uskonto on pahinta, mitä ihmisellä voi olla ja suurin harhautus. Mutta jotain tapahtui ja tässä olen uskoni kanssa. Enää ei vain päässyt asiasta yli eikä ympäri. Raamattua en ole saanut luettua ja kirkkoon en liittyttyä, koska se ei liity mielestäni tippaakaan uskontoon. Metsä on paras kirkkoni ja henkilökohtainen suhteeni Jumalaan se, mikä on kasvanut minussa. Kukaan ei edes tiedä uskostani, koska en ole kokenut tarpeelliseksi asiasta kertoa kenellekään. (V86)

Kommentissa V86 tuodaan esiin kirjoittajan henkilökohtainen ristiriita. Vahvan ateistisen taustansa jälkeen hänestä on tullut uskovainen, tai ainakin hengellinen ihminen. Se, miten hän uskonnollisuuttaan kuvailee, ei vaikuta viittaavan kristinuskoon, mutta kuitenkin hän kirjoittaa Jumalan erisnimenä. Hän ei kuulu uskonnolliseen yhteisöön, ei ole lukenut Raamattua, eikä hänellä kommenttinsa mukaan ole uskonnollisuutta ylläpitäviä ihmissuhteita. ”Metsä on paras kirkkoni” voisi olla viittaus johonkin uuspakanallisuuteen tai luonnonuskontoon, mutta luultavammin kyseessä on kuitenkin hakeutuminen luomakunnan ääreen ja Jumalan kohtaamiseen yksityisesti. Tämän tulkinnan puolesta puhuu myös aikaisempi kommentti, johon V86 on lisäyksenä kirjoitettu: ”Vaikea olla uskomatta, koska Jeesus on ollut niin lähellä ja niin monta rukousvastausta on

saanut.” (V83) Kommentissa esitetty uskonnollisuus on sekoitus, johon kuuluu Jeesus ja Jumala, mutta ei missään nimessä Raamattu tai seurakuntaelämä.

Uskonnolliseen ymmärrykseen ei aineiston perusteella aina osata tai haluta selittää, mitä on tapahtunut. Erilaiset kokemukset ovat johtaneet tilanteeseen, jossa usko on tullut osaksi maailmankatsomusta, mutta kommentteissa ei erotella, minkälaisista kokemuksista on ollut kyse. Esimerkkikommentissa V86 kyse on ollut pidemmän ajan tapahtumaketjusta, eikä yksittäisestä heräämiskokemuksesta. Kirjoittaja ei kerro, minkälaisista tapahtumista on kyse tai minkälaiseen uskonnollisuuteen ne liittyvät. On huomioitava, etteivät myöskään tilanteet, joissa ymmärrys yhdistyy johonkin tiettyyn tapahtumaan, välttämättä tapahdu hetkessä, vaan niihin voi liittyä muitakin taustoja. Kuitenkin aineiston kommentteissa oivallus yhdistetään hyvin usein johonkin tiettyyn hetkeen, jota pidetään erityisenä niin sanotussa lopullisessa uskon päätöksessä.

Vaikeaan elämäntilanteeseen ja haasteellisiin kokemuksiin vetoaminen on aineistossa yleistä. Kun elämä heittelee, pyydetään Jumalalta apua. Aineistossa esiintyy myös kommentteja, joissa elämäntapahtumat eivät lähennä vaan etäännyttävä suhdetta Jumalaan. Nimitän tätä etäännyttämisen malliksi. Kommentteissa tuodaan esiin jopa ääritunteita, kuten vihaa Jumalaa kohtaan:

No ei omassa elämässäni mitään hurraamsiat ole, mutta ei se minua lähennä Jumalaa vaan saa minut tuntemaan vihaa Jumalaa kohtaan. Hienoa, että sinä olet saanut apua, minä taas koen Jumalan sadistina juuri kärsimyksen takia. (V87)

Kommentti V87 kääntää keskustelukumppaninsa argumentin omaansa tukevaksi. Se, mikä lähentää toista Jumalaan, on toiselle negatiivinen asia.

Keskustelukumppani, jolle V87 vastaa, on esittänyt oman kommenttinsa positiivisessa valossa, ja hän kokee saaneensa haasteisiin apua Jumalalta.

Kommentin V87 kirjoittaja sen sijaan näkee pelkän kärsimyksen, eikä koe, että korkeampi voima olisi mitenkään auttanut häntä. Kommentissa on katkeraa sarkasmia: Omassa elämässä ei ole mitään hurraamisen aihetta, joten miksi olisi hienoa, että toinen saa avun, mutta itse ei? Hurraamista-sanankäytön lisäksi kommentin osuus ”hienoa, että sinä olet saanut apua”, ei ole tarkoitettu vilpittömäksi iloksi toisen puolesta vaan katkeransävyiseksi sarkasmiksi, jolla korostetaan keskustelukumppanin naiivia uskoa hyvään Jumalaan.

Komentissa V87 kirjoittaja ei kiellä Jumalan olemassaoloa, vaan kirjoittaa hänestä korkeampana voimana, josta hän on kokemustensa ja tunteidensa vuoksi

etääntynyt. Hän ajattelee tämän sadistisena, mutta uskoo kuitenkin tämän olemassaoloon. Toisessa esimerkkikommentissa asia esitetään monimutkaisempana:

Tapasin kerran tytön joka sanoi ettei usko Jumalaan, koska Jumala sairastutti hänen läheisensä syöpään. Ristiriitaista, eikö totta? (V127)

Kommentissa V127 ei sanota suoraan, vaan vihjataan, että vihan tunteminen Jumalaa kohtaan osoittaa häneen uskomisensa. Asian pohtiminen ja ymmärtäminen jätetään lukijalle kysymysmuodossa, todeten vain asian olevan ristiriitaista. Jumalaan ei esimerkkikommenteissa V87 ja V127 uskota positiivisena, hyvänä Jumalana, vaan ikävänä asiana, jonka syytä ovat elämän ikävät puolet. Molemmissa on kuitenkin selkeät tapahtumat ja kokemukset, joiden myötä henkilöt ajattelevat Jumalan aiheuttavan ihmisille pahaa. Näissä esimerkkikommenteissa Jumalalta ei pyydetä apua vaan häntä syytetään.

Kristillisessä opissa otetaan kantaa siihen, ettei ihminen aina ymmärrä tai hyväksy Jumalan toimia. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon katekismuksessa asia on ilmaistu seuraavasti: ”Jumalan valta on ääretön ja ikuinen. Myös historian raskaina aikoina ja ihmiselämän vaikeissa kohtaloissa kaikki tapahtuu hänen tahdostaan tai sallimuksestaan. Silloinkin, kun emme ymmärrä tai hyväksy kärsimyksiä, voimme turvata kaikkivaltiaaseen Isäämme.”¹⁵¹

Aineiston kommenteissa kirjoittajat tuovat esiin erilaisia, hyvin konkreettisia asioita, joihin he kokevat saaneensa avun uskonsa kautta. Kutsun tätä retorista mallia avun saamisen malliksi. Erilaisista elämässä kohdatuista ongelmista löytyy aineistossa jopa luetteloita. Eräässä kommentissa on ranskalaisin viivoin tehty luettelo seuraavista: ”vakavasti sairas lapsi, parantumaton sairaus, taloudelliset huolet, sisarusten vakavaa sairautta, avioero, oma parantumaton sairaus, kivut, oma sairaus, josta ei vielä diagnoosia, läheisen alkoholiongelmat, haasteet työelämässä, hometalo” (V81). Luettelointi on yksi aineistossa useasti käytetty retorinen keino:

Minä kyllä uskon Jeesukseen. Tosi moni kyllä uskoo saatanaan ja haluaa hänen kauttaan vaikeuksia elämään, mutta minä haluan hyvää elämää ja johdatusta. Sairaudet parantuneet, taloudellinen apu tullut, nuorien elämä ollut menestyvää johdatuksen kautta, ei ole päihdeongelmia eikä linnatuomioita. Elämä hymyilee. (V99)

Kommentissa V99 korostetaan omaa valintaa. Koska kirjoittaja on valinnut uskonsa Jeesukseen, hänen elämänsä on parempaa, sillä Jumala ja Jeesus

¹⁵¹ Katekismus 2000, kohta 13. Ks. myös Katekismus 2000, kohta 31.

suojelevat häntä johdatuksellaan. Kommentin retoriikassa on myös syytös: Se, että menee elämässä huonosti, on lopulta oma vika ja sen takana on usko Saatanaan. Argumentin mukaan Jeesus-uskon vastakohta on usko Saatanaan, mikä ensisilmäyksellä voi vaikuttaa kärjistämiseltä. Kommentin takana lieene kuitenkin ajatus siitä, että kristillisen opin mukaan Jeesus Kristuksen ristin ja ylösnousemuksen kautta häneen uskovat ovat vapautettuja synnin, kuoleman ja Saatanan vallasta.¹⁵² Kommentissa tuodaan esiin myös asioita, joita elämässä ei ole tapahtunut juuri siksi, että kirjoittaja uskoo Jeesukseen. Usko Jumalaan siis yhtäaikaaisesti antaa hyvää ja suojelee pahalta. Argumenttia korostetaan retorisesti positiivisella loppukaneetilla: ”Elämä hymyilee”.

Aineistossa on esimerkkikommentti V99:n tapaan paljon vastakkainasettelua hyvän ja pahan välillä. Kommenttien pohjalta voidaan todeta, ettei kahden ääripään, hyvän ja pahan välillä oikeastaan nähdä olevan lievempiä vaihtoehtoja. Kommentointiin hyvästä ja pahasta kuuluu oleellisena osana ajatus ihmisen omasta valinnasta. Avun saamisen malli yhdistyykin usein valintaa korostavaan retoriseen malliin, jota nimitän valinnanvapausmalliksi. Ihminen voi itse valita hyvän tai pahan tien. Aineistossa ei kertaakaan tuoda esiin niin sanottua harmaata aluetta, jossa ihminen voisi valita jotain täysin hyvän ja täysin pahan väliltä.

Valinta tuodaan voimakkaasti esiin molemmissa aineiston keskusteluissa:

Uskon Jumalaan, koska hän uskoo minuun. Toisin sanoen hän Henkensä kautta kutsui minua, ja minä otin kopin. En tiedä, miksi jotkut eivät ota, vaikka kuulemma Jumala kutsuu jokaista kerran tai pari. (S17)

Kommentin S17 alussa esiintyy kehäpäätelmä, jollaisia aineistosta löytyy enemmänkin.¹⁵³ Kommentissa S17 kirjoittaja kuitenkin selittää, mitä hän kehäpäätelmällään haluaa tarkoittaa. Kommentissa yksilön ja Jumalan uskosuhte nähdään molemminpuolisena. Kirjoittaja käyttää kuvallista sanamuotoa, jossa uskosta voi ottaa kopin kuin heitetystä pallosta. Usko esitetään tällöin hyvin konkreettisena asiana, johon kuka tahansa voisi halutessaan tarttua. ”Henkensä

¹⁵² Katekismus 2000, kohta 31. Lutherin mukaan ”Jumala ei kylläkään ketään kiusaa, mutta pyydämme tässä [Isä meidän-] rukouksessa häneltä suojelusta ja varjelusta, etteivät Saatana, maailma ja oma itsekäs minämme pettäisi meitä, johtaisi meitä väärään uskoon, epätoivoon eivätkä muuhun suureen häpeään ja pahuuteen. Ja vaikka ne meitä ahdistaisivatkin, pyydämme, että viimein kuitenkin saisimme niistä voiton.”

¹⁵³ Esimerkiksi kommentti S23 ”Mikä saa minut uskomaan Jumalaan? Jeesus.” saa kritiikkiä siitä, että se on kehäpäätelmä, eikä siksi pätevä vastaus. (S24)

kautta kutsui minua” sen sijaan edellyttää kristillisen puhutavan ymmärtämistä, sillä se ei avaudu ilman Pyhän Hengen kontekstia.

Kommentissa mainitaan myös Jumalan kutsu. Jumalan kutsu kuuluu kristilliseen ajatusmalliin ja evankelis-luterilaisessa seurakuntaelämässä Jumalan nähdään kutsuvan ihmistä sakramenttien kautta.¹⁵⁴ Kirjoittaja tuo esiin ajatuksen, että Jumala kutsuu jokaista ihmistä, mutta kaikki eivät vastaa tuohon kutsuun. Kirjoittaja mainitsee, että Jumala kutsuu kerran tai pari. Ajatus perustuu vuoden 1938 raamatunkäännökseen, jossa Jobin kirjassa sanotaan näin: ”Katso, kaiken tämän tekee Jumala kahdesti ja kolmastikin ihmiselle, palauttaakseen hänen sielunsa haudasta ja antaakseen elämän valkeuden hänelle loistaa.” Tällainen Jumalan kutsukertojen laskeminen muutamaan kertaan on ominaista monille herätysliikkeille. Vuoden 1992 käännöksessä ei määritellä kertojen määrää, vaan näin tapahtuu ”kerran toisensa jälkeen”.¹⁵⁵

Uskon valintaa kuvaillaan aineistossa monenlaisin metaforin, jotka kaikki viittaavat ihmisyksilön ja Jumalan kahdenkeskiseen kanssakäymiseen. Jumala kuvataan aktiivisena antavana osapuolena ja ihminen aktiivisena vastaanottavana osapuolena. Kumpikaan ei ole omassa osassaan passiivinen.

Käänteentekeivistä kokemuksista erityisessä asemassa ovat ihmeet, joita tuodaan esiin erityisesti Vauvan keskustelussa. Ihmeiden koetaan usein tulevan vastauksina kiperiin tilanteisiin ja rukouksiin. Aina ei kerrota, minkälaisia tällaiset tilanteet ovat olleet tai mitä Jumalalta on pyydetty. Yksi varteenotettava syy tähän on aiheen omakohtaisuus. Ihmeet tapahtuvat ”minulle” henkilökohtaisesti:

Itse uskon Jeesukseen ja kuulun helluntaiseurakuntaan. Sanotaanko näin etten voisi olla uskomatta Jumalaan koska minulle on tapahtunut niin paljon, rukousvastauksia ym. (V7)

Kommentissa V7 kirjoittaja ei voisi olla uskomatta johtuen siitä, mitä hänelle itselleen on tapahtunut. Hän kirjoittaa kuuluvansa helluntaiseurakuntaan, jossa uskon henkilökohtaisuuden korostaminen kuuluu asiaan. ”Keskeisintä helluntailiikkeen teologiassa on usko siihen, että jokaisella ihmisellä tulee olla henkilökohtainen suhde Jumalaan.”¹⁵⁶ Kyseessä on siis kirjoittajan omaksuma, yhteisölle tyypillinen ajattelumalli. Tässä retorinen uskonyhteisömalli kietoutuu toiseen malliin, jota nimitän ihmekertomusmalliksi.

¹⁵⁴ Katekismus 2000, kohdat 34–39. Tunnustuskirjat 2007, 56.

¹⁵⁵ Job 33:29–30. Aiheesta lisää Tunnustuskirjat 2007, 452–454, 559–560.

¹⁵⁶ Usko ja arvot.

Ihmeiden ei aina ole tapahduttava itselle, vaan ihmetapahtumien kuuleminen muilta ihmisiltä tai esimerkiksi lukeminen kirjasta¹⁵⁷ voi riittää todistamaan Jumalan olemassaolosta. Aineistossa on useita kommentteja, joissa kerrotaan, kuinka joku toinen on ollut todistamassa ihmettä:

Olen todistanut ja kuullut muilta sen verran monia ihmeitä, että en voi uskomattakaan olla. Mm. yksi tuttavani kertoi, että hän on kotoisin tosi köyhistä oloista, ja hänen veljensä sairastui äkillisesti keskellä yötä. Perheen autossa oli vain tippa bensaa, ja perheen oli kuitenkin pakko lähteä sillä sadan kilometrin päähän sairaalaan. Perhe rukoili, että bensa riittäisi sairaalaan asti, ja kummasti sitä oli yhtäkkiä puoli tankillista, ja he saivat pojan hoitoon. Monia vastaavia tapahtumia olen kuullut, eivätkä ne taatusti ole keksittyjä. (V8)

Kommentissa V8 esitetään jälleen, ettei kirjoittaja voisi olla uskomatta Jumalaan. Ihmekertomusmallin argumentaation mukaan on Jumalaan pakko lopulta uskoa, mikäli henkilö kokee itse tai kuulee jonkun muun kokeneen tarpeeksi monia ihmeellisiä asioita.

Kommentissa V8 kirjoittaja kertoo tuttavansa lapsuudenkokemuksen esimerkkinä Jumalan ihmeestä. Hän ei ota esimerkiksi omaa kokemustaan, vaan anonyymien tuttavien perheelle sattuneen onnenpotkun. Kirjoittaja käyttää retorisenä keinona hyödykseen kertomuksen draaman kaarta, kun köyhää perhettä kohtaa äkillinen sairaus keskellä yötä. Matka sairaalaan on pitkä ja tilanne vaikuttaa toivottomalta, mutta rukouksen avulla tilanne yllättäen kääntyy heidän hyväkseen. Kirjoittaja ei ota huomioon kertomuksen kompastuskiviä, joita keskustelukumppanit kritisoivat:

Miksei Jumala saman tien parantanut tätä sairautta, niin perheen ei olisi tarvinnut ollenkaan lähteä keskellä yötä ajamaan sadan kilometrin päähän sairaalaan? Jos Jumala sen bensatankin täytti, niin täytyy sanoa että ei häntä ainakaan järjellä ole hemmoteltu. (V125)

Jumala olisi siis voinut parantaa suoraan lapsen, jolloin tilanteesta oltaisiin päästy helpommalla. Kommentissa V125 epäsuorasti haukutaan Jumalaa typeräksi. Retorisena keinona kommentissa on kysyminen ja kiertoilmaisuus, jotka yhdessä osoittavat, että kommentin kirjoittaja positioituu Jumala-uskoa vastaan.

Kun auton tankkaaminen kyseenalaistetaan, perustelee uskova Jumalan toimet omilla sanoillaan:

“Ja kuitenkin Hän tankkaa jonkun auton ihan vaan ohimennen, miksi tekisi niin?” Vaikka vain siksi, että tämä tarina innoittaa jonkun

¹⁵⁷ Kommentissa V16 suositellaan kahta omaelämäkerrallista romaania ja kommentissa V107 esitellään kirjaa, jota kirjoittaja ei edes muista nimeltä.

löytämään uskon ja saa iankaikkisen elämän. Se on jo ihan hyvä syy.
(V108)

Kommentissa V108 kirjoittaja vastaa keskustelukumppanin kysymykseen perustellen kertomansa ”tarinan” olevan innoittaja muille. Hän ei välttämättä tarkoituksellisesti käytä sanaa ”tarina”, sillä se antaa hänen aikaisemmalle kertomukselleen uuden merkityksen. Tarinan ei nimittäin tarvitse olla totta. Sanavalinnallaan hän niin sanotusti vetää ihmekertomukseltaan maton alta.

Aineistossa esiintyy myös muutamia kommentteja, joissa ihme on koettu, mutta sitä ei pidetä riittävänä. Jumalan tulisi tarjota ihmiselle enemmän:

En ole uskovainen mutta... Jeesus paransi minut yhdessä yössä vakavasta sairaudesta. Olin kerran hengenvaarassa ja huusin Jeesusta avuksi, hän pelasti minut. Sen jälkeen ei olekaan ollut mitään. Ei mitään. Mooses halkaisi Punaisen Meren, sai kivitaulut ja palavan pensaan. Minun avunhuutooni ei ole vastattu mitenkään. Siltikin jollain tapaa kai uskon vieläkin. (V131)

Kirjoittaja uskoo, että Jeesus paransi hänet. Silti hän kokee, ettei hän ole saanut tarpeeksi apua ja miettii, uskooko edes Jeesukseen. Hän ikään kuin vertaa itseään Vanhan testamentin Moosekseen, jolle Jumala näytti monia ihmeitä. Hän kertoo kokeneensa jo yhden ihmeen, paranemisen hengenvaarasta, mutta kaipaa silti vastausta avunhuutoonsa. Kommenttiin vastataan:

Ei kannattaisi odottaa yliluonnollisia kokemuksia vaan hakeutua lähemmäs Taivaan Isää. Rukoilua, Raamattua ja yhteyttä muihin uskoviin kannattaa vaalia. Itselläni on vähän samanlaisia kokemuksia, koin kerran Pyhän Hengen kosketuksen ja sen jälkeen en pitkään aikaan mitään, ainakaan siihen verrattavaa. tämänastisen elämäni ainoasta yliluonnollisesta kokemuksesta sain kuitenkin varmuuden Jumalan olemassaolosta ja läsnäolosta, eikä kukaan voi ottaa sitä perustaa minulta pois. -- Olen kuitenkin kokenut sen jälkeen ”kuivia kausia” ja epäillyt uskoani, mutta lopulta aina palannut takaisin Taivaan Isän helmaan. Usko antaa paljon, en edes osaa tai uskalla ottaa kaikkea vastaan mitä Taivaan Isä haluaisi antaa... siunausta sinulle ja kaikille muillekin epäilijöille! (V133)

Kommentissa käytetään retorisenä keinona opettavaa ja ohjaavaa sävyä.

Kirjoittaja positioituu ymmärtäväksi opastajaksi. Alussa kehoitetaan toimimaan toisin, sitten otetaan esiin omat kokemukset ja pyritään niiden kautta tuomaan esiin halu ymmärtää keskustelukumppania, ja lopulta toivotetaan Jumalan siunausta. Pääteesinä on, että yksikin kokemus Jumalan olemassaolosta ja läsnäolosta on riittävä uskon ylläpitäjä.

Oman lukunsa kokemuspohjaiseen argumentointiin tekevät kommentit, joissa retoriikka pohjautuu täysin narraatioon. Asian esittäminen pitkän kertomuksen avulla on keino, jolla pyritään korostamaan oman kokemuksen

hyväksyttävyyttä. Tähän liittyy ajatus siitä, että oma käsitys uskonnollisuudesta on oikea, koska omat kokemukset ovat niin johdonmukaisia ja yksityiskohtaisesti selitettävissä. Kommentteihin, joissa narraatiota esiintyy, voi liittyä omalle yhteisölle tyypillistä kerrontakulttuuria sekä sanavalintoja. Niissä usein kuitenkin lisätään omaa henkilökohtaista otetta kertomalla omista pohdinnoista ja omasta oivaltamisesta:

" Mikä saa teidät uskomaan Jumalaan? "- ei noin, vaan Jumala Jeesuksessa sai minut uskomaan itsensä. Ja tapahtui näin: En ensinnäkään uskonut Jumalaan ja Jeesukseen, vaikka toki olin heistä kuullut, kuten varmaankin kaikki suomalaiset. Yritin joskus lukea Raamattua, mutta ei siitä mitään tullut, kun en sitä käsittänyt ollenkaan. Kerran sitten rukoilin näin, vaikken todellakaan uskonutkaan Jeesukseen / Jumalaan, niin kuin usko ymmärretään. Ja "rukoukseni" oli "tosissaan olemista", eli tarkoitin mitä sanoin silloin siinä hetkessä. Sanoin näin: Jeesus, jos olet olemassa, ota minut omaksi lapsekseni ja anna syntisi anteeksi. Aamen. Tunnin päästä keikalta tullessani huomasin eräässä tilanteessa, että olin sisäisesti muuttunut ja varmuus siitä, että Jumala / Jeesus on olemassa, oli selviö. Päätelystäni: Annoin Jumalalle mahdollisuuden tehdä kohdallani tahtonsa mukaisen asian ja Hän muutti minut ja usko tuli minuun ilman mitään ponnisteluja. Raamattuun on kirjoitettu, että Jeesus on uskon alkaja ja täydelliseksi tekijä. Hepr. 12: 1. Sentähden, kun meillä on näin suuri pilvi todistajia ympärillämme, pankaaamme mekin pois kaikki, mikä meitä painaa, ja synty, joka niin helposti meidät kietoo, ja juoskaamme kestävinä edessämme olevassa kilvoituksessa, 2. silmät luotuina uskon alkajaan ja täyttäjään, Jeesukseen, joka hänelle tarjona olevan ilon sijasta kärsi ristin, häpeästä välittämättä, ja istui Jumalan valtaistuimen oikealle puolelle. Jeesus on lihaan tullut Jumalan Sana. Ja usko tulee / vahvistuu myöskin Jumalan Sanan lukemisesta, Raamattu "henkeää" Jumalan olemassaoloa. Room 10: 17. Usko tulee siis kuulemisesta, mutta kuuleminen Kristuksen sanan kautta. - usko syntyy kaikkiin Jumalan lupauksiin Jumalan Sana lukemisesta "kuulemisesta" Ja rukouksella Jumalan sana mukaan saa aikaan sen, että rukoukset kuullaan ja niihin saadaan vasteukset. Olen huomannut, että Jumalan Sanan, siis Raamatun lupaukset pitävät paikkansa, jos niihin asettaa luottamuksensa (uskonsa). Tämän vuoksi uskon Jumalaan / Jeesukseen. Jeesus siis istutti uskon minun sisimpääni ja usko kasvaa sen mukaan, kuta enemmän tunnemme Sanaa / Jeesusta. (S15)

Tässä kommentissa käytetään narraation tehokeinoina omalle yhteisölle tyypillisiä sanavalintoja sekä erityisesti Raamattua. Hän käyttää lainauksissaan vuoden 1938 käännöstä, mikä viittaa herätysliiketyhteisöön kuulumiseen. Narraatiossa on oleellista muutos. Ensin kirjoittaja ei uskonut Jumalaan, mutta hän itse aktiivisesti teki jotain ja tilanne muuttui. Kirjoittaja kuvailee muutoksen nopeutta sillä, että jo tunnin päästä hänen omatoimisesta rukoilustaan, hän ymmärsi ajattelunsa muuttuneen. Kertomatta jää, mikä oli tuo "eräs tilanne", jossa huomasi sisäisen muutoksensa sekä se, minkälaiselta keikalta hän oli tulossa.

7.3 Jumala antaa

Aineiston kommenteissa puhutaan jonkin verran siitä, mitä usko antaa ihmiselle. Vastaukset, elämänohjeet, lohtu ja ohjaus koetaan joinain sellaisina, joita ihminen tarvitsee, ja joita usko Jumalaan voi antaa. Jos vastauksia ei osaa ottaa vastaan, on syy vain itsessä:

Jumala ei valikoi. Kuinka HÄN joka on rukoilla käsenyt, ei kuulisi lastensa rukouksia? On olennaista elää niin että vastauksia tulee. Joskus Jumala testaa, että luotammeko Häneen hiljaisuudessa vai luovutammeko heti? Hiljaisuuskin on yksi vastaus.. (V118)

Kommentin perusteella ihminen, joka itse päättää olla ottamatta vastaan Jumalan antamia vastauksia, ei voi koskaan olla tyytyväinen. Ihmisen on vain itse opittava ymmärtämään, mitkä ovat niitä Jumalan antamia vastauksia. Kommentissa tuodaan esiin ajatus, etteivät vastaukset aina tule sellaisina kuin ihminen itse osaisi odottaa. Aineistossa puhutaan kuitenkin myös siitä, miten ihmisen vain tulee pyytää, niin Jumala kyllä antaa:

Jos odotat jotain Jumalalta niin pyydät. Jos haluat rahaa pyydät. Etsivä löytää kolkuttavalle avataan ja Anova Saa. Jos lapdi aikansa ruikuttaa niin yleensä hän saa tahtomansa järkevän asian, samoin olemme Isän lapsia joka iikka. (V60)

Komentissa viitataan Luukkaan evankeliumin lukuun 11.¹⁵⁸ Kommentin sanavalinta ”ruikuttaa” on epäjohdonmukainen muuhun argumenttiin nähden. Sana ruikuttaminen viittaa jatkuvaan pyytämiseen, joka on negatiivista ja rasittavaa sille, jolta asiaa pyydetään. Kuitenkin kommentin loppu ”olemme Isän lapsia joka iikka” viittaa siihen, että kirjoittaja on vilpittömästi sitä mieltä, että Jumala pitää huolen ihmisestä. Jumala kuvataan sellaisena, joka antaa ihmiselle mitä tahansa ihminen pyytääkin. Aineiston pohjalta on yleisempää argumentoida, ettei ihmisen tarvitse saada kaikkea mitä itse haluaa, vaan Jumala tietää ihmisen tarpeen ihmistä itseään paremmin. Nimitän tätä huolenpidon malliksi.

Usko esitetään aineistossa lahjana tai kulta-aarteena (S17), jota tulee vaalia:

Uskominen ei ole sama asia kuin jonkin asian kuvitteleminen ja ikäänkuin kuvittelun tulosta. Usko syntyy Raamatun mukaan Jumalan sanan kuulemisen kautta ja Jumala on se joka synnyttää ihmisessä uskon. Usko ei siis ole ihmisen teko vaan lahja Jumalalta. Kaikki jotka seuraavat Jeesusta opissa ja kärsimyksessä, ovat saaneet lahjan Jumalalta. Uskomisen lahjan voi säilyttää vain välttämällä syntiä ja voimalla minkä Jumala antaa evankeliumissaan. (S12)

¹⁵⁸ Luuk. 11:9–12: ”Niinpä minäkin sanon teille: anokaa, niin teille annetaan; etsikää, niin te löydätte; kolkuttakaa, niin teille avataan. Sillä jokainen anova saa, ja etsivä löytää, ja kolkuttavalle avataan. Ja kuka teistä on se isä, joka poikansa häneltä pyytäessä kalaa antaa hänelle kalan sijasta käärmeen, taikka joka hänen pyytäessään munaa antaa hänelle skorpionin?”

Usko lienee minulla Jumalan lahja ja olen kuullut että isoäitini on siunannut ja jättänyt minut Jumalalle jo kaksiviikkoisena. (S5)

Lahjan voi joko "ottaa tai jättää" (V66). Kommentissa S12 kielletään, että uskolla olisi tekemistä kuvittelemisen kanssa. Usko Jumalaan ei ole ihmisen itsensä ansio, vaan Jumala päättää, synnyttääkö ihmisessä uskon vai ei. Kirjoittaja nostaa kommentissaan auktoriteetiksi Raamatun, sillä se kertoo opin, johon kirjoittaja vetoaa. Lisäksi Raamattu on kommentissa se tukipilari, jota lukemalla ihminen voi vaalia Jumalalta saamaansa uskon lahjaa. Kommentti on voimakkaasti kristillistä kieltä, eikä sitä voi ymmärtää ilman kristillisen perinteen tuntemusta.

Huolenpidon mallin yhteydessä puhutaan Jumalan johduksesta. Johdatus nähdään hyvänä asiana, jonka myötä ihminen voi luottaa siihen, että hän tekee elämässään hyviä päätöksiä. Jumalan nähdään ohjailevan ihmisen elämää, kunhan ihminen itse päättää uskoa Jumalaan:

Minä kyllä uskon Häneen joka voi antaa johdatuksen elämään ja elämä hymyilee. Ei ole ollenkaan sellaisia ongelmia elämässä kuin on saatanaan uskovilla ihmisillä jotka haluavat elää kuin siat vatukossa. Ihminen joka ei usko Jeesukseen uskoo saatanaan ja on antanut ohjat saatanan käsiin. Tämän takia maailmassa tapahtuu paljon paha: avioerot, abortit, alaikäisten seksi, varkaudet, murhat, tapot, raiskaukset, pahoinpitelyt, aviorikokset jne.... Usko Jeesukseen vapauttaa saatanolisista himoista ja antaa hyvän elämän. (V100)

Esimerkkikommentissa kirjoittaja tekee dualistisen jaon uskolla Jumalaan ja uskolla "saatanaan" (huomaa kirjoitusasu). Hänelle vaihtoehtoja on vain kaksi, ja molempiin kuuluu usko. Ihmisen on valittava itse, uskooko Jeesukseen vai Saatanaan. Kirjoittaja ei siis näe mahdollisuutta ateismille. Kirjoituksen sävy voisi myös viitata trolliin. Tosin samankaltaista argumentointia ilmenee toisessakin, hieman aikaisemmassa Vauvan keskustelun kommentissa:

Täällä oleminen on koulu ja kehittämismahdollisuus siitä mitä me valitsemme- Jumalan tai Paholaisen seuraa. Jotkut ihmiset haluavat tehdä paha ihan tarkoituksella, jotkut heistä joutuvat vankilaan lunastamaan rangaistuksen, mielistäni se yksinomaan ei riitä vaan ihmisen muutos pitäisi tulla sydämeessään, aidosti ja vilpittömästi. Mutta meillä on vapaa tahto, Jumala ei voi pakotta meitä olemaan hyviä, hän toki auttaa jos me pyydämme -hän voi lähettää meille avuliaita ihmisiä, antaa työtä, tukea, parantaa varsinkin jos huomaa että me tätä apua tarvitaan tullakseen paremmaksi ja koska Hän tätä niin sydämessään toivoo, että me kaikki löysimme tietä kohti Valoa ja Rakkautta. Meistä se on kiinni mitkä valinnat me tehdään, voi yrittää jos usko. (V95)

Komentissa ihmiset kuvataan dikotomisena ryhmänä, jossa kaikki ovat joko hyviä tai pahoja. Dikotomia eli kahtiajako on retorinen kärjistyskeino, jota

käytetään molemmissa aineiston keskusteluissa. Erityisesti Vauvan keskustelussa tuodaan ilmi dualistinen maailmankuva, jonka mukaan maailmassa on hyvää ja paha, eli Jumala ja Saatana. Äärimmilleen kärjistettynä, kuten kommentissa V100, hyvän ja pahan väliin ei jää ollenkaan niin sanottua harmaata aluetta. Vauvan keskustelussa otetaan kantaa myös siihen, miksi ihminen itse joutuu valitsemaan hyvän ja pahan väliltä:

Syntiinlankeemuksen johdosta me jouduimme maan päälle
kokemaan hyvän ja pahan. Tämä ei ole paratiisi. Me halusimme
tietää mitä on hyvä ja paha ja saimme mahdollisuuden uskoa
Jumalaan. Valinta on itsellä. (V127)

Kommentissa viitataan syntiinlankeemuksen myötä ihmisten osaksi saamaan perisyntiin. Kristillisen opin diskurssissa jokainen ihminen syntyy syntisenä. Synti ei koskaan katoa ihmisestä, mutta sen voi saada anteeksi kasteessa. Synti ja pahuus eivät katoa ihmisestä kasteen myötä, mutta kasteessa ihminen saa ne anteeksi.¹⁵⁹ Esimerkkikommentissa ei kuitenkaan puhuta kasteesta vaan valinnasta uskoa. Suomessa suurin osa kasteista tapahtuu luterilaisuuden myötä lapsena. Ihminen ei siis tällöin itse päättä ottaa kastetta vastaan vaan joku muu valitsee sen hänen puolestaan. Yhteiskunnassamme tämä näkyy niin, että kastettujen lasten määrä on pitkään seurannut kirkkoon kuuluvien määrää, mutta 2010-luvulta lähtien kastettujen osuus on ollut alhaisempi kuin kirkkoon kuuluvien osuus.¹⁶⁰ Tämä liittyy siihen, että vaikka vanhemmat itse kuuluisivat kirkkoon, he haluavat antaa lapsen itse tehdä valintansa, kunhan tämä on siihen tarpeeksi vanha. Aivan kuin esimerkkikommentissa V127: ”Valinta on itsellä”.

Uskontojen vastustajat pohtivat aineistossa paljon sitä, mikseivät kaikki sitten usko kristinuskon Jumalaan, jos se on Jumalan tahto. Esiin tuodaan paradoksi Jumalan kaikkivoipaisuudesta ja erehtymättömyydestä:

Kaikkitietävän Jumalan pitäisi ihan määritelmän mukaan tietää, että Eeva tulee mussuttamaan omenaa. Ei tarvitse tietää paljoakaan arvatakseni mitä tapahtuu, jos osoitat naiselle puun ja sanot, että tuosta et sitten missään nimessä syö. Jos Jumala ei tiennyt mitä Eeva tulisi valitsemaan niin kyseessä ei ole enää kaikkitietävä voima. (V110)

Kommentin sävy on halveksuva sekä Jumalaa että syntiinlankeemuskertomuksen Eevaa kohtaan. Neutraali syödä-sana on korvattu negatiivisella mussuttamisella, joka mielletään äänekkääksi ja häiritseväksi toiminnaksi. Esimerkin toisessa

¹⁵⁹ Tunnustuskirjat 2007, 52–53, 85–89.

¹⁶⁰ Sohlberg & Ketola 2016, 58.

virkkeessä kirjoittaja provokatiivisesti syyttää Jumalaa tietämättömyydestä, samalla herätellen mahdollisen feministilukijayleisön raivon: vain typerys ei tietäisi, että nainen tekee kuitenkin juuri niin kuin ei saa tehdä.

Kristinuskon puolestapuhujat löytävät helposti vastauksen kritiikille Jumalan kaikkitietävyydestä: valinnanvapaus. Valinnanvapausmalli tuodaan esiin molemmissa aineiston keskusteluissa. Valinnanvapaus on jotain, minkä Jumala tarkoitti ihmiselle alusta asti, ja se ulottuu myös nykypäivään ja ihmisen moderneihin uskonvalintoihin:

”Miten se teidän kaikkivoipa herranne on niin voinut antaa tapahtua?” Jumala on rakkaus ja halusi antaa meille vapauden. Sen seurauksena ihmiset ovat sitten päätyneet rakastamaan pahuutta ja valheita, mikä on toki ikävä juttu. Vapaus on kuitenkin mielestäni sen arvoista. (S16)

Et käsitä, etkä tule ikinä käsittämäänkään tuolla asenteella. Niin paljon on Jumala maailmaa raskastanut, että antoi ainoan poikansa. Ensin oli tietämättömyys, oltiin kuuliaisia Jumalalle. Oli valinnanvapaus ja siitä seurasi päätös, joka johti vastarintaan. Ihminen sai tiedon oikeasta ja väärästä. On prosessi, jossa siivilöityy jyvät akanoista ja lopulta ovat jäljellä ne, jotka uskovat ja seuraavat Jumalaa, vaikka moni asia viettelee toiseen suuntaan. T kr (V45)

Kommenttien mukaan ihmisen vapaus on rakkaudenosoitus Jumalalta. Kyseessä on kauaskantoinen Jumalan suunnitelma, josta sanotaan, ettei ihminen voi sitä ymmärtää, mutta silti sitä yritetään kovasti selittää. Kommenteissa S16 ja V45 Jumalan suunnitelma esitetään yleismaailmallisesti kenties hieman raadollisena, mutta oikeudellisena ja valoisana niille, jotka Jumalaan uskovat. Kommentit viittaavat oppiin ennaltamääräämisen autuudesta: Jumala ”tahtoo antaa iankaikkisen elämän, autuuden ja kirkkauden niille, jotka hän on valinnut, kutsunut ja vanhurskauttanut.”¹⁶¹

Kommentissa S16 mainitaan, että Jumala halusi antaa ihmisille vapauden. Jumalan tahtotilasta kirjoitetaan aineistossa useamminkin:

Mitä nyt muihin uskontoihin tulee, ehkä kaikkivoipa Herramme ei voi/halua kontrolloida ihmistä noin vain, ei voi estää muita uskontoja syntymästä. (S1)

Jumala ei sen takia edes halua puuttua sotiin, nälkään ja köyhyyteen, koska Jumala antoi ihmisille vapaan tahdon. Saatana on paha, jumala pelkkä hyvä. Saatana heitettiin alas maan päälle ja sen takia maailmassa on pahuutta. Ihmiset menee saatanan valheisiin ja suurin valhe onkin ettei saatanaa olisi edes olemassa. Vaan kaikkien ihmisten hävittäminen lopettaisi pahan. (V129)

¹⁶¹ Tunnustuskirjat 2007, 557.

Jumalan tahdosta puhuttaessa on aineistossa havaittavissa inhimillistämistä. Jumalan tahtomisesta kirjoitetaan samalla tavoin kuin ihmisen tahtomisesta. Kommentissa S1 kirjoitetaan kaikkivoipaisesta Jumalasta, joka ei ehkä voi tai halua tehdä jotain. Kirjoittajan sanavalinnat ovat ristiriidassa keskenään. Kommentissa V129 sen sijaan Jumala esiintyy haluttomana auttamaan ihmistä, kun on jo antanut tälle itsenäisen päätösvallan toimistaan. Kommentti V129 sisältää argumentin siitä, että Jumala olisi vain heittänyt Saatanan alas maan päälle ihmisten kiusaksi, ja ihminen on valinnut uskoa pahan Saatanan valheisiin.

7.4 Tarvitseminen

Aineiston perusteella vaikuttaa siltä, että yksi laajimmin käytetyistä uskonnollisuuden perusteluista on tarve. Se toistuu erilaisina ilmaisuina aineiston keskusteluissa. Huolenpidon mallin mukaan ihminen ja ihmiskunta tarvitsevat Jumalaa, joka pitää huolen kaikesta. Samaa ajatusta käytetään myös uskonnollisuutta kritisoivassa argumentoinnissa, mutta käänteisesti.

Yksilön uskonnollisuuden tarpeen kritisoiminen pelkuruudeksi tai heikkoudeksi (arkaaisuusmalli) on aineiston perusteella yleistä. Uskova usein vastaa tähän avun saamisen mallilla avaten sitä, miksi hän itse tarvitsee Jumalaa:

Väärin. Minä en ole heikko ihminen, olen selvinnyt lapseni kuolemasta, vatsasyövästä ja isän alkoholiongelmasta sekä hänen itsemurhastaan, koulukiusaamisesta ja potkuista yt- neuvottelujen jälkeen lähemmäs viisikymppisenä. Joka minua heikoksi väittää, on tyhmä. – – Tulin uskoon nelikymppisenä ennen kuin suurinta osaa ylläolevasta olin ehtinyt kokea, en sen takia, että en hyväksyisi kuolemaa tai sairauksia, vaan siksi että uskon kristinuskon Jumalaan. (V105)

Hieman kommenttia V105 aikaisemmin kirjoitettu ”heikot ihmiset tarvitsevat uskontoa koska eivät voi hyväksyä sairauksia, vääryyttä ja kuolemaa” (V102) ei ole osoitettu suoraan kenellekään muista keskustelijoista, mutta kommentin V105 kirjoittaja reagoi kuin se olisi kohdistettu hänelle henkilökohtaisesti. Se, mitä kommentissa V102 sanotaan, on hänelle epätosi argumentti. V105:ssä käytetään retorisenä keinona luettelointia. Esiin tuodaan kuusi vastoinkäymistä, joista kirjoittaja on selvinnyt, eikä häntä siksi tulisi nimitellä heikoksi. Nimittelemällä kritisoijia tyhmiksi, pyrkii kirjoittaja positioimaan mahdolliset vasta-argumenttien esittäjät epäedulliseen asemaan. Toisaalta moite kohdistetaan suoraan V102:n kirjoittajalle. Loppuun vielä tarkennetaan, että usko Jumalaan on tullut elämään ennen vastoinkäymisiä. Tällä pyritään sulkemaan pois mahdollinen jatkokrititiikki siitä, että Jumala-usko olisi sittenkin muodostunut vastauksena kuolemanpelkoon.

Yksilökeskeisessä argumentaatiossa kirjoitetaan paljon minäperspektiivistä:

Usko jonka omistan on lahja Jumalalta ja se on mahdollistanut minulle ymmärryksen lisääntymisen monessa asiassa, eikä vähiten oman itseni hyväksymisessä. "Pisin matka jonka ihminen tekee, on matka omaan itseensä!" Tämä on joskus viisaasti ilmaistu jonkun toimesta. Tällä matkalla minä olen tarvinnut opastajan ja Jumala on ollut Sanansa ja Henkensä kautta minun oppaanani jo kauan. Minulle "The truth is out there" ei ole innoittaja. (S2)

Kommentin pääargumentti on, että ihminen tarvitsee uskoa Jumalaan hyväksyäkseen itsensä. Jumala innoittaa ja opastaa löytämään minuuden. Kommentissa ei selitetä tarkemmin, miten mainitut Sana ja Henki toimivat, vaan kirjoittaja keskittyy kuvailemaan omaa henkilökohtaista toimijuuttaan: "Minun on ollut lähdettävä omalta kohdaltani ja löydettävä vastuuni elämään ja ihmisiin nähden." (S2) Ihmisen on siis toimittava itse, mutta usko Jumalaan kannustaa toimimaan. Usko on kommentin mukaan Jumalalta saatu lahja, jonka ihminen voi omistaa. Sanavalintojen mukaan uskoa voitaisiin verrata jopa työkaluun tai välineeseen, jonka ansiosta jokin tietty asia mahdollistuu. Tällaisen retorisen mallin nimeän välineellistämismalliksi. Vastaavia välineellistävaksi luettavia ilmaisuja löytyy muitakin:

Saan uskosta turvaa. Voin aina luottaa Jumalaan ja kiittää joka ilta. Minulle tulee rukoilemisesta ja kirkossa käynnistä hyvä olo (vaikka en usein käykään). Olen rentoutunut ja tunnen olevani onnellinen. Hymyilen. Kiitos tästä päivästä! (V132)

Usko on tekijä, josta yksilö saa turvaa ja voi sen vuoksi olla rentoutunut ja onnellinen. Turvallisuuden voidaan nähdä olevan yksi ihmisen perustarpeista, jonka täytyminen tekee elämästä mielekästä. V132:n kirjoittaja on rakentanut kommenttinsa positiivissävytteisille ilmaisuille. Kommentin sanoma on, että ihminen tarvitsee uskoa Jumalaan, mikäli hän haluaa olla onnellinen. Jumala-uskoa ylistävän kommentin keskelle sulkeisiin lisätty välihuomio – ”vaikka en usein käykään [kirkossa]” – poikkeaa kommentin muusta sisällöstä. Sen taustalla voidaan nähdä olevan kirjoittajan henkilökohtainen tunnustus, jonka hän on päättänyt lisäämään tekstiin osana ajatuksenjuoksuaan. Toisaalta se voidaan nähdä myös lukijalle tarkoitettuna lieventävänä huomiona, jolla pyritään keventämään kirjoittajasta luotavaa subjektipositiota, ettei hän nyt ihan koko vapaa-aikaansa kirkossa istu. Kommentin loppukaneettina kirjoittaja lisää huudahduksen, joka ei varsinaisesti ole tarkoitettu lukijalle, vaan kyseessä on Jumalalle suunnattu ylistys.

Perusturvallisuuden tunteen järkkyyssä, luo usko Jumalaan tasapainoa:

Synnyin maalliseen perheeseen ja äitini oli jopa ateismiin taipuvainen. Kuitenkin henkimaailma ja usko Jumalaan on ollut minulle itsestään selvyys niin kauan kuin muistan. Piemeältä puolelta minulla on ihan selviä aistihavaintojakin ja Jumala on johdattanut elämäni niin selvästi ja ettei minusta ikinä voisi tulla asteisia. – – Teininä pelasin spiritismiä ja järkytyin henkimaailman konkreettisuudesta ja aloin etsiä vastausta kuoleman pelkooni ja janosin elävää yhteyttä Jumalan kanssa. Löysin sen levon ja rauhan Jeesuksen Kristuksen kautta. (S5)

Kommentissa S5 kirjoittaja tuo esiin kristinuskon Jumalan sekä pimeän henkimaailman. Kirjoittajan maailmankatsomus koostuu osin magian elementeistä, jotka eivät kuulu kristinuskoon. Kuitenkin kristinuskon Jumala on se, joka on tuonut hänelle avun. Kommentin retoriikassa on sekä huolenpidon mallia (toimijana Jumala) että välineellistämismallia (toimijana ihminen). Jumala on johdattaja, mutta samaan aikaan ihminen aktiivisesti käyttää uskontoa omien hengellisten tarpeidensa täyttämiseksi.

Jumala-uskon tarpeellisuutta ihmiselämässä perustellaan usein sillä, että ihminen tarvitsee uskoa Jumalaan ollakseen parempi yhteisön jäsen. Kutsun tällaista retorista mallia moraalimalliksi:

Jos me olisimme vain evoluution tuotoksia niin tappaminen olisi hyväksyttävää. Jos Jumalaa ei olisi, olisimme vain eläimiä ja vahvat selviäisi. Kun Jumala on olemassa on syy olla hyvä ihminen. (V124)

Raamatussa oleva kehoitus: "Rakasta lähimmäistäsi niinkuin itseäsi." Tämän kehoituksen noudattaminen ilman että itse kokisi tulleen "nähdyksi" ja rakastetuksi on vaikea tehtävä monelle meistä. Rakkaus on vihan ja välinpitämättömyyden vastakohta, ja uskoakseni ainoa asia joka voi saada aikaan jotain pysyvää ja positiivista. Tarvitsen suhdetta Jumalaan, jossa Hänen itsensä vaikuttama usko ja rakkaus synnyttää minussa halun auttaa muita. Tiedän, että ilman uskoa Jumalaan olisin itsekeskeinen. (S8.1)

Kommentissa V124 esitetään, että Jumalan olemassaolo saa aikaan moraalin. Riittää, että hän on olemassa, eikä kommentissa varsinaisesti oteta kantaa siihen, tarvitseeko ihmisten myös uskoa olemassa olevaan Jumalaan. Jumalan olemassaolo saa aikaan moraalin, mikä tekee ihmisestä erityisluontoisen suhteessa eläimiin. Kommentin argumenttina on, ettei pelkkä evoluutio ole voinut saada aikaan ihmisen ymmärrystä hyvästä ja pahasta, vaan taustalla on oltava Jumala.

Kommentin S8.1 retoriikka perustuu henkilökohtaisuuden korostamiseen ja minäperspektiiviin. Kun argumenttia kritisoidaan pelkuruutena ja kuolemanpelkona, taustoittaa kirjoittaja sanomaansa kertomalla abstraktisti elämänsä ongelmista ennen uskoa Jumalaan. (S8.5) Kommentissa ei oteta kantaa siihen, voiko rakkaus olla mahdollista ilman suhdetta Jumalaan, mutta kirjoittaja

toteaa, että hänen oma auttamisen halunsa juontaa juurensa Jumala-uskoon ja kokemukseen Jumalan osoittamasta rakkaudesta. Jatkokommentissa todetaankin kritisoijalle: ”Kirjoitin itsestäni ja totesin että Minä olisin itsekeskeinen ilman Jumalaa. Tästä minulla on kokemusta aivan riittävästi.” (S8.5)

Kommentissa S8.1 tuodaan esiin rakkauden kaksoiskäsky viittauksena aiheen laajempaan diskurssiin, kristilliseen etiikkaan. Kristillisen etiikan voidaan nähdä perustuvan kymmenelle käskylle. Kymmenen käskyä sisältävät rakkauden vaatimuksen. Raamatussa Jeesus opettaa käskyistä suurimmaksi rakkauden kaksoiskäskyn, johon tiivistyy kaikki kymmenen käskyä.¹⁶²

Moraalimalli saa osakseen myös kritiikkiä:

Minä koen inhottavana sen, jos uskovaiset meuhkaavat ateistien moraalittomuudesta. Se on täyttä potaskaa sillä meidän moraalimme rakentuu sen ympärille mikä on oikein ihmisiä, eläimiä ja luontoa kohtaan. Käsitykset siitä mikä on väärin tai oikein tulevat pohtimalla loukkaako tämä toisia, satuttaako tämä heitä jne. (V130)

Kommentissa V130 omaa kokemusta kuvaillaan inhona, fyysisenä pahana olona. Uskovaisten sanomiset kuvaillaan meuhkaamisena, joka sanana viittaa kovaäänisyyteen ja negatiivissävyyteeseen. Se, mitä uskovaiset sanovat, on ”potaskaa”, valhetta. Kun kirjoittaja on käyttänyt negatiivisia mielikuvia luovia sanavalintoja uskovista, keskittyy hän rauhallisemmin kuvailemaan oman viiteryhmänsä, ateistien maailman- ja elämänsä katsomusta: Ei-uskovan moraalimuodostuu asioita itse pohtimalla – ei kenenkään sanelemana.

Aineiston keskustelut ovat enimmäkseen uskovien ja ei-uskovien keskinäistä mittelöä, mutta kriittisen rakentavaa kommentointia molempia osapuolia kohtaan löytyy myös kirjoittajilta, jotka jo omien sanojensa mukaan positioituvat esimerkiksi ateistiksi:

Uskovien tai sen puoleen ateistienkaan pilkkaaminen ei ole kovinkaan rakentavaa tai ystävällistä. Uskovat ihmiset ovat yksilötasolla yhtä erilaisia kuin ateistitkin. – Osa pilkkaa uskovia heidän erilaisten näkemystensä tähden ja osa antaa kaikkien kukkien kukkia. Minä koen inhottavana sen, jos uskovaiset meuhkaavat ateistien moraalittomuudesta. – Yhtä inhottavana koen myös ateistien kommentit uskovaisten vähä-älyisyydestä. Ateisteistakin löytyy tampoita ihan mukavasti ja toisaalta maailman huipputiedemiehistäkin (ja -naisista) löytyy uskovia, joiden loogista ajattelukykyä tai älykkyyttä on naurettavaa kyseenalaistaa. (V130)

Kommentissa V130 huomio kiinnittyy kirjoittajan käyttämiin, usein negatiivissävyyteisiin sanavalintoihin, kuten ”inhottava”, ”meuhkaaminen” ja

¹⁶² Katekismus 2000, kohta 11. Matt. 22: 34–40, Luuk. 10:25–28.

”tampio”, jotka retorisesti voimistavat viestiä. Kommentissa puolustetaan ja kritisoidaan sekä uskovien että ateistien toiminta- ja ajattelutapoja. Molempien toimista kirjoittaja kertoo kokevansa inhoa, joka on melko äärimmäisen kuuloinen ilmaisu. Toisaalta hän kirjoittaa myös, kuinka molempien osapuolten piiristä löytyy sekä älykkäitä että vähemmän älykkäitä ihmisiä. Aineistossa on useita kommentteja, jossa argumentoidaan, ettei jonkun toisen Jumala-uskon tulisi antaa vaikuttaa toisen elämään tai ettei kenenkään tulisi ärsyntyä toisen ihmisen elämänvalinnoista. Ehtona kuitenkin monesti on, etteivät yksilön elämänvalinnat saa aiheuttaa vahinkoa muille ihmisille. Nimitän tätä retorista mallia uskonnonvapausmalliksi. Keskusteluaihe kytkeytyy laajempaan keskusteluun uskonnosta ja sen harjoittamisesta osana ihmisoikeuksia.¹⁶³ Aineistossa useassa kommentissa esiintyy ajatus, että uskoa saa, kunhan sen tekee hyvän maun rajoissa, yhteiskunnan yleisen moraalin mukaisesti:

Omasta uskonnosta ja uskosta voi saada paljon hyviä asioita. Huolestuttavaksi homma menee siinä vaiheessa, kun oma jumala (tai ateistien tapauksessa esim. ideologia) nostetaan ihmisten yläpuolelle eikä enää mietitä satuttaisivatko tekoni toisia ja jos sitä vahingossa pohtisikin ei kuitenkaan välitä enää vastauksesta tilanteesta, jossa koetaan omaa jumalaa loukattavan. (V130)

Asian yli vetävät hihhulit on pilannut oikeiden uskovien maineen. T. Ateisti joka antaa jokaisen uskoa mihin haluaa kunhan ei mun kurkusta työnnä sitä aatetaan alas (V12)

Rajanvedoksi nostetaan pahan tekeminen. Kommentissa V130 argumentoidaan sen puolesta, että ideologia ei saisi nousta ihmistä ja ihmisyyttä tärkeämmäksi. Retorisesti kommentti rakentuu kehusta, varsinaisesta argumentista ja lopuksi moitteesta. Argumentti itsessään on esitetty negatiivisessa valossa. Kirjoittajan mukaan ideologiat, olivat ne sitten uskonnollisia tai ei-uskonnollisia, voivat tuoda ihmisissä esiin toisista välinpitämättömiä ominaisuuksia. Kommentti V12 pitää tärkeänä kunkin itsemääräämisoikeutta ja vapautta tuputtamisesta: ajatusmaailma saa olla millainen tahansa, kunhan teot eivät ole pahoja.

Tarpeesta ei aina kirjoiteta minäperspektiivissä, vaan myös passiivissa, jolloin oma persoona retorisesti häivytetään kerronnasta. Argumentit perustuvat omiin käsityksiin ja kokemuksiin, mutta tekstissä vältellään korostamasta omaa asemaa. Kommenteissa saatetaan kirjoittaa ihmisten puolesta yleisesti, mutta kuitenkin opastavalla otteella, kuin lukijaa passiivissa puhutellen:

¹⁶³ YK:n ihmisoikeusjulistuksen uskonnonvapausartiklan (18) mukaan jokaisella ihmisellä on oikeus uskoa omalla tavallaan ja vaalia uskonnollisia tapojaan, elleivät ne riko yhteiskunnan yleisiä lakeja. Ahonen 2009, 169.

On vain kaksi tietä lavea tie ja kaita tie. Lavea tie vie kadotukseen ja kaita tie vie taivaaseen. Eli on vain yksi ainoa usko jonka avulla pelastuu. Tämä siksi koska ainoassa oikeassa uskossa pystytään saarnaamaan synnit anteeksi ;Jeesuksen nimessä ja veressä Kun ottaa vastaan anteeksi antamuksen evankeliumin pääsee Jumalan lapseksi ja sisälle Jumalan valtakuntaan Sydämeen laskeutuu ihmeellinen rauha ja il Tämä kaikki on Jumalan työtä. Jumala ensin herättää omantunnon ihmisellä. Ihminen rupeaa pelkäämään kuolemaa ja tulee häätä omista synneistä. Vanhoillislestadiolainen ihminen voi pyhänhengen omistavana saarnata synnit anteeksi. (V82)

Kommentin V82 kirjoitusasu on sekava, osittain välimerkkien puuttumisen vuoksi. Esiin tuodaan sana ”omistaa”, mutta tässä tapauksessa omistuksen alaisena ei ole usko, vaan yksi Jumalan kolmesta persoonasta, Pyhä Henki. Kirjoittaja tietoisesti positioi itsensä vanhoillislestadiolaiseksi, ja yhteisölle ominainen puhetapa korostuu hänen retoriikassaan.

Passiivissa kirjoittaminen ilmenee myös puolustaessa jotakin näkökulmaa. Kirjoittaja voi asettua suuren ja tuntemattoman ihmisjoukon äänenkannattajaksi personoimatta varsinaisesti ketään:

Se "satukirja" on ollut viimeiset 2000 vuotta tärkein toivon ja voiman antaja silloin kun ihmisillä on ollut kaikista vaikeinta, kysymys ei siis ole satukirjasta vaan toimivasta opuksesta. (S2.5)

Siinä sivussa luja usko Jumalaan tuo myös tiettyä järjestystä juuri sille alueelle, jossa siitä usein on huutava puute. Tuo uskon synnyttämä järjestys on auttanut joitakin ihmisiä niin paljon, että itse elämä on käynyt siedettäväksi. Jos näet minkäänlaista uskoa ei olisi, niin elämä kävisi monelle ihmiselle täysin sietämättömäksi. Ja tuollaisen asiantilan tulokset jokainen kyllä tietää. (S4)

Kommenteissa S2.5 ja S4 kirjoittajat sulkevat itsensä ajatusmallin ulkopuolelle. Myös ateistipositioista kirjoittava voi ottaa uskonnollisuutta puoltavan kannan:

Lähdetään alatukseen. Miten voi uskoa. Ihminen uskoo siihen mihin tahtoo, mistä löytääavun, mikä tuntuu loogisimmalta. – – Ihminen tahtoo tietää, että kaikki menee ok. Myös tarkempi miettiminen yleisesti elämää kohtaan. Mikä toi maailmaan kaiken elävän? Miksi juuri tänne ja miksi tänään. Niin kauan kuin moisia ei ole selvitetty tieteellä on uskonnot. Usko on siis lohtu ja parempaan. Samoin myös kohtalo yms.. Usko siihen on sokea. Usko kärsii ja se kestää jne jne jne. T: Ateisti joka koittaa ymmärtää uskontoja (V61)

Voi olla ihmisten keksimää mutta toiset saavat siitä voimaa ja lohtua elämäänsä joten hyvä heille. Ei se ole keneltäkään pois että he uskovat. Itsekkään en pysty uskomaan mutta silti en kritisoi uskovia. Meillä on uskonvapaus. T. Ateisti (V93)

Kommenteissa V61 ja V93 kirjoittajat ovat kokeneet tarpeelliseksi lisätä kommenttiensa loppuun oman positionsa uskonnollisuuden suhteen. Heidän kantansa on uskonnollista ihmistä puolustava, vaikka itse ovatkin ateisteja.

Kommenteissa uskon ajatellaan helpottavan ihmisen oloa. Olkoonkin kyse defenssistä pahaa maailmaa vastaan, mutta jos se koetaan helpottavaksi, ei siinä nähdä olevan mitään pahaa. Aineiston perusteella näin voivat ajatella sekä uskovat että ei-uskovat.

Henkilökohtainen tarve suuremmalle voimalle voi olla jopa niin suuri, ettei varsinaisesti osata sanoa, mihin uskotaan, mutta usko johonkin ihmistä suurempaan vaikuttajaan myönnetään:

En edes tiedä uskonko jeesus tai muihin jumalahöpinöihin, mutta johonkin kuitenkin uskon, sille en voi mitään, kirkkoon tai mihinkään lahkoihin en usko, uskon vain että on jokin korkeampi voima, ilman mitään täysiä bensatankkeja. (V20)

Uskonnollisuuden tarve erotellaan uskonnon tarpeesta. Ei haluta sitoutua mihinkään tiettyyn uskontoon, mutta silti kokemus suojelusta koetaan tärkeäksi. Tässä erottaudutaan uskonyhteisömallista huolenpidon mallin mukaisella argumentaatiolla. Kommentissa V20 Jeesus ja Jumala ovat yhdistettävissä epätodenmukaiseen ja ei vakavasti otettavaan höpinään, mutta samaan aikaan myönnetään usko transsendenttiin, johonkin käsityskyvyn ylittävään suurempaan voimaan. Tässä mukaan kytkeytyy myös individualismin malli: Kirjoittaja tuo esiin, ettei usko kirkkoon tai uskonnon institutionaalisiin muotoihin, mutta samalla jättää sanomatta, kuuluuko niihin. ”Uskoa” ja ”kuulua” ovat eri asia. Ihminen ei tarvitse institutionaalista uskontoa, vaan henkilökohtaista uskonnollisuutta. Uskonto instituutiona nähdään tarpeettomana muun muassa rajoittavuutensa vuoksi.¹⁶⁴ Moni tuo esiin sen, että uskonnot ovat ihmisen keksintöä:

Mutta eikö siinä häiritse se todennäköisyys, että ihmiset ovat sepittäneet keskeiset uskonkappaleet ja ns. opin? Miksi uskot, että uskontosi (en nyt siis puhu Jumalasta) on totuus asioista? Jumala tuskin on antanut jokaiseen uskontoon erilaisia oppeja ja kuitenkin niitä esiintyy. Johtopäätös: uskonnot ovat ihmisen keksintöä. (V89)

No onhan se aika omituista. Minua ainakin oikeasti ihmetyttää, koska en vain voisi uskoa uskontoon. Ihmisten keksintöähän ne ovat, sen nyt näkee kauas. Jumala eli ns. Alkulähde voi silti olla olemassa. Sitä ei kukaan voi sanoa onko vai eikö ole. (V90)

Ihmisellä on luontainen taipumus turvautua johonkin. Yksinäisyys ja se, että ei oikeasti ole ketään on liian raskas vaihtoehto monelle ihmiselle. On helpompi vain uskoa satuolentoihin, koska aina on pieni toivo siitä, että niitä voi olla olemassa. Tästä syystä maailman ihmiset uskovat yli 2000 eri jumalaan. Kukaan ei voi sanoa, että toisen jumala on parempi kuin toisen. Muslimit ja Hindut eivät ole

¹⁶⁴ Ks. Sjöblom, Ketola, Pesonen & Sakaranaho 2007, 142–143.

sen enempää väärässä kuin Kristitytkään. Kukaan heistä ei voi todistaa oman uskontonsa olevan se oikea. (V73)

Hienoa, jos olet löytänyt oman juttusi ja saat uskostasi voimaa. Sehän on mahtava juttu. Minä en vain itse voisi uskoa mihinkään maailman uskonnoista. Jokainen väittää olevansa oikeassa ja he pyrkivät todentamaan sen tismalleen samalla tavalla. Kaava on sama oli uskontona islam, Jehovan todistajat, helluntailaiset tms.: Ole avoin, rukoile ja pyhä henki (tai vastaava) johdattaa. Kaikki he rukoilevat ja uskovat, mutta päätyvät pitämään eri uskontoja sinä ainoana oikeana. (V134)

Uskonnollisuutta voi siis olla, mutta uskonnot instituutioina ovat ihmisten luomuksia, ja vielä huonoja sellaisia. Mahdollisen Jumalan tai korkeamman voiman ei tulisi olla sidottuna mihinkään uskontoon, joka määrittelee, kuinka uskonnollisuutta tulisi harjoittaa. Institutionaalisen uskonnon demonisoimisen voidaan nähdä johtavan uskonnon loputtomaan individualisoitumiseen, jossa uskonto on yksityisasia, yksityistä tunneilmaisua.

8. Yhteenveto ja johtopäätökset

Tutkimuksessa on tarkasteltu, millä tavoilla ihmiset argumentoivat, kun he keskustelevat uskonnosta Internet-kontekstissa: miten he perustelevat omaa uskonnollisuuttaan ja sen oikeellisuutta. Tutkimusaineistoksi valittiin kaksi keskusteluketjua, yksi Vauva.fi:stä ja toinen Suomi24:stä. Tutkimuksessa on sovellettu Heikki Pesosen väitöskirjassaan käyttämää metodia, retorista vaiheanalyysiä.

Retorisen vaiheanalyysin ensimmäinen vaihe on kategorisointi temaattisiin argumentaatiotasoihin. Aineisto on käyty läpi ja siinä esiintyvät teemat kategorisoitu temaattisesti argumentaation perusteella. Aineisto on esitetty tutkielmassa näiden teemojen – Tiede ja rationaalisuus, Historia ja perinne, Kokemus ja tunne – mukaan jaoteltuna analyysilukuihin 5–7. Pesosen retorisen vaiheanalyysin tapaan teemoja on tarkasteltu rajatumpien aiheiden ja niiden esitystavan mukaan analyysin alaluvuissa. Alaluvuissa on toteutettu myös Pesosen mallin kolmatta vaihetta, jossa tarkastellaan argumenttien ja retoriikan takana olevia syitä. Retorisen vaiheanalyysin neljäs vaihe käsittelee laajempia diskursseja, joihin argumentit ja retoriikka liittyvät, ja viides vaihe yhdistää diskurssit sosiaaliin käytänteisiin. Aineistossa esiintyviä laajempia diskursseja ja sosiaalisia käytänteitä esitellään osana analyysin alalukuja.

Tieteen saavutukset haastavat kristillistä uskoa. Tiedettä ja rationaalisuutta käsittelevässä argumentaatiossa ensimmäinen aihealue on tiede, jossa kristinuskon

ja ateismin välisessä keskustelussa ateismi lyöttäytyy yhteen tiedeuskon kanssa. Ateistinen lähestymistapa on usein kärjistävä ja siihen sisältyy vastakkainasettelua. Retorisena mallina nimitän tätä vastakkainasettelumalliksi, jossa tiede asetetaan Jumala-uskon vastinpariksi. Suurin osa kristityistä erottautuu vastakkainasettelumallista vastaamalla, etteivät he näe ongelmaa kristinuskon ja tieteen välillä. Vastakkainasettelumalli paikantuu suomalaisessa keskustelussa laajempaan diskurssiin, jossa suomalainen luterilainen kirkko elää rauhanomaisessa yhteisössä tieteellisten näkemysten kanssa. Ateistit katsovat, että Jumalaan uskomisen on historiallinen jäännös, ja että jumalausko on käynyt hyödyttömäksi, koska tieteen avulla saavutetut tulokset ovat paikanneet ihmisen maailmankuvassa olleita aukkoja – aukkoja, jotka aiemmin on selitetty Jumalalla. Uskovien erottautumisretoriikkaan sisältyy ajatus, ettei ajalla ole merkitystä ihmisen kokemukseen transsendenttiä kohtaan. Ateistit pitävät uskoa korkeampaan voimaan myös heikkouden osoituksena, mitä pidetään negatiivisena. Tätä kutsun arkaaisuusmalliksi. Retoriikassa esiintyy vahvasti ajatus siitä, että ihminen ei ole heikko, vaan aikaansaava – esimerkiksi tieteen avulla. Tämän vuoksi turvautuminen ihmistä korkeampaan voimaan on turhaa ja osoitus pelkuruudesta. Kristittyjen vastaus tieteen esittämään haasteeseen on osoittaa tieteen rajoja. Usko ja tiede vastaavat eri kysymyksiin, eikä tiede voi vastata ihmiselämän perimmäisiin huolenaiheisiin. Tätä nimitän elämän ongelman malliksi, ja sillä erottaudutaan ateistien enemmän käyttämästä arkaaisuusmallista. Elämän ongelman mallissa puheenaiheeksi nousee kuoleman jälkeinen elämä, joka itsessään on kristillisen uskon laajempi diskurssi. Suomalaisessa yhteiskunnassa se näkyy tilastoissa siten, että usko kuolemanjälkeiseen elämään on heikentynyt merkittävästi viime vuosikymmeninä. Aineiston tiede keskustelussa huomattavaa on anglosaksisen maailman ateismikeskustelun (science–art-jaottelu) vaikutus retoriikkaan.

Evoluutioteoria näyttäytyy suurimpana tieteen uskolle esittämänä haasteena. Toinen aineistona olevista keskusteluista alkaa kiistämällä Jumalan ilmenemisen luonnossa, joten ei ole ihme, että evoluutioteoriaa käsitellään paljon. Evoluutiosta ja alkuräjähdyksestä puhuttaessa retoriikassa esiintyy vastakkainasettelumalli. Uskon väittäminen järjettömäksi saa monet kristityt väittämään tiedettä ei-järkeväksi. Ateisteilla menee keskustelussa usein sekaisin usko luomiseen ja kreationismi ja kristittyjen luullaan kiistävän evoluutiota. Monelle kristitylle evoluutioteoria tai käsitys alkuräjähdyksestä on kuitenkin

pääosin hyväksyttävää, joskin outona pidetään sitä, että kyseessä olisi sattumanvarainen tapahtumaketju. Uskon ajatellaan vastaavan siihen, miksi maapallo on syntynyt. Kristittyjen argumentaatiossa esiintyy retorisenä mallina *primus motor* -malli, jonka mukaan alkuräjähdyks on Jumalan alulle panema voima. Tämä liittyy laajempaan diskurssiin teistisestä evoluutiosta, jonka ajatus esiintyy myös Katekismuksessa: Jumala on sanallaan luonut koko maailmankaikkeuden. Kristityt tuovat usein esiin myös *revelatio generalis* -mallin, jonka mukaan kaikki luonnossa todistaa Jumalasta. Tämä kuuluu laajempaan diskurssiin kristillisestä opista: Jumala on nähtävissä kaikessa hyvässä, mitä ympärillä voi nähdä. Ei-uskovat erottautuvat tästä argumentoimalla, ettei luonto ole todiste täydellisyydestä, vaan sen perusteella Jumala on raaka ja pelottava. Ateistit ovat lähes poikkeuksetta sitä mieltä, että uskonto ja tiede eivät voi elää rauhanomaisesti. Osa kristityistä on samaa mieltä, mutta toiset ajattelevat, että uskonto ja tiede voivat toimia rinnakkain, koska ne toimivat itsenäisillä alueilla. Vastakkainasettelumalli asemoituu osaksi tieteen ja uskonnon välisen vuoropuhelun nelikenttää: 1) uskonto ja tiede ovat sotatilassa, 2) tiede ja uskonto ovat täysin itsenäisiä ja erillisiä todellisuuden osia, eikä niillä ole toisistaan sanottavaa, 3) tiede ja usko ovat itsenäisiä, mutta niiden on käytävä vuoropuhelua ja 3) maailmankaikkeus, jonka osia tiede ja usko ovat, on yhtenäinen, eikä sitä voi jakaa erikseen hengelliseen ja fyysiseen osaan.

Jokainen pitää itseään järkevänä. Keskusteluissa järki näyttää usein menevän sekaisin tieteen kanssa, ja järkevyyks asemoituu samaan vastakkainasettelumalliin tiederetoriikan kanssa. Suhde järkeen on kuitenkin erilainen kuin suhde tieteeseen: siinä, missä kristittyjen suhtautuminen uskonnon ja tieteen rinnakkaiseloon jakaantuu pääosin kahteen malliin, uskonnon ja järjen suhteen lähes kaikki kristityt edustavat kantaa, jonka mukaan järki ja usko voivat elää samassa päässä toisiaan täydentäen. Tällöin järki nähdään Jumalan lahjana, ja järki ilman uskoa on puutteellista. Keskustelussa on mukana myös fideisti, jonka mukaan uskon ja järjen alueet ovat toisistaan täysin erotettuja. Keskusteluissa puhutaan sekä ihmisten järkevyydestä että asioiden järkevyydestä, ensin mainitusta usein joko järjettömäksi syytellen tai syytöstä vastaan puolustautuen. Ei siis ihme, että järkevyyks herättää helposti tunnereaktioita. Syytökset menevät joskus niin pitkälle, että ei-uskovia nimitetään tyhmiksi, junteiksi ja höpsöiksi. Heitä pidetään sääliävinä ja heistä tehdään jopa syyntakeettomia, koska he eivät ymmärrä paremmasta. Näillä keinoilla ateistit pyrkivät osoittamaan

paremmuuttaan. Tässä yhteydessä retorisena mallina toimii sivistysmalli, jossa kristityt usein vastaavat ateistien väitteisiin identifioitumalla loogisiksi ja korkeakoulutetuiksi, mutta silti uskoviksi. Kristityt vastaavat sääliittävyysväitteisiin joko loukkaantuen tai vastaamalla, ettei sääli haittaa, eikä hyödytäkään. Ateistien järkevyyden kyseenalaistetaan puolestaan huomauttamalla, että maailma on niin suuri, ettei yksi ihminen sitä voi kokonaan ymmärtää. Tyhmyyden ja vajavaisuuden myöntäminen voidaan nähdä myös hyveenä. Kristityt pitävät ihmisen älykkyyden kehitystä Jumalan ansiona. Kutsun tätä ansiomalliksi. Vaikka pääosin keskustelussa väitetään toisen osapuolen olevan vähemmän älykäs tai ei-järkevä, eräs agnostisena ateistina esittäytyvä kirjoittaja toteaa, että älykkäitä ja vähemmän älykkäitä löytyy yhtä lailla uskovien kuin ateistienkin joukosta. Ateistit esittävät uskonnon huijauksena. Kristinusko on propagandaa ja Raamattukin on vallankäyttäjien omia tarkoituksiaan varten kirjoittama tekstikokoelma, jonka hyväksyminen sellaisenaan on naiivia. Sekä uskovien että ei-uskovien puolelta nousee argumentaatiossa esiin retorinen uskonnonvapausmalli, jonka mukaan kenenkään ei tulisi ärsyntyä toisen elämänvalinnoista, kunhan ne eivät aiheuta vahinkoa muille.

Näyttää siltä, että ateisteille usko ei tunnu järkevältä, mutta kristitty voi uskostaan huolimatta (tai ehkäpä siitä johtuen) sanoa olevansa järkevä. Tällä on vertailupintansa Sami Pihlströmin teoreettiseen näkökulmaan, siitä, että vaikka ympäröivän maailman ja elämän tosiasiat ovat uskovalla ja ei-uskovalla samanlaiset, tarkastelevat ja tulkitsevat he asioita eri tavoin. Uskova katsoo siis samaa maailmaa kuin ei-uskova, mutta tekee sen uskomustensa linssien läpi.

Merkittävimpänä ongelmana pidetään sitä, ettei uskoa voi empiirisesti todistaa. Kysymys järkevyydestä liittyy vahvasti todistamiseen. Järkevyyden ja todistettavuuden vaikuttavat tarkoittavan monelle samaa asiaa. Kristityillä on kaksi pääasiallista perustelulinjaa. Toisille usko on järkevää, mutta erillisiä todisteita sen päteväyttämiseksi ei tarvitse löytyä. Toiset toteavat, ettei uskon tarvitse olla tekemisissä järjen kanssa. Todistamista pidetään molemmien puolin ongelmana. Osapuolten pitäisi pystyä todistamaan oma näkemyksensä oikeaksi ja vastapuolen näkemys vääräksi. Tämä on retorisena mallina todistemalli. Ateistisessa retoriikassa samastuminen tapahtuu argumentoimalla, että tiede tarjoaa todisteita – usko ei. Kristittyjä kritisoidaan siitä, että Jumalan olemassaoloa ei voi konkreettisesti nähdä tai todistaa. Tämä linkittyy laajempaan diskurssiin evidentialismista, jonka mukaan uskonnolliset uskomukset vaativat samanlaisia

havaittavissa olevia todisteita kuin arkiset tai tieteelliset uskomukset. Keskustelun ateistien argumentaatio ontuu siinä, että he pitävät tiedettä auktoriteettina, mutta keskustelussa ei kertaakaan viitata tutkimuksiin, joilla jotain perusteltaisiin.

Uskovat erottautuvat todistemallista argumentoimalla, ettei tiede voi todistaa uskonnollisia väitteitä epätosiksikaan. Uskovien retoriikkaan kuuluu myös ajatus siitä, että todistamattomuus onkin Jumalan tekemä linjaus. Tämän linjauksen nähdään olevan hyvä asia, koska tällöin usko pysyy valintana. Ei-uskovat kritisoivat Raamattua siitä, ettei sen tapahtumia voida todistaa. Raamattu myös rinnastetaan fantasiakirjallisuuteen. Tässä retoriikassa argumentoidaan jälleen arkaaisuusmallin mukaan. Kristityille kuitenkin Raamatun oikeellisuuden puolesta puhuu se, että se toimii – antaa toivoa, lohtua ja voimaa. Uskonto saa perustelunsa sen vaikutusvoimasta, mikä viittaa jälleen elämän ongelman malliin. Keskustelussa esiintyy näkökulma, ettei uskoa tarvitsekaan todistaa. Usko tulee sydäimestä, ja on verrattavissa tunteeseen, ja järki tulee päästä. Järki toimii todistamalla, usko toimii hyväksymällä. Tämän vuoksi ne eivät sulje toisiaan pois.

Raamatun historiallisuus aiheuttaa erimielisyyksiä. Yhtenä oleellisimmista kysymyksistä nousee esiin historian Jeesus. Retorisena mallina nimitän tätä historiallisen Jeesuksen malliksi. Suurin osa keskustelijoista hyväksyy jonkinasteisen Jeesuksen historiallisuuden, mutta erityisesti väitteet yliluonnollisista ominaisuuksista nähdään epäpätevinä. Ateistien käyttämiin argumentteihin kuuluu ajatus, ettei voida olla varmoja, että olisi ollut yksi ainoa Jeesus, josta Uusi testamentti kertoo, sillä Jeesus-nimi sekä kuolemaan tuomitseminen olivat ajalle tyypillisiä. He tuovat esiin, ettei Raamatun ajan tapahtumista ole riittävää lähdeaineistoa, jolla kristinusko voitaisiin oikeuttaa. Ateistisessa retoriikassa ilmenee enemmän tai vähemmän onnistunut pyrkimys positioitua historian asiantuntijaksi. Joissakin ateistien esittämistä kommentaateista nimittäin esiintyy argumentaatiota, joka on ristiriidassa tieteellisen historian tutkimuksen kanssa. Aineistossa tuodaan ainoastaan negatiivisessa valossa esiin se, etteivät evankeliumit ole historiankirjoitusta, vaan ilosanomaa. Kristityt sen sijaan eivät näe ongelmaa siinä, etteivät Raamatun kirjoitukset välttämättä pidä kirjaimellisesti paikkansa. Oleellisempaa kuin tarkka sanamuoto on nimenomaan ylösnousemuksen ihme. Tätä kutsun retorisena mallina evankeliumimalliksi. Raamatun kertomusten ja niiden sanoman säilyminen nykypäivään ovat kristityille syy uskoa kertomusten olevan totta. Eräs kristitty kirjoittaakin, että Jumalan osoittaminen olemattomaksi edellyttäisi koko

Raamatun todentamista epätodeksi. Kristityt tuovat muutamaan otteeseen esiin myös Raamatun ulkopuoliset maininnat Jeesuksesta – nämäkin todistavat Jeesuksen olemassaolon historiallisena henkilönä. Tämä argumentti ei kuitenkaan juurikaan saa vastakaikua ateisteilta. Ottaen huomioon, että ateistit arvostavat historian tutkimusta, he eivät kuitenkaan huomioi kaikkea, mitä tutkimuksessa on noussut esille Raamatusta ja sen historiallisuudesta. Aiheet ovat osa laajempaa diskurssia siitä, että kristinuskon perinteet ovat kulkeneet aikojen saatossa suullisena perinteenä ja käytäntöinä. Uusi testamentti on koottu laajasta valikoimasta erilaisia tekstejä ja suullista tietoa, jotka ovat muuttuneet ajan kuluessa. Teologisessa tutkimuskeskustelussa otetaan huomioon se, ettei Uuden testamentin teksteiltä tule odottaa samaa kuin oman aikamme historian kirjoitukselta.

Ateistit haastavat kristinuskon ainutlaatuisuuden. Suomi24:n aloituksessa kristittyjä kehoitetaan katsomaan ympärilleen, sillä luonnossa ei löydy merkkejä siitä, että juuri kristinusko olisi oikea uskonto. Tämä nostaa keskusteluun kysymyksiä siitä, ovatko muut uskonnot väärennöksiä oikeasta vai onko ihmisillä vain tarve uskoa itseään suurempaan voimaan. Ateistien mukaan kristinusko on yhtä väärässä kuin muutkin uskonnot. He nimittävät raamatunkertomuksia saduiksi ja tuovat esiin aukkojen jumala -argumentin: Jumala keksitään sinne, missä kysymykselle ei keksitä parempaakaan vastausta. Retorisena mallina olenkin nimittänyt tämän aukkojen jumala -malliksi. Kristittyjen vasta-argumentit kompuroivat usein siinä, etteivät he ole tietoisia muiden uskontojen ajattelumalleista tai pyhistä teksteistä, mutta niistä halutaan silti keskustella. Raamattua rinnastetaan useimmiten Koraaniin. Laajemmassa diskurssissa tämä on sinänsä ymmärrettävää, sillä islamin pyhä kirja on Raamatun tavoin asetettavissa historialliselle aikajanelle. Kristityt pyrkivät argumentaatioissaan positioitumaan historian tai teologian asiantuntijoiksi käyttäessään nimeämääni teologisten lähteiden mallia. Tässä kerrotaan omaa ajattelua tukevista, usein kristillisistä auktoriteeteista, vaikka lähteisiin viittaaminen ajoittain ontuukin. Erään kristityn kommentissa tuodaan esiin Raamatun kertomukset ja Paavalin ajatukset ihmisten lankeemuksesta perusteluina muille uskonnoille. Sama kirjoittaja tuo kuitenkin auktoriteetukseen myös nimeämättömän uskontotieteilijän, josta hän ei ole varma, milloin tämä vaikutti ja mitä tämä oikeastaan edes sanoi. Toinen kristitty argumentoi osaltaan, että voisi kyllä halutessaan ottaa selvää muista uskonnoista, mutta kokee sen turhaksi, sillä hänen mukaansa mikään ei kuitenkaan voisi voittaa

hänen tapaansa uskoa Jumalaan, josta Raamattu kertoo. Kristittyjen käyttämä retoriikka on osa ilmiötä, jossa uskoa perustellaan monenlaisin älyllisin perustein, mutta monella uskovalla ei ole edes tarvetta muodostaa yleistä ja aukotonta käsitystä Jumalasta tai uskonsa rakenteesta.

Uusi testamentti nähdään tienä kristinuskon ymmärtämiseen. Aineistossa keskustelun molemmat vastapuolet ottavat esiin sen, kuinka Raamattua on kyllä luettu, mutta sen ymmärtäminen on haasteellista. Kristittyjen argumentti on, että Raamattua pitää lukea oikein ja oikealla asenteella. Tämän retorisen mallin olen nimennyt oikein ymmärtämisen malliksi. Eräs kommentoi, että uskon tultua mukaan elämään, on Raamatun ymmärtämisestäkin tullut helpompaa. Yhden kommentin mukaan ihmisen sisällä on pieni määrä Jeesuksen istuttamaa uskoa, mutta se kasvaa vain aktiivisesti ”Sanaan” perehtymällä. Laajemmassa kristillisessä diskurssissa Jumala sen sijaan tulee ihmistä vastaan, eikä syvemmillä perehtyneisyydellä ole pelastumisen kannalta merkitystä. Jumalan sanaan sisältyvä armon lupaus aktualisoituu, kun se otetaan vastaan uskolla.

Keskustelussa asemoidutaan usein pohtivan ja opastavan asiantuntijan rooliin. Osapuolet tuovat mielipiteitään esiin ikään kuin tietäen, miten Mooseksen, Jeesuksen tai Raamatun kirjoittamisen aikana on ajateltu. Ajoittain he vaikuttavat myös tiedostavan, että tämä ymmärrys tapahtuu oman ajankuvan läpi. Tämä nähdään hyvänä asiana, sillä tiedetäänhän kaikesta nyt enemmän kuin ennen. Ateistien kritiikissä korostuvat Raamatun ristiriitaisuudet. Retorisia keinoja tässä yhteydessä ovat muun muassa syyttäminen ja keskustelukumppanin oman diskursiivisen kentän hyödyntäminen argumentatiivisten virheiden osoittamiseksi. Kristityt vastaavat kritiikkiin argumentoimalla, että Raamatusta puhuttaessa tulisi keskittyä Uuteen testamenttiin: Vanha testamentti on nimensä mukaisesti vanhentunut. Retorisena mallina kutsun tätä Uuden testamentin malliksi. Uutta testamenttia lukemalla voisi alkaa uskoa Jeesukseen Jumalan poikana, kun taas Vanha testamentti esitetään uskon löytämisen esteenä tai harhautuksena. Tällainen ajatusmalli on teologisesti yhdistettävissä harhaopiksi tuomittuun markionilaisuuteen. Kristinuskon pyhä kirja on koko Raamattu, johon sisältyy sekä Vanha että Uusi testamentti. Uusi testamentti ja koko kristinusko on aikoinaan syntynyt vastauksena Vanhan testamentin ennustuksille. Raamattuun suhtautuminen aiheuttaa silti haasteita myös kristityille, ja eräs kristityksi identifioituva kirjoittaakin, ettei allekirjoita kaikkia Raamatun kertomuksia. Vastaavasti vastapuolen edustaja kommentoi, että kaikki kristityt ovat tekopyhiä,

eikä kukaan elä täysin Raamatun oppien mukaan. Raamatun tulkinnasta on aineistossa paljon keskustelua. Raamatun tulkinnan voidaankin nähdä olevan avainasemassa siinä, miten kukin ymmärtää kristillisen uskonsa tai sen puuttumisen.

Positiiviseen uskonnonvapauteen sisältyy oikeus uskonnonopetukseen ja tradition välittämiseen. Kasvatuksen ja uskon suhteeseen on keskusteluissa kaksi lähestymistapaa: Uskonnollisuus nähdään kasvatuksessa joko hyvänä tai huonona asiana. Kristittyjen puolelta esiintyy kommentteja, joissa uskonnollinen kasvatus on onnenpotku ja ilon aihe – kristitty kokee olevansa uskova Jumalan ja kasvatuksen armosta. Kutsun tätä onnellisen sattuman malliksi. Ateistit erottautuvat tästä argumentoimalla, että uskonnollinen kasvatus on tuputtamista ja aivopesua, jolla on haitallisia vaikutuksia. Kristityt saavat osakseen kritiikkiä lapsenuskosta, jota ei ole aikuisenakaan kyseenalaistettu, eikä keskustelukumppania voida siksi nähdä vakavasti otettavana. Aineistossa ateistit usein asemoituvat rationaalisen intellektuellin rooliin, jossa oma järki voittaa opetetut asiat. Onnellisen sattuman mallissa kristityt asemoituvat rooliin, jossa yksilö jatkaa verenperintönä saatua traditiota ilolla ja ylpeydellä. Aineistossa esiintyy molemmin puolin kommentteja, joissa kirjoittaja kokee vanhempiensa antaman kasvatuksen ohjanneen heitä uskonnollisesti eri suuntaan kuin he ovat lopulta päätyneet. Tutkimuksen mukaan lapsuudenkodin uskonnollisuudella on korrelaatio ihmisen uskonnollisuuteen: uskosta puhutaan yksityisasiana, mutta se periytyy sukupolvelta toiselle.

Keskusteluun nostetaan uskonnonopetuksen vaikutus lasten tasapainoiseen kasvuun. Aineistossa tuodaan esiin ajatus, että uskontoja saa kyllä opettaa, kunhan kristinuskoa opetetaan samalla tasolla kuin maailman muitakin uskontoja. Tähän kristitty muistuttaa, että Suomessa koulujen opetus on tunnustuksetonta. Aineistossa esiintyvä uskontokasvatuksen diskurssi ohjautuu sosiaalisina käytänteinä länsimaiseen perherakenteiden muutokseen, globalisaatioon ja uskontokasvatuksen asemaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Koulujen uskonnonopetuksen rakenne on muuttunut pois kirkollisesta ja tunnustuksellisesta opetuksesta. Suomalaisessa kulttuurissa on merkittävän paljon viittauksia luterilaisuuteen ja suomalaisten moraalikäsitys on sidoksissa kristillisyyteen. Kirkkojärjestyksen mukaan kristillinen kasvatus on ensisijaisesti vanhempien tehtävä, mutta perherakenteiden muutos ja vapaa-ajankäytön muuttuminen ovat saaneet aikaan sen, etteivät arvot ja perinteet enää siirry suoraan sukupolvelta

toiselle. Aineistossa käsitellään erittäin vähän seurakuntien tarjoamaa toimintaa. Vaikka kirkolla on Suomessa valtava rooli myös yhteiskunnallisena toimijana, ei aiheeseen oteta aineistossa lainkaan kantaa.

Uskovalle tärkeää on henkilökohtainen kokemus, Jumalan kohtaaminen.

Aineistossa kristityt kirjoittavat paljon Jumalan kohtaamisesta. Käsitykset siitä, mistä uskossa ja Jumalassa on kyse, vaihtelevat. Usein ei välitetä siitä, mitä muut ajattelevat, vaan tärkeintä on henkilökohtaisuus, niin sanotut yksityiset treffit. Kutsun tätä henkilökohtaisen kokemuksen malliksi. Kohtaamiskokemusten kohdalla ei usein kerrota, miten, milloin ja missä Jumala on kohdattu. Kohtaamista kuvaillaan välillä henkisenä tapahtumana, mutta ajoittain myös hyvin konkreettisena tapahtumana. Jumalan kohtaamisen tapahtumapaikka voi olla hyvin arkinen. Uskon asiat voivat siis olla arkisia ja tavallisia, mutta samaan aikaan mystisiä ja salamyhkäisiä. Kristityt kuvailevat Jumalan kohtaamista hyvin tunteikkaana ja henkilökohtaisena tapahtumana, jota ei tarvitsekaan pystyä selittämään. Ateistit erottautuvat tästä ja haluaisivat enemmän todisteita. Asioiden tulisi olla tarkistettavissa ja toistettavissa. Jos asia ei ole julkinen, tallennettavissa ja todistettavissa, ei sitä ole tapahtunut. Kristittyjen retoriikassa Jumalan kohtaaminen on subjektiivista, jokainen kokee ja tulkitsee sen eri tavoin. Ajatusmalli kytkeytyy juutalaiseen perinteeseen, jonka mukaan jokainen ymmärtää Jumalan puhetta ja Raamattua omien kykyjensä mukaan. Jotkut kristityt esittävät, että kohtaamisen ymmärtäminen itse asiassa edellyttää sitä, että Jumala on itsekkin kohdattu. Subjektiivisuuden vuoksi retorisenä keinona käytetään paljon vertaamista. Aineiston perusteella oleellisempaa kuin missä ja milloin kohtaaminen on tapahtunut, on se, miten Jumala ihmiselle on ilmestynyt ja miten kohtaaminen on otettu vastaan. Tähän liittyy myös halu uskoa. Halu uskoa voi olla niin suuri, että se ylittää inhimillisen ymmärryksen. Eräs kristitty argumentoi, ettei mikään voi vaikuttaa uskon voimaan ja toimintakykyyn, ei edes uskova itse. Kommentin mukaan hän haluaisi uskoa, vaikka ei uskoisi. Halu uskoa on siis jumalatermi, joka voittaa muut argumentit. Olen nimennyt tämän haluamisen malliksi. Siitä erottaudutaan esittämällä uskonnollisuus oman tahdon ja älyn pois antamisella.

Elämäntapahtumilla oikeutetaan omaa uskoa. Muutokset uskossa perustellaan usein yksittäisillä tapahtumilla tai rajatuilla tapahtumaketjuilla, ei niinkään pitkäaikaisella kehityksellä. Kun uudelle kokemukselle ei löydy selitystä aikaisemmasta ymmärryksestä, on identiteetti rakennettava uudelleen. Aineistossa

on muutamia kommentteja, joissa uskova on aktiivisesti etsinyt Jumalaa erilaisista yhteyksistä ja lopulta huolellisten vaihtoehtojen selvittämisen jälkeen tullut siihen tulokseen, että oma tapa uskoa on pätevä ja oikea. Uskonpohdintojen keskellä voidaan myös hakeutua yhteisöihin, ja tätä retorista mallia nimitän uskonyhteisömalliksi. Tuen hakeminen muista on kuitenkin aineiston perusteella harvinaisempaa kuin itsenäisten johtopäätösten tekeminen – tai ainakin muiden vaikutus jätetään mieluummin mainitsematta tai sitä jopa väheksytään. Henkilökohtaisuutta korostavaa retorista mallia nimitän individualismin malliksi. Aineistossa jotkut uskovat painottavat, etteivät he kuulu mihinkään uskonnolliseen yhteisöön ja tällä erottautuvat uskonyhteisömallista. Heidän uskonnollisuutensa voi olla sekoitus Jeesusta, Jumalaa ja ei-kristillisiä uskontoperinteitä, eikä siihen välttämättä kuulu Raamattu, saati osallisuus uskonnolliseen yhteisöön. Tärkeintä on yksilön kokemus, individualistinen uskonnollisuus.

Aineistossa tuodaan esiin konkreettisia asioita, joihin on saatu apu uskon kautta. Tämän olen nimennyt avun saamisen malliksi. Vaikeaan elämäntilanteeseen ja haasteellisiin kokemuksiin vetoaminen on yleistä: kun elämä heittelee, pyydetään Jumalalta apua. Haasteet elämässä eivät aina lähennä suhdetta Jumalaan, vaan saavat myös etääntymään Jumalasta. Jumalan olemassaoloa ei tällöin kielletä, mutta koska hän ei auttanut hädässä halutulla tavalla, ajatellaan hänen olevan julma sadisti. Tätä kutsun etääntymisen malliksi. Jumalaa ei nähdä positiivisessa valossa vaan hänen syytään ovat elämän ikävät puolet. Tämä liittyy laajempaan kristilliseen diskurssiin, sillä kristillisen opin mukaan kaikki tapahtuu Jumalan tahdosta tai sallimuksesta, vaikka ihminen ei aina hyväksy tai ymmärrä Jumalan toimia. Aineistossa kristittyjen retoriikkaan kuuluu, että Jumala ja Jeesus suojelevat ihmistä johdatuksellaan. Muutamat kommentoivat myös, että jos elämässä menee huonosti, on syy itsessä ja uskossa Saatanaan. Kommenteissa ei ole niin sanottua harmaata aluetta kahden ääripään välillä, vaan retoriikkaan kuuluu, että vaihtoehtoja on vain kaksi: ihminen valitsee joko hyvän tai pahan tien. Tässä yhteydessä avun saamisen malli yhdistyy usein toiseen nimeämäni retoriseen malliin, valinnanvapausmalliin. Usko esitetään ajoittain hyvin konkreettisena asiana, johon kuka vaan voisi tarttua. Henkilökohtaisesta kokemuksesta puhuttaessa retoriikka on usein voimakkaasti uskonnollista ja kristillisen puhetavan tuntemus on sen ymmärtämiselle välttämätöntä.

Uskon valintaa kuvaillaan monenlaisin metaforin, jotka viittaavat ihmisyksilön ja Jumalan kahdenkeskiseen kanssakäymiseen. Jumala kuvataan aktiivisena antajana ja ihminen aktiivisena vastaanottajana – kumpikaan ei ole osassaan passiivinen. Käänteentekevästä tapahtumista erityisasemassa ovat ihmeet, joiden koetaan tapahtuvan vastauksina kiperiin tilanteisiin ja rukouksiin. Tämä on retorisenä mallina ihmekertomusmalli. Uskon kannalta ihmeiden ei ole aina tapahduttava itselle vaan ihmetapahtumien kuuleminen muilta tai lukeminen kirjasta voi olla yhtä hyvä todiste Jumalan olemassaolosta. Ihmekertomusmallissa esiintyy argumentaatiota, jonka mukaan Jumalaan uskomisen on vääjäämätöntä, jos henkilö tarpeeksi kokee tai kuulee jonkun kokeneen ihmeitä. Joillekin uskoville koettu ihme ei kuitenkaan ole tuntunut riittävältä – Jumalan pitäisi antaa enemmän. Toinen kristitty vastaa, että yksikin kokemus Jumalan olemassaolosta on riittävä uskon ylläpitäjä, pitää vaan itse hakeutua lähemmäs Jumalaa. Ihmeistä puhuttaessa retoriikassa käytetään tehosteena erityistä draaman kaarta, eivätkä uskovat anna kertomusten kompastuskiville painoarvoa. Tämä saa aikaan vasta-argumentteja, kun ei-uskovat kiinnittävät huomionsa epäjohdonmukaisuuksiin. Kristityt vastaavat, ettei kertomusten tarvitse olla loogisia, kunhan ne toimivat uskon innoittajina. Itselle tapahtuneiden ihmeiden pitkällä kerronnalla pyritään korostamaan oman kokemuksen hyväksyttävyyttä: oma käsitys uskonnollisuudesta on oikea koska omat kokemukset ovat johdonmukaisia ja yksityiskohtaisesti selitettävissä.

Henkilökohtaisesta kokemuksesta puhuttaessa yhteydessä aineisto tukee Sami Pihlströmin huomiota, jonka mukaan kokemukset nähdään oman maailmankatsomuksen läpi. Uskonnon kieli värittää niitä koskevaa puhetta. Tämä ei toteutunut yhtä suorasti järkeä ja rationaalisuutta tai historiaa ja perinnettä koskevissa argumenteissa.

Kristitty uskoo Jumalan tietävän, mitä ihminen tarvitsee. Uskovien retoriikka perustuu siihen, että ihmisellä olisi tarve saada vastauksia kysymyksiin elämän ongelmista. Heidän mukaansa jokainen janoaa vastauksia, ohjeita, lohtua ja johdatusta elämässä. Nämä vastaukset eivät aina vain ole sellaisia kuin ihminen itse odottaisi, sillä Jumala tietää paremmin ja pitää ihmisestä huolta. Retorisena mallina kutsun tätä huolenpidon malliksi. Aineistossa esiintyy yksittäistapauksena myös ajatus siitä, että ihmisen tarvitsee ainoastaan pyytää Jumalalta haluamaansa, niin Jumala antaa sen. Tässä yhteydessä Jumala kuvataan sellaisena, joka antaa ihmiselle sen, mitä ikinä tämä pyytääkin. Yleisemmältä kuitenkin vaikuttaa

argumentti, ettei ihmisen tarvitse saada kaikkea mitä haluaa. Jumala päättää, mitä ihmiselle antaa.

Aineistossa tuodaan esiin, että Jumala päättää senkin, antaako ihmiselle edes uskoa. Usko ei ole ihmisen itsensä ansio vaan Jumalalta saatu lahja, jota tulee vaalia. Ihminen pyytää ja toivoo asioita ja Jumala johdattaa ihmistä elämässä eteenpäin. Kristityille Jumalan johdatus on hieno asia, jonka myötä ihminen voi luottaa siihen, että tekee elämässä hyviä päätöksiä. Jumalan nähdään ohjailevan ihmisen elämää ja pitävän tästä huolta, kunhan ihminen itse päättää uskoa Jumalaan. Aineistossa toisena vaihtoehtona annetaan usko Saatanaan. Useassa kommentissa painotetaan sitä, että ihmisellä on vain kaksi vaihtoehtoa: usko Jumalaan tai usko Saatanaan eli hyvä tai paha tie. Joissain kommentteissa tämä esitetään niin, ettei väliin jää niin sanottua harmaata aluetta, eikä mahdollisuutta ateismille. Hyvän ja pahan dikotomia kulkee molemmissa keskusteluissa kantavana teemana. Vauvan keskustelussa otetaan kantaa siihen, miksi ihminen joutuu valitsemaan kahden vaihtoehdon väliltä – syynä on syntiinlankeemus. Tämä kytkeytyy kristillisen opin diskurssiin, jossa hyvän ja pahan vastakkainasettelu ei ole yksinkertainen. Sen mukaan ihminen ei ole puhtaasti paha tai hyvä. Ihminen on luotu hyväksi, mutta perisynnin turmelema. Kristillisen opin mukaan jokainen syntyy syntisenä. Synti ei koskaan katoa ihmisestä, mutta sen voi saada anteeksi kasteessa. Aineistossa kuitenkin kastetta enemmän kirjoitetaan siitä, että ihminen itse valitsee uskoa Jumalaan. Tämä liittyy Suomessa laajempaan ilmiöön, jossa nykyään yhä useampi lapsi jätetään kastamatta, jotta tämä itse saisi valita uskonsa ollessaan siihen tarpeeksi vanha.

Aineistossa uskontojen vastustajat pohtivat sitä, mikseivät kaikki sitten usko kristinuskon Jumalaan, jos se on hänen tahtonsa. Esiin tuodaan paradoksi Jumalan kaikkivoipaisuudesta ja erehtymättömyydestä. Kristityt löytävät tähän vastauksen kuin apteekin hyllyltä: valinnanvapaus. Valinnanvapaudesta kirjoitetaan aineiston molemmissa keskusteluissa, ja retorisenä mallina olen nimittänyt sen valinnanvapausmalliksi. Jumalan sanotaan tarkoittaneen valinnanvapauden ihmisille alusta alkaen. Kyseessä on kauaskantoinen Jumalan suunnitelma, jota ihminen ei voi ymmärtää. Muutama kirjoittaa, että Jumala halusi antaa ihmisille vapauden. Näissä yhteyksissä Jumala inhimillistetään, kun hänen tahtomisensa esitetään samanlaisessa valossa kuin ihmisten tahtotilat.

Uskonnollisuutta perustellaan ihmisyksilön ja ihmiskunnan tarpeella uskoa itseä suurempaan voimaan. Uskonnollisuuden kritisoiminen arkaaisuusmallin

mukaisena heikkoutena ja pelkuruutena on yleistä. Uskonnollisuuden puolella olevissa argumenteissa vastataan avun saamisen mallin mukaan, että turvautuminen Jumalaan on voimavara. Kaikki ateisteiksi esittäytyvät eivät kuitenkaan näe uskoa pelkässä negatiivisessa valossa – vaikka kyseessä olisikin defenssi, niin jos usko helpottaa yksilön oloa, ei siinä ole mitään pahaa. Ateistit saattavat siis tällä tavoin myös puolustaa uskonnollisuutta.

Yksilökeskeisessä tarveargumentaatiossa henkilökohtaiset tarpeet asetetaan keskiöön, mutta asiat esitetään joko minäperspektiivissä tai passiivissa. Eräs kristitty kirjoittaa tarvitsevansa Jumalaa hyväksyäkseen itsensä. Hänen mukaansa Jumala innoittaa ja opastaa löytämään minuuden, kunhan ihminen itse toimii aktiivisesti. Toisen kristityn mukaan ihminen tarvitsee Jumalaa ollakseen onnellinen: usko Jumalaan tuo turvaa, ja turvallisuuden tunteminen lisää onnellisuutta. Näissä tapauksissa usko esitetään työkaluna, joka mahdollistaa asioita. Retorisena mallina olen nimittänyt tämän välineellistämismalliksi. Turvallisuus voidaan nähdä yhtenä ihmisen perustarpeista, jota ilman ihmisen on haasteellista tuntea olonsa onnelliseksi. Tätä ajatusta vahvistaa kommentti, jonka pääteesi mukaan perusturvallisuuden tunteen järkkyyssä usko Jumalaan luo tasapainoa elämään. Uskon ja uskonnollisuuden argumentoidaan myös auttavan ihmistä olemaan parempi yhteisön jäsen, sillä kristinuskoon kuuluva usko ja rakkaus synnyttävät halun auttaa muita. Uskon sanotaan parantavan moraalitajua, mikä tekee ihmisistä erityisen eläimiin verrattuna. Tässä yhteydessä tuodaan esiin, ettei pelkkä evoluutio ole voinut saada aikaan ihmisen ymmärrystä hyvästä ja pahasta. Moraaliargumentaatioon painottuvaa mallia kutsun moraalimalliksi, ja se kytkeytyy osaksi kristillisen etiikan diskurssia. Tätä mallia kritisoidaan ajatuksella, jonka mukaan ihmisen moraalin tulisi muodostua asioita itse pohtimalla eikä kenenkään tai minkään sanelemana.

Monen pääargumenttina on, että uskoa saa, kunhan sen tekee yhteiskunnan yleisen moraalitajun mukaisesti. Rajanvetona on pahan tekeminen, eikä ideologia saisi nousta ihmisyyttä tärkeämmäksi. Tällaisen retorisen mallin olen nimittänyt uskonnonvapausmalliksi. Uskonnonvapausmalli on yhdistettävissä laajempaan keskusteluun uskonnosta ja sen harjoittamisesta osana ihmisoikeuksia.

Tarve suuremmalle voimalle voi olla niin suuri, ettei osata sanoa, mihin uskotaan, mutta tarve silti myönnetään. Tällöin uskonnollisuuden tarve kuitenkin erotellaan uskonnon tarpeesta. Yhteisöön ei haluta sitoutua, mutta kokemus suojelusta koetaan tärkeäksi – uskonyhteisömallista erottaudutaan huolenpidon

sekä individualismin malleilla. Moni uskovaksi esittäytyvä kirjoittaa, että uskonnot instituutioina ovat vääriä tapoja lähestyä uskonnollisuutta. Institutionaalinen uskonnollisuus nähdään rajoittavana, eikä mahdollisen Jumalan tulisi olla sidoksissa mihinkään uskontoon, joka määrittelee, miten uskonnollisuutta pitäisi harjoittaa. Tärkeämpään asemaan nostetaan individualistiset kokemukset.

Keskustelun pääargumentit jakautuvat kolmeen yläkategoriaan. Tiede- ja rationaalisuusargumenteissa voimakkaimmin ääneen pääsevät ateistit ja uskonnollisuutta vastustavat. Uskoviille ominaisin tapa perustella omaa uskonnollisuuttaan on viitata kokemukseen ja tunteeseen. Näiden väliin jää historia- ja perinneargumenttien murtomaa, joihin keskustelun molemmat osapuolet tukeutuvat. Tämä jakautuminen on ymmärrettävää, koska ateistinen näkemys painottaa tiedettä ja kristillinen maailmankatsomus nojaa kokemukseen: omaa vakaumusta oikeutetaan omasta maailman- ja elämänkatsomuksesta nousevalla tavalla. Retorisissa keinoissa ei muuten ole nähtävissä samalaista jakautumista, vaan ne – kuten esimerkiksi vertailu, luettelointi, kärjistäminen – ovat käytössä kunkin kirjoittajan oman puhutavan mukaisesti.

Alla olen vielä luettellonut kaikki aineistosta nousevat, itse nimeämäni retoriset mallit siinä järjestyksessä kuin ne esitellään tutkielmassa.

Luettelo aineistosta nousevista retorisista malleista
vastakkainasettelumalli
arkaaisuusmalli
elämän ongelman malli
primus motor –malli
revelatio generalis –malli
sivistysmalli
ansiomalli
todistemalli
historiallisen Jeesuksen malli
evankeliumimalli
aukkojen jumala –malli
teologisten lähteiden malli
oikean ymmärtämisen malli

onnellisen sattuman malli

henkilökohtaisen kokemuksen malli

haluamisen malli

uskonyhteisömalli

individualismin malli

etääntymisen malli

avun saamisen malli

valinnanvapausmalli

ihmekertomusmalli

huolenpidon malli

välineellistämismalli

moraalimalli

uskonnonvapausmalli

9. Lopuksi

Tutkielma on pintarapaisu maallikoiden käymästä uskontokriittisestä ja uskontoa puolustavasta keskustelusta. Tämä tutkimus painottui Heikki Pesosen retorisen vaiheanalyysin soveltamiseen. Sen kolmatta vaihetta toteutettiin erityisesti etsimällä retorisia malleja. Tutkimuksessa löydettiin joitain keskeisiä ja toistuvia retorisia malleja. Jatkotutkimuksessa voitaisiin tutkia, esiintyvätkö nämä mallit muillakin alustoilla, vai onko jokin niistä leimallisesti pelkästään internetin keskustelupalstoihin liittyvä. Toisin sanottuna uskontokritiikin muut areenat tulisi ottaa huomioon. Tutkielmassa esiintyviä retorisia malleja voisi myös peilata muihin tutkimusteorioihin ja sosiaalisiin käytänteisiin.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Lähteet

Mikä saa teidät uskomaan Jumalaan?

S Mikä saa teidät uskomaan Jumalaan? – Suomi24. <<http://keskustelu.suomi24.fi/t/13675634/mika-saa-teidat-uskomaan-jumalaan>> Haettu 20.1.2016. Aineisto tekijän hallussa.

miten joku voi vielä nykypäivänä uskoa jeesus ja jumala löpinään?

V miten joku voi vielä nykypäivänä uskoa jeesus ja jumala löpinään? – Vauva. <http://www.vauva.fi/keskustelu/3989839/ketju/miten_joku_voi_vielä_nykypäivänä_uskoa_jeesus_ja_jumala_lopinaan> Haettu 20.1.2016. Aineisto tekijän hallussa.

Internet-lähteet

Aito usko

2010 Aito usko. Avain onnelliseen elämään. Monominoto Seisho Sasshi Kyokai & Jehovan todistajat. <<https://www.jw.org/fi/julkaisut/kirjat/aito-usko/>> Haettu 24.2.2019.

boyd, danah michele

– what's in a name? <<http://www.danah.org/name.html>> Haettu 29.3.2017.

Buckels, Erin E., Trapnell, Paul D. & Paulhus, Delroy L.

2014 Trolls just want to have fun. – Personality and Individual Differences. Vol 67. 97–102. <<https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.01.016>> Haettu 23.2.2019.

Church of the Flying Spaghetti Monster

2018 Church of the Flying Spaghetti Monster. <<https://www.venganza.org/>> Haettu 12.3.2018.

Etsikkoaikana Jumala etsii meitä

2016 Usko ja elämä. Sana sunnuntaiksi – Päivämies. <<https://www.paivamies.fi/usko-ja-elama/hartauskirjoitukset/sana-sunnuntaiksi/2182/>> Haettu 23.5.2018.

Henkilötietojen suoja ja vakaumus

2018 Henkilötietojen suoja ja vakaumus. – Uskonnonvapaus.fi. <<https://uskonnonvapaus.fi/artikkelit/htieto.html>> Haettu 11.2.2019.

Keskustelun ohjeet

– Suomi24 Keskustelun ohjeet. – Suomi24. <<https://www.suomi24.fi/opastus/keskustelu>> Haettu 8.3.2017.

Keskustelualueen säännöt

2013 Keskustelualueen säännöt. – Vauva. <https://www.vauva.fi/artikkeli/keskustelualueen_saannot> Haettu 8.3.2017.

McNamee, Gregory

- 2001 Erasing the Gap Between Art and Science. – Science.
<<https://www.sciencemag.org/careers/2001/05/erasing-gap-between-art-and-science>> Haettu 3.1.2019.

Ortodoksinen hartauskirja

- Ortodoksinen hartauskirja. Ortodoksisten nuorten liitto ONL ry.
<<https://m.onl.fi/hartauskirja/>> Haettu 5.2.2019.

Rippikoulu edeltää rippijuhla

- Rippikoulu edeltää rippijuhlia. – Suomen ev.lut. kirkko. <<http://evl.fi/perhejuhlat/rippijuhlat/rippikoulu-edeltaa-rippijuhlia>> Haettu 15.4.2017.

Sanoma Media Finlandin brändit: Vauva

- Sanoma Media Finlandin brändit: Vauva. <<http://media.sanoma.fi/vauva>> Haettu 18.4.2016.

Sanoma Media Finlandin brändit: Vauva.fi

- Sanoma Media Finlandin brändit: Vauva.fi <<http://media.sanoma.fi/vauva.fi>> Haettu 18.4.2016.

Suomen virallinen tilasto (SVT)

- 2018 Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö [verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/sutivi/2018/sutivi_2018_2018-12-04_tie_001_fi.html> Haettu 21.2.2019.

Suomi24:n säännöt

- Suomi24:n säännöt. – Suomi24. <<http://www.suomi24.fi/opastus/saannot>> Haettu 18.4.2016.

Uhkana sotilaallinen tyhjiö

- 2013 Uhkana sotilaallinen tyhjiö. – Reserviläisliitto.
<https://www.reservilaisliitto.fi/uutishuone/res_arkisto/uhkana_sotilaallinen_tyhjio.23822.news> Haettu 30.3.2018.

Usko & arvot

- Usko & arvot. – Helluntaiherätys.
<https://www.helluntaiseurakunnat.fi/usko_arvot> Haettu 2.9.2018.

Voltaire [François-Marie Arouet]

- 1768 Épître à l'auteur du livre des Trois imposteurs. – Oeuvres complètes de Voltaire, ed. Louis Moland. Paris: Garnier, 1877-1885, tome 10. 402–405. <<https://www.whitman.edu/VSA/trois.imposteurs.html>> Haettu 3.1.2019.

Apuneuvot

Katekismus

- 2000 Katekismus. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kristinoppi. Helsinki: Edita.

Raamattu

1992 Suomen evankelilais-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Suomen Pipliaseura.

Raamattu

1938 Suomen evankelilais-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1938 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Suomen Pipliaseura.

Tunnustuskirjat

2007 Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat. Vihti: Kustannus Oy Arkki.

Kirjallisuus

Aejmelaeus, Lars

2007 Kristinuskon synty. Johdatus Uuden testamentin taustaan ja sanomaan. Helsinki: Kirjapaja.

Ahonen, Risto A.

2009 Yksi vai monta totuutta? – Luterilaisen Suomen loppu? Kirkko ja monet uskonnot. Toim. Jyri Komulainen & Mika Vähäkangas. Helsinki: Edita. 165–175.

Arffman, Kaarlo

2004 Kristinuskon historia. Helsinki: Edita.

Eklund, Dan-Johan

2015 Faith and will. Voluntariness of faith in contemporary analytic theistic philosophy of religion. Systemaattisen teologian väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha

2008 Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8. p. Tampere: Vastapaino.

Hakala, Salli & Vesa, Juho

2013 Verkkokeskustelut ja sisällön erittely. – Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Toim. Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka. Tampere: Vastapaino. 216–244.

Hernesaho, Matti

2016 "Saako sapattina twiitata? #twaarna" – Twaarnoien ja twaarnaajien analyysi. Käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. Ethesis. <<http://hdl.handle.net/10138/161700>> Haettu 29.11.2016.

Hytönen, Maarit

2016 Kristillisen perinteen välittyminen. – Osallistuva luterilaisuus. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2012-2015: Tutkimus kirkosta ja suomalaisista. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 110–145.

- Jokinen, Arja
1999 Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. – Diskurssianalyysi liikkeessä: Vuorovaikutus, toimijuus ja kulttuuri empiirisen tutkimuksen haasteina. Toim. Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Tampere: Vastapaino. 37–53.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi
1999 Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. – Diskurssianalyysi liikkeessä: Vuorovaikutus, toimijuus ja kulttuuri empiirisen tutkimuksen haasteina. Toim. Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Tampere: Vastapaino. 54–97.
- Kaatz, Kevin W. (ed.)
2013 Voices of early Christianity. Documents from the origins of Christianity. Santa Barbara, California: Greenwood.
- Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa & Ylikoski, Petri
1999 Merkitys ja tulkinta. – Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot. Toim. Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila. Helsinki: Gaudeamus. 24–33.
- Kauppinen, Touko
2017 Uskot tai et. – Mihin suomalaiset uskovat nyt? HS Teema 2/2017. 36–43.
- Ketola, Kimmo
2016 Luterilainen usko nykyajan Suomessa. – Osallistuva luterilaisuus. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2012-2015: Tutkimus kirkosta ja suomalaisista. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 47–87.
- Ketola, Kimmo, Pyysiäinen, Ilkka & Sjöblom, Tom
2008 Johdanto. – Uskonto ja ihmismieli. Johdatus kognitiiviseen uskontotieteeseen. Toim. Kimmo Kimmo, Ilkka Pyysiäinen & Tom Sjöblom. Helsinki: Gaudeamus. 11–28.
- Kouri, Kaisa M.
2008 Jumala mielessä – miten Jumalasta ajatellaan. Uskonto ja ihmismieli. Johdatus kognitiiviseen uskontotieteeseen. Toim. Kimmo Kimmo, Ilkka Pyysiäinen & Tom Sjöblom. Helsinki: Gaudeamus. 153–175.
- Kozinets, Robert V.
2010 Netnography. Doing ethnographic research online. Lontoo: SAGE.
- Kuokkanen, Katja
2016 Asiattoman asiantuntija. – HS 20.3.2016, C6–C7.
- Kuula, Arja
2006 Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Helsinki: Vastapaino.

- Laaksonen, Salla-Maaria & Matikainen, Janne
 2013 Tutkimuskohteena vuorovaikutus ja keskustelu verkossa. – Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Toim. Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka. Tampere: Vastapaino. 193–215.
- Laaksonen, Salla-Maaria, Matikainen, Janne & Tikka, Minttu
 2013 Tutkimusotteita verkosta. – Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Toim. Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka. Tampere: Vastapaino. 9–33.
- Lång, Hanna-Maria
 2007 ”WICCA = ...” Sosiaalisen identiteetin vaikutus wiccan määrittelyyn Suomiwicca-keskustelulistalla. Uskontotieteen pro gradu -tutkielma. E-thesis. <<https://hdl.handle.net/10138/21677>> Haettu 8.12.2016.
- Luomanen, Petri, Lehtipuu, Outi & Merenlahti Petri
 2007 Uusi testamentti. Traditio, kokemus ja tulkinta. – Teologia. Johdatus tutkimukseen. Toim. Petri Luomanen. Helsinki: Edita. 41–64.
- McGrath, Alister
 2015 Tieteen ja uskonnon dialogi. Helsinki: Kirjapaja.
- Melender, Maria
 2016 "... mutta millä oikeudella kielletään kahden ihmisen rakkaus?" Retoriset keinot ja vaikuttaminen nuorison keskustelufoorumilla. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. E-thesis. <<http://hdl.handle.net/10138/173501>> Haettu 21.2.2017.
- Pesonen, Heikki
 2004 Vihertyvä kirkko. Suomen evankelisluterilainen kirkko ympäristötoimijana. Helsinki: Suomen tiedeseura.
- Pihlström, Sami
 2001 Usko, järki ja ihminen. Uskonnonfilosofisia esseitä. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura.
- Pystynen, Venla
 2017 Mistä papin kanssa puhutaan? – Mihin suomalaiset uskovat nyt? HS Teema 2/2017. 54–63.
- Pyysiäinen, Ilkka
 2008 Intuitionvastaisuus, essentialismi ja agenttius. – Uskonto ja ihmismieli. Johdatus kognitiiviseen uskontotieteeseen. Toim. Kimmo Kimmo, Ilkka Pyysiäinen & Tom Sjöblom. Helsinki: Gaudeamus. 31–50.
- Räsänen, Antti
 2009 Uskontokasvatus muuttuvassa maailmassa. – Luterilaisen Suomen loppu? Kirkko ja monet uskonnot. Toim. Jyri Komulainen & Mika Vähäkangas. Helsinki: Edita. 152–164.

Saarikoski, Petri

- 2013 2004 – Vuodatuksia laajakaistoilla. – Sosiaalisen median lyhyt historia. Toim. Jaakko Suominen, Sari Östman, Petri Saarikoski & Riikka Turtiainen. Helsinki: Gaudeamus. 48–66.

Sakaranaho, Tuula

- 2001 Uskontotieteen kohtaustapa: Retorisen tutkimuksen tavat ja mahdollisuudet. – Retorinen tutkimus uskontotieteessä. Toim. Tuula Sakaranaho. Helsinki: Helsingin yliopisto, uskontotieteen laitos. 6–27.

Salmi, Leena

- 2014 Digitaalisen vuorovaikutuksen terminologiasta. – Kieli verkossa. Näkökulmia digitaaliseen vuorovaikutukseen. Marja-Liisa Helasvuo, Marjut Johansson & Sanna-Kaisa Tanskanen. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 177–184.

Sjöblom, Tom

- 2008 Perinteen välittyminen. – Uskonto ja ihmismieli. Johdatus kognitiiviseen uskontotieteeseen. Toim. Kimmo Kimmo, Ilkka Pyysiäinen & Tom Sjöblom. Helsinki: Gaudeamus. 51–61.

Sjöblom, Tom, Ketola, Kimmo, Pesonen, Heikki & Sakaranaho Tuula

- 2007 Uskontotiede. – Teologia. Johdatus tutkimukseen. Toim. Petri Luomanen. Helsinki: Edita. 126–148.

Smart, Ninian

- 2005 Uskontojen maailma. Helsinki: Otava.

Sohlberg, Jussi & Ketola, Kimmo

- 2016 Uskonnolliset yhteisöt Suomessa. – Osallistuva luterilaisuus. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2012–2015: Tutkimus kirkosta ja suomalaisista. Kirkon tutkimuskeskus. 15–46.

Suominen, Jaakko

- 2013a Johdanto – Sosiaalisen median aika. – Sosiaalisen median lyhyt historia. Toim. Jaakko Suominen, Sari Östman, Petri Saarikoski & Riikka Turtiainen. Helsinki: Gaudeamus. 9–27.
- 2013b 2003 – Tyyntä myrskyn edellä. – Sosiaalisen median lyhyt historia. Toim. Jaakko Suominen, Sari Östman, Petri Saarikoski & Riikka Turtiainen. Helsinki: Gaudeamus. 28–47.
- 2013c 2006 – Verkkovideoita joka tuubista. – Sosiaalisen median lyhyt historia. Toim. Jaakko Suominen, Sari Östman, Petri Saarikoski & Riikka Turtiainen. Helsinki: Gaudeamus. 88–118.
- 2013d Lopuksi – Sosiaalisen median nousut ja tuhot. – Sosiaalisen median lyhyt historia. Toim. Jaakko Suominen, Sari Östman, Petri Saarikoski & Riikka Turtiainen. Helsinki: Gaudeamus.. 287–293.

Suoninen, Eero

- 1999 Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentamiseen. – Diskurssianalyysi liikkeessä: Vuorovaikutus, toimijuus ja kulttuuri empiirisen tutkimuksen haasteina. Toim. Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Tampere: Vastapaino. 17–36.

Tanskanen, Sanna-Kaisa

- 2014 ”Eipäs nyt puhuta omia”. Metapragmaattiset kommentit opiskelijoiden keskustelupalstoilla. – Kieli verkossa. Näkökulmia digitaaliseen vuorovaikutukseen. Marja-Liisa Helasvuo, Marjut Johansson & Sanna-Kaisa Tanskanen. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 51–74.

Turtiainen, Riikka & Östman, Sari

- 2013 Verkkotutkimuksen eettiset haasteet: Armi ja anoreksia. – Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Toim. Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka. Tampere: Vastapaino. 49–67.

Veijola, Timo

- 2007 Vanha testamentti. – Teologia. Johdatus tutkimukseen. Toim. Petri Luomanen. Helsinki: Edita. 13–40.

Östman, Sari

- 2013 2005 – Tietoyhteiskunnasta kansalaisjournalismiin. – Sosiaalisen median lyhyt historia. Toim. Jaakko Suominen, Sari Östman, Petri Saarikoski & Riikka Turtiainen. Helsinki: Gaudeamus. 67–87.